

РАСКОВНИК

Ж е с е н
1 9 8 1.

Расковник је некаква
(може бити измишљена) шрава
за коју се мисли
да се од ње
(кад се њоме дохватиш)
свака брава
и сваки друџи заклоп
отвори сам од себе

Из Вуковог „Рјечника“

РАСКОВНИК

часопис за књижевност и културу

Београд, октобар 1981. Година VIII,
број 29.

УРЕДНИШТВО

Драгиша Витошевић
(главни и одговорни уредник)

Зоран Вучић
(извршни уредник)

Добрица Ерић
Радоје Кавецкић
(технички уредник)

Цвета Котевска
Владета Р. Кошуткић
Драган Лакићевић
Љубинко Раденковић
(заменик главног уредника)

ИЗДАВАЧ

НАРОДНА КЊИГА — БЕОГРАД
Шафарикова 11

За издавача

Видак Перић, директор

РАСКОВНИК

појављује се у пролеће, лето, јесен и зиму.

Рукописе, по могућности откуцане машином у пуном прореду, слати на адресу: „Народна књига” (за „Расковник”), Београд, Шафарикова 11. Рукописи се не враћају.

Годишња претплата 280 динара, за иностранство двоструко. Претплату уплаћивати на жиро-рачун „Народне књиге” 60801-603-15400, саознаком: претплата за „Расковник”.

Телефони: уредништво 327-427; служба претплате 322-464; комерцијална служба 323-910; рачуноводство 765-661; пропагандна служба 327-427.

Коректор: Љиљана Чичић

Штампа ШИРО „Србија“, Београд, Мије Ковачевића 5.

Број штампан у 3000 примерака.
Цена једног примерка 70 динара.

Тихомир Д. Ђорђевић

ЗАВРЗЕМЕЛОЗНАГРАНА

Народне песме из ибарског краја

ПОД ГОРИЦОМ

Под горицом орала девојка,
Рало јој је од сува јавора,
А раоник од жежена злата,
А волови сиви соколови.
Семе јој је мирисаво цвеће —
Удаћу, се драги, на пролеће.

*Забележио од Миљојке Симовић
из села Рудошића.*

АНЂЕЛИЈА БРАТА ЈЕ МОЛИЛА

Анђелија брата је молила
Кад јој везен јелек сарезао:
„О, мој брате, не жалила на те,
Удри пуце до пуцета
Да не може ни јабука проћи,
Да се везен јелек не распучи!“
Смејући се брат јој одговара:
„Сестро моја, луда Анђелијо,
Кад наиђу суђеника руке
Пуца ће ти сама попуцати!“

*Забележио од Сава Савића
из Власова.*

НЕК МИ ЈЕДНЕ ОПАНКЕ НАШАРА

Ој звездо са небеског шара,
Поздрави ми млада опанчара,
Нек ми једне опанке нашара.
Ја сам њему марамицу дала
Још када сам била јаком мала.
За то не зна ни земља, ни трава,
И не знају ни отац, ни мајка,
А грешно је да се дуг не плати.

*Забележио од Шана Рашковића,
опанчара из Рашке.*

ЗАВРЗЕ МЕ ЛОЗНА ГРАНА

Заврзе ме лозна грана,
Недо, Недо!
Те покида три ђердана,
Бре, не варај, Недо!
Три ђердана од мерџана,
Бре, не варај, Недо!

*Забележио од Мице Покимице
из села Рвата.*

РАШКО, ДИВНИ ГРАДЕ

Ој ти, Рашко, дивни граде,
Лепи цвете беле раде —
У теби нам расту руже,
Дрвореди и борићи,
Витке цуре и младићи.
Радне имаш момке младе,
Они иду, пругу граде...

*Забележио од Сима Лекића
из Јошаничке Бање.*

ПЕВАЈ, ЗОРО,
ТЕ МЕ РАЗГОВАРАЈ

Жетелачке и љубавне песме из
ибарског краја

1.

Мили бабо мобу замобило
пред Илију на Благоу Марију.
Мобо моја, порано ми дођи!

Казивала Радмила Милосављевић (1926),
село Цветке.

2.

Ми молимо домаћицу
да умеси погачицу.
Да закоље шар-кокош
која не носи,
ил певчића безрепчића
који не пева.
(Пева се пред ужину).

Казивала Радмила Трнавац (1927),
село Тавник 1978.

3.

Певај, зоро, те ме разговарај!
Тежак ме је санак оборио,
тежак санак са драгом растанак:
синоћ сам је младу пољубио,
пољубио, па је оставио.
Забележана у селу Мрсаћ 1980.

4.

Чувам овце у ливади мојој
и погледам, Раде, кући твојој.
Прозори ти лепо израђени,
а ја и ти, Раде, завађени.

Завади нас другарица моја,
бојала се да не будем твоја.

*Казивала Нада Драшковић (1936)
село Цветке 1978.*

5.

Чувам овце у мало ливаче,
прође Миле, свира у свиралче,
па ме пита: Шта радиш чобанче?
— Ето, ништа, везем ти марамче.

*Казивала Радмила Ранковић (1936),
село Сирча.*

Сеоски дечаци

Вукосава Опачић—Лекић
Станко Опачић и Ђуро Михајловић

ОДЕ УРОК КАО ЈУНАК

Басме са Кордуна

1. ИЗГОВАРАЊЕ ВАТРЕ против врућице /температуре/

Овај се град
овђе сам сагради;
дође сам Господ бог
па га разгради;
дође свети Јован:
„Ид' отале диви огањ,
што с' ту доша' бити,
ту кршћену крв пити,
то кршћено тијело тровати.
Ти ту нећеш бити,
те кршћене крви пити,
то кршћено тијело тровати.
Ја ћу те гонити
преко девет гора,
преко девет вода,
преко девет мостова,
преко девет бродова,
у девет пометније гована,
преко девет преклада прећерати,
на девет раскрсница раскрстити,
преко луга зеленога,
све до мора црљенога;
пометном метлом пометено,
од /Јовиног/ кршћеног тијела одметено
да остане ово тијело
чисто и здраво
ка' и онај дан
кад се од оца створило,
мајке родило,
с крстом крстило,

брод — газ на ријеци, мјесто гдје се ријека може прегазити

преклад — гвоздена шипка са четири кратке ноге, служио је за наслањање цјепаница на огњишту

с кумом скумило,
с попом виђело.
Одлази ватро ватруштино,
брез имена те нестало!
Од' отале, боло,
куда 'оћеш на чет'ри стране:
'о'ш у гору,
'о'ш у воду,
'о'ш у црну земљу,
нек те море носи,
о камен разбије
о море попије;
да нетрагом нестанеш,
да никад више
ником не сметаш.“
У име оца и сина и духа светог. Амин.

2. ИЗГОВАРАЊЕ ДИВЈЕ ВАТРЕ

Перо перућино,
дјево дјевојчино,
заклињем те богом
и свакијем годом!
Што си ту дошла бити,
ту кршћену крв пити?
Ту ти више не'ш бити,
ту кршћену крв пити,
то кршћено тијело тровати!
Одлази из овог тијела,
нек' те вјетрови разнесу,
кише расперу
и гладне птице пождеру.
Ова бола ноћи дошла,
Ова бола ноћи прошла.
Ватруштина, гнојуштина,
свака мука и невоља
нестала из /Јовина/тијела кршћена.
Црна змљо, мајко наша,
прими муку и невољу;

Перућина, дивља ватра — зове се црвенило, осип код дјеце, а вјерује се да се добија кад се пређе, „нагази“ на буњишту преко мјеста гдје се баца перје од заклане живине.

јача си и моћнија
него /Јовино/тијело кршћено.
Заклињем те Богом
и свакијем годом,
бјеж', боло, још овог дана,
ту ти није стана;
тражи си стана
сутра за бијела дана;
ту немаш ће стати,
нема ти /Јовино/
кршћено тијело што дати.
Оцем се нијеси створило
ни мајком родило,
ни крстом крстило,
ни с попом виђело,
брез имена било,
брез имена те настало!
Од' отале, боло, куд 'оћеш
на четири стране:
'о'ш у гору,
'о'ш у воду,
'о'ш у црну земљу,
нек те море носи!
(Јовином) тијелу бог да' здравље,
да оздрави,
да живи!
Господе боже, помози!

3. ИЗГОВАРАЊЕ РИЈЕЧИ
*против отеблине „наздраво“
која се зове ЈАРБОЛАЦ
(кад се мисли да је од нагаза)*

Иде стара мајка
светог Кузме и Дамјана.
На (Анђи) виђе јарболац
ка' дебели тоболац.
Пита њега стара мајка:
„Што ћеш овђе, јарболац?“
„Овђе сам се забавио,
док сам (Анђу) разболио.“
Ал' говори стара мајка
светог Кузме и Дамјана:
„Бјеж' отале, јарболац;

и понеси тоболац
у вилени ковитлац;
кад ороз запјева,
нека тебе нестане;
талас те морски однио,
о ст'јену разбио,
у бездан одвука',
отуд се не извука';
у село не иди,
ја сам тамо била,
летила на крил'ма,
село руком прекрстила,
од зла заклонила.
Ид' одатле, јарболац!
Ако си с метле,
помела те метла;
ако си с дрвљаника,
сатрло те дрво;
ако си с буњишта,
'ајде у говна;
ако си с пасјег сугреба,
иди псу на реп,
нестани у чичку,
изгори на пламичку,
без пепела, без трага,
умини, нестани
као роса на сунцу,
као длака у блату,
'ајд отале, боло,
са тијела (Анђиног):
'о'ш у гору,
'о'ш у воду,
нек те море прогута,
а (Анђино) тијело оздравило
и чисто било!"
Боже и света Богородице буди на помоћи!

4. ИЗГОВАРАЊЕ ПРОТИВ ЖИВЕ ВАТРЕ, црвеног вјетра

Помози Боже и часни крсте!
Боже дај сваки час
добри час за (Перу)
да бола престане,

црљеница нестане!
Туд се дала танка стаза
куд се шећу три дјевице,
мајке божије сестрице;
свака носи једно перце:
једна чисти (Перину) болест да очисти,
друга лијечи (Перину) болест да излијечи,
трећа чисти да (Перина) бола сасвим
нестане.

Отуд иду два старца,
свети врач Кузман и Дамјан,
сваки носи златну метлицу
да са (Пере) очисте живу ватрицу,
да остане (Перино) тијело чисто и здраво
као од мајке рођено,
у цркви кршћено,
кумом кумљено
и светом водицом опрано.
Господе боже и Света Тројице будите у
помоћи!

5. ЧУДИ

*(кад од нечијег чуђења заболи глава,
против тога се изговарају чуди)*

На (Деси) чуди;
од' отале чуди,
убиће вас људи;
дође девет људи,
однесоше чуди,
у бездан бацише,
(Десу) спасише.
Чуди пас на репу
однесе низ ријеку,
риба и' ћапила,
у вир бацила.
Рука сама себи
рукав сашила;
секира сама себи
мањ усјекла;
чудилац сам себи
чуди наметн'о,
ја сама (Десу) изл'јечила.

6. ЧИНИ

Кад се снује предиво за платно и уведе у брдо и нити на тари (разбоју), настаје на почетку замрсак од мноштва нити које се одрезују и бацају у ватру. Тај се замрсак зове „ЧИНИ“ и сматра се да неко пакостан те чини може подметнути младенцима око вјенчања па они не могу нормално обављати љубавни однос. Тада иду к бајалици да им скине чини. Она узме лончић воде, тзв. омајине, ухваћене с воденичног точка, прска их водом и говори, изговара чини. Затим узима узицу исплетену од три струке, коју је плело девет плодних жена, свака по девет преплета. Ту узицу непрекидно баца на младенце и скида с њих и стално говори одговарајуће ријечи. Кад заврши казивање, узицу баца у ватру.

ЧИНИ

(*прва варијанта*)

Света Петко красна,
света жено сласна!
Анђели те дворе,
а (Миле и Љуба) моле
буди им у помоћи
и дању и ноћи,
са њих скини
наметнуте чини,
што злотвори наметнуше,
љубав пореметише.
Нек се од сад стече
како Бог рече!
Скидам са њих чине
да невоља мине,
нек се дјеца множе
здрава и лијепа на десетине!
Господе боже моћни,
ко зло 'оће,
ускрати му злоће;
ко зло (Мили и Љуби) твори,
као ово уже
нека у ватри сагори,
а (Миле и Љуба) здрави били,

дјецу рађали,
весели били
и Богу се молили!

Тада би им бајалица скувала некакав чај и давала им да пију. Успут би им причала голицаве приче и тјерала их да се пред њом пољубе јер је то био услов да враџбина помогне.

7. ИЗГОВАРАЊЕ ЧИНИ *против болести (друга варијанта)*

Мајко божија красна,
царица си власна,
анђели те дворе,
человјечи моле
буди (Деси) у помоћи
и дању и ноћи;
са (Десе) скини
наметнуте чини
што злотвори наметнуше,
(Десино) тијело побољеше.
Ко гођ тако 'оће,
сукрати му злоће,
света божија мати,
силе му прекрати.

8. ИЗГОВАРАЊЕ ВАТРЕ

Ја изгоним живу ватрицу
богојављенском водицом,
од Бога помоћницом,
Светијем Тројством,
Исусовом брадом,
деветери крижи;
Не излило се ни на буњишту
ни на огњишту;
отишло кол'ко видра вишином,
видра дубљином;
ђе ороз не пјева,
ђе се кру' не кува,
ђе се Бог не моли,
ђе маша не звечи,
ђе овца не блечи;

ватра у ватру,
месо у месо,
дрво у дрво,
камен у камен!

9. КАЂЕЊЕ ДЈЕЦЕ ПРЕД СПАВАЊЕ

У Тушиловићу, а вјероватно и на ширем подручју Кордуна, био је обичај да се у јесен набере трава свете Богородице, осуши се и може да се користи током цјеле године. Њоме су жене кадиле малу дјецу пред спавање, а одрасли у случају несанице. Приликом кађења мале дјеце изговаране су и рјечи:

Сједи чедо пренејако у дочићу,
на златном сточићу,
нагнуло главицу
на десну странчицу.
К њему долази
Христа бога мајка,
па га пита Христа бога мајка:
„Шта је теби, чедо пренејако?
Што си нагнуло главицу
на десну странчицу?“
„Од невоље, Христа бога мајко.
Не могу јести,
не могу пити,
не могу санка боравити.“
Благосиља га Христа бога мајка:
„Здраво било, чедо пренејако,
здраво јело,
здраво пило,
здраво санак боравило!“
Помози Боже и мајко божја!

(Онај ко изговара, уз посљедње ријечи крсти дјете десном руком.)

10. ИЗГОВАРАЊЕ УРОКА

Иде урок изнад куће,
урочица испод куће,
састаше се,
поклонише се;

у урока два ока:

једно водено,
друго огњено;
пуче водено,
загаси огњено.

Оде урок као јунак
по равну пољу,
на врану коњу
у пустињу гору
ђе орози не пјевају,
ђе мајке дјеци колача не кувају;
ни на мору моста,
ни у камену мозга,
ни на гаврану биљега,
ни на Милки урока.

Два урекла,
три одрекла.

Отац, син, дух свети буди у помоћи!*)

Адама заболила глава;

Адам даде Еви,

Ева даде Дрини,

Дрина даде пјени,

пјена даде магли,

маглу сунце осуши.

У Еве сребрна квочка

и петеро пилића;

квочка разгребена уроке,

пилићи позобаше.

11. ЧУДИ

Девет чуди урока осам,
девет чуди урока седам,
девет чуди урока шест,
девет чуди урока пет,
девет чуди урока четири,
девет чуди урока три,
девет чуди урока два,
девет чуди урока један,
онај један кај ни један:

*) Ове ријечи се понављају три пута и уз то онај ко чита крсти онога коме се чита, а онда наставља ријечи које слиједе иза тога.

отишао у славске лугове
да наплати дугове;
ни дугове наплатио
нит' се натраг вратио!

12. ИЗГОВАРАЊЕ ВАТРЕ

Ватра у ватру,
вода у воду,
месо у месо;
светог Петра мати
носи метлицу
да са руке*) очисти ватрицу.

Код свих ових бајања најприје се прекрсти онај ко чита, а на крају он крсти онога коме чита. Може се читати и над неким јелом које се потом даје болеснику да га поједе, а и јело се такође прекрсти. Једино се „изговара ватра“ непосредно над самим болесником, а не посредно, преко хране.

13. ЧИТАЊЕ УРОКА КРАВИ КАД ИЗГУБИ МЛИЈЕКО

Мој' сика мој' дика,
твоје млијеко широкијем путем отишло,
а још ширим се натраг повратило;
сувијем и прашнијем отишло,
а раснијем и мокријем
овој мојој кравици
натраг се повратило
жманије и масније
нег' је досад било;
сира и масла,
дебела скорупа
на шкапове на стапове.
Сам се Бог зачуди
што тај војвода учини.
Сједи урок на прагу,
урочица под прагом;
што урок урече,

*) Овдје се место руке може навести било који дио тијела коме се због болести „изговара ватра“.

урочица одрече;
у урока два ока,
једно око огњено,
друго око водено;
скочи око водено
па погаси огњено,
пуче ватрењак,
распрши се у мрак.
Ко урека' у пркно утека,
у пркну сагорио,
у магли нестао!

14. *Опет читање урока крави*

На ове краве млијеку
петнајст урока;
од петнајст четрнајст,
од четрнајст тринајст,
од тринајст дванајст,
од дванајст једанајст,
од једанајст десет,
од десет девет,
од девет осам,
од осам седам,
од седам шест,
од шест пет,
од пет четири,
од четири три,
од три два,
од два један,
и тај један ту га није,
да га није,
о'ша' у лугове
купити дугове;
ни дуга скупио,
ни натраг рупио.

15. БАЈАЊЕ КАД СЕ КРАВИ
„ПРЕСЈЕЧЕ МЛИЈЕКО“
(упала вимена)

Помози Боже и свети Лука,
и свети Јерусалиме.
У Јерусалиму црква саграђена,
миром мирена,

кадом кађена;
у њој мајка божја пребива.
К њој долази стара бака,
светог Петра мајка,
моли мајку божју
да овој крави (Цвјетуљи)
виме окади,
млијеко поврати.
Мајка божија шаље два слугана
да покупе из мора пијесак,
по гори лишће,
по трави росу;
одоше, покупише,
помогоше, примогоше,
овој крави (Цвијетуљи)
млијеко повратише
из травице у губицу,
из губице под кожицу,
испод коже у жилице,
из жилица у вимешце,
из вимешца у сисице,
из сисица у музлицу.
Иде цар с мацаром на војску
и с њим мљечни војвода;
на колима возе,
на коњима носе
преко девет гора,
преко девет вода,
преко девет села
од девет вела,
проти девет цопреница,
проти девет злотворица.
Цвјетуља лежи у присоју,
према сунцу жаркоме,
кука и плаче.
Пита је мљечни војвода:
„Шта је теби, кравице?
Зашто лежиш на присоју
према сунцу жаркоме?“
Одговара кравица:
„Цопренице злотворице
црну земљу прекрише,
ладну воду одвратише
моје млијеко однијеше“.

К њој долази стара бака,
светог Кузме мајка,
па је пита стара бака:
„Што је теби, кравице,
зашто лежиш на присоју,
према сунцу жаркоме,
зашто кукаш и плачеш?“
„Не питај ме, стара бако,
цопренице злотворице
црну земљу превладаше,
ладну воду исушише,
моје виме одузеше,
моје млијеко однијеше,
земљу на ме навалише.“
Ево теби старе баке,
она води девет чуди.
Питају је стари људи:
„Куда ћеш ти, стара бако,
са твојије девет чуди?“
Одговара стара бака,
светог Кузме мајка:
„Идем против цопреница,
цопреница злотворица;
црну земљу превладаше,
ладну воду пресушише,
крави виме одузеше,
и млијеко однијеше.
Не бој ми се, кравице,
Бог ће добро дати,
све ће добро бити;
земљу ћемо очистити
од душмана цопреница,
цопреница злотворица,
ладну воду навратити,
виме ти одвалити,
млијеко ти повратити
из травице у губицу,
из губице под кожицу,
испод коже у жилице,
из жилице у вимешце,
из вимешца у сисице,
из сисица у музлицу.
Ти ћеш опе' добити
од Бога здравље,

код пастира углед,
код планинке фалу,
код дружине радост,
веселе и масленост
и божји благослов.“

У име оца и сина и духа светог.

У почетку и на крају бајања бајалица десном руком прави знак крста, а онда се и сама прекрсти.

*Записали Вукосава Опачић-Лекић — 1, 2, 4, 5,
8—14.*

Станко М. Опачић — 3, 15.

Ђуро Михајловић — 6.

Казивали Десанка Љеповић — 1—5, 7—9, 13—15.

Десанка Блажевић — 10—12.

Врачара Сара с Вељуна (1938. године) — 6.

НАРОДНА БАЈАЊА СА КОРДУНА

Досадашње површно истраживање фолклора на Кордуну открило је завидно богатство народног стваралаштва. Сигурно је да би систематско биљежење народних умотворина отргло од заборава драгоцјене плодове ума и духа овог краја, а опасност од заборава сваког дана је све већа. И ових неколико записа настали су успут и ограничени су само на једну врсту умотворина — бајање.

Бајање, гатање, читање урока, изговарање ватре — само је неколико назива везаних за вјеровање да се изговарањем извјесних ријечи може излијечити нека болест или отклонити нека друга опасност од човјека. Бајање су обављале жене и у селу се знало које су то. Чак је постојало вјеровање да је бајање неке жене дјелотворније од бајања друге. Оцјењивало се према томе да ли је некоје „изговарање“ „помогло“ или није.

Сада се жене, углавном, више не баве бајањем јер је просвећивањем код обољелих пољуљано повјерење у чаробне ријечи. Радије се тражи помоћ љекара. Ипак те жене памте ријечи којима су тјерале болести и друге невоље од људи. Једна од њих зове их БАСНЕ. Према томе за какав

Породица

случај се баје, БАСНЕ се зову: *изговарање ватре, чуди, против урока, уроки или уроци* итд. Има највише варијаната изговарања ватре. Поред тога што се понављају поједина мјеста, извјесни дијелови текста прилагођени су болести против које се „изговара“ и обавезно се уноси име особе којој се баје.

У Тушиловићу и околини највише бајања памти Десанка Љеповић, рођена Петровић. Рођена је 1914. године у Тушиловићу. Бајање је научила од Марије Петровић, очеве стрине, кад је ишла у основну школу, а то је било од 1922. године па надаље. Баба Марија је умрла 1930. године. Само сада се Десанка често жали да је заборавила поједине дијелове „басана“, па мора да се враћа на почетак да би нашла праву везу у казивању. Зато јој се дешава да прескочи из једне „басне“ у другу. Она се не бави бајањем већ их је казивала да бисмо их записали.

Десанка Блажевић, рођена Буква, рођена је 1928. године у Лоскуњи код Војнића. Није се бавила бајањем већ ју је ових неколико „изговарања“ научила мајка Ката Буква да их зна у случају неке невоље па да може помоћи ближњима и себи.

(С. Опачић)

МЈЕДЕНОГУВНО

Народне приповетке у новим записима

Приче о животињама

ЛУКАВА ЛИСИЦА

Нашли се били неђе вук и лисица. Били гладни, лежали на једну плочу, а мјесец огријао. А лисица вели:

— Ајде, вуле, да зграбимо груду сира из језера.

А вук вели:

— Како?

А лисица: тако и тако.

— Завуци — вели — ти реп мало повише у воду, у језеро, а ја ћу мало подаље.

Тако они, бајагли, држи, држи, а била зима, Свети Саво. Заледи се на оној студени језеро и вуку реп смрзни само цио. И он ту — а чеки, а чеки. Кад крени да извуче реп из воде — он замрзо. Вук удри да га извади, тамо—амо, претурај се, фундара горе, фундара доле, удри сам собом у лед, док се ископрчи.

Лисица се онда од вука наједи меса и упрцај.

Тако га је надлукавила и саморила, а мјесец остаде у језеру.

МЕЂЕД И ЛИСИЦА

Били међед и лисица па имали кошницу меда у једној пећини и чували је за зиму, кад удари снијег и стисне мраз. Но један дан поприпаде лисици на ум да обиде меда, па изиде пред пећину и поче да виче:

— О, добра ти срећа... Живи, како сте ви!...

А међед из пећине вели:

— Ко те то зове, лијо?

— А, зове ме кума с Мједенога Гувна да јој крстим малог Пура, а ја немам ни дарка ни кољачка, ни у руке зелене јабуке.

А мејо вели:

— Па узми мало од онога меда те понеси.

Лија отиде на дубину па се добро наједи меда.
Кад се вратила, пита је међед:

— Како му даде име?

— Овршина — вели лисица.

Други дан, опет, прошћело се лисици меда, па се озива испред пећине, а кад је међед упита ко је зове, она вели:

— Зове ме кума с Мједеног гувна да јој крстим малог Пура, а ја немам ни дарка, ни колачка, ни у руке зелене јабуке.

А међед вели да понесе лијечак од онога меда.

Лисица отиди, наједи се меда, а кад се вратила и међед је запита како му је име нађенула, она вели:

— Осредина.

Трећи дан, опет, лисица изиђе пред пећину и озива се, а мејо из пећине вели:

— Ко те зове, лијо?

— Зове ме кума с Мједенога Гувна да јој крстим малог Пура, а ја немам ни дарка ни колачка, ни у руке зелене јабуке.

— Па узми мало од онога меда — вели међед.

Лисица оде на дубину, наједи се меда док сваки лијек огреби, па се врати у пећину. А међед је пита:

Како му даде име?

— Огребина.

Један дан отићи међед да види кошницу, кад тамо, има шта виђети, нема меда ни у око. Он сам себи у главу. Врати се, увати лисицу, а она вели:

Нијесам ја јела мед но ти.

— Нијесам!

— Јеси!

Онда лисица вели:

— Ајде, мејо, да се серемо. Да видимо чије је говно медено, ко је ио мед.

Па онда нареди међеду да зажмури, е је њу, бајагли, стид, а она онда оно испод њега стави пода се, а оно испод себе под међеда. Кад међед виђе — оно под њим медано.

Тако је прав страдао од лисице.

ОВЦА И КОКОШКА

Био некакав човек газда, па о Дмитрову дне стио да некуд пресели, а у кући оставио само овцу и кокош. Оставио кош жита и избу сијена. (А рачуна се да двеста кила сијена изими овцу.) Он стави товар жита кокошки, а товар сијена овци и оде.

О Ђурђеву дне, кад су се вратили, чоек уђе у кош, а тамо немаше ни зрна жита, а кокош нађе мртву. У изби нађе овцу живу, јагње задојено, и још мало сијена има.

Кокош је пропао, живина.

Ш а љ и в е п р и ч е

ПОП И ВЛАДИКА

Село Рашће било на осамини, међу великим рашћем, па по томе добило име. У селу једне јесени умре поп, саранише га по старом обичају, ожалише. Али, штађ сад — нема попа.

Кроз та села баш тада пролазаше распоп и занесењак Новица из бијелог свијета. Нађоше некакву мантију сврзимантију и поставише новог попа. Тако и село доби попа, а овај грабанцијаш и свјетска недођија уточиште и ухљебиште.

И живљеше село Рашће у миру божјем дуги низ година, док однекуд, опет из свијета, не наиђе ђак неки и мудрован те подбуну сељаке против попа.

Дође то и до владике, те владика одлучи да лично провјери попово знање из вјеронауке. А поп не би био оно што је некад био да и овом злу не доскочи.

Скупило се народа божја тма, црквени празник и ордије, а поп на црквено-серпском поче да пјева:

— Ја дојдох у село Рашче, ту попа не бијашче, вргоше мења за попашче. Всај что го двадесет љет сакупљашче со владиком подељашче. . .

Поп Новица је тако вјешто отезао, затезао, понављао, додавао амен и алелуја, да су се сељаци изненадили откуд њихов поп одједном тако добро чати.

— Добар поп, одличан поп — скочи владика.
— Ко каже да не ваља!

А народ настави светковину у част свога попа, која се настави до у касну ноћ у поповој кући на велику радост владике. Од тада та парохија постаде владици најдража, па кад неко спомене село Рашће, владика не да ни обенити ријеч против:

— Све, све, али ми Рашће не дирајте.

БОЖИЋ ЈЕ ЈЕСЕЊИ СВЕТАЦ

Неђе о Божићу дође у једно село Циганин с конопцем у руци и поче да моли некакога сељака за сијено:

— Газдо, дај мало сена, крста ти, гладна ми кобила, дај, среће ти. . .

— Ломи врат отле! Ће си био љетос док сам ја теглио — помами се сељак. — Да ја раним твоје кобиле па моја да липсава. Видиш ли да је тек Божић.

Али циганин ћера своју:

— Божић дође—зима прође, газдо. Дај сена, крста ти.

— Ено ти доље котар сијена, па сам вежи с подине и нек те ђаво носи.

Оде Циганин, па свеже колико је год могао. Заметне бreme и крене. Пошто се мало удаљи, стане и опет зове сељака:

— Газдо!

— Шта е! Да нећеш шта још?

— Немој, газдо, да те још неко превари. Божић је јесењи светац — рече Циганин и оде.

ЗЛО ТАКО — ЗЛО ОВАКО

Био у некакога газде слуга који је имао веома младу и лијепу жену. Но, после неког времена, увиди слуга да је газда у љубави с њом. Нађе се тако, сиромаш, на муку велику, јер нити може да трпи да му газда живи са женом, нити га може напустити — нема од чега да живи.

Тако, једнога јутра, узео слуга да обрише обор и како је махао метлом, тако је викао:

— Зло тако—зло овако, зло тако—зло овако. . .

Чула то газдарица и сувртли га да јој каже шта му је то: зло тако, зло овако.

Он се мало устезао да јој каже, али јој на крају исприча: така и така ствар.

— Ништа, осветићемо им се — рече она. — Довече дођи ту и ту, па ћемо и ми ка они.

И учине тако.

Другога дана слуга опет брише авлију, али сад виче:

— Добро тако—добро овако, добро тако—добро овако.

ЖЕНА У СВАТОВЕ, А ЧОВЈЕК У ПРОСЈАКЕ

Оће једна жена у сватове. Не може јој се забранити. Брат јој се неки жени, каже, и навалила да иде.

— Добро — вели њен човјек — знам и ја шта ћу.

Па на себе просјачко руво, па што на се то пода се, па путуј ко просјак у сватове.

Кад тамо сватови и ордија, а жена његова, богами није најружнија, а он, шерет, какав је био, онако у просјачком, туц-муц, па право њезиној матери:

— Чујеш, — вели — иако сам просјак, имам доста да платим оној снајки, да нико њен не пожали.

А жене ко жене. Па шта ће ти бити. Те неће се дознати, те неће се познати. Углавном, он ти добро полежа са својом женом. Кад сврши поса и пође, а стара налети:

— Е, неш, вала! Док је било лијепо — било је, а сад плати коко што си позобала!

А он ти се онда кажи шта је и који је. Наста врисак и кукњава. А он, шерет, какав је, настави са игром и свирком да је све трештало.

Кад дођи кући, шта је било — нек вам жена прича. Сад је на њу ред.

ГЛУВИ ЈОВАН

Био некакав Јован, па био наглув. Срео га једне прилике на путу један чоек как носи врећу преко рамена и назвао му:

- Добро јутро, Јоване!
- Ево из воденице!
- Овај попривикне:
- Добро јутро, вељу!
- Мељу, мељу.
- Овај се наљути:
- Ти си глув, ј ти мајку!
- Ајде, ајде. Доће и на тебе ред.

КАПЕТАН МАТО И МЕЂЕД

Отишо капетан Мато на Сјеверницу да лови рибу.

— Ловим ти ја рибу и ничему се не надам да ће ме снаћи, кад оно међед, пришуљао се, а упртио оволику крљу и таман да ме гађе у бабину рупу, ја се случајно окренух, а он, сиромах, виђе грб капетански, сјаји се на капи, па ће с оном крљом у међу:

— Пи! Јеси ли ти то, капетане Мато?

— Јесам, болан.

— А што се не кажеш, црн ти образ, е ми јутрос има окинути нос у двије Мораче. Сви би рекли: зар ти нема кога гађати нако капетана.

Па стаде мирно преда ме, стисну шапу и поздрави ме:

— Дозволи, капетане Мато, да се удаљим.

— Слободан си.

А он гегуца, гегуца до иза омара, па опет стаде, принесе шапу челу и вели;

— Смрт фашизму, слобода народу!

И одгегуца у шипражје.

Напомене

Записи народних приповедака које доносимо у овом броју „Расковника“ део су из друге књиге **Вук и ајдук**, која је у издавачкој кући „Слово љубве“ планирана за издавање још у 1979. години. Пошто књига чека на штампање, овде нећемо наводити изворе и казиваче ових при-

мера, јер ће се то налазити у књизи, као и друга објашњења (на пример да је варијанта приче „Међед и лисица“ у овом запису боља од познате антологијске варијанте исте приче, види: В. Ђурић, **Српске народне приповетке**, колекција „Српска књижевност у сто књига“, издање Матице српске и СКЗ.)

Д.Л.

Опширнију белешку о овим записима народних приповедака доносимо у рубрици „Одзиви“.

Уредништво

Чистачи

Батрић Зековић

ПОД ШЉЕМЕ СВАКО СЈЕМЕ

Народне умотворине и вјеровања из Васојевића

ЗДРАВИЦА

Подижем ову чашу за љубав нашу,
Ни прва ни посљедња но срећна и честита.
Ко о чему ми о добру:
Да Бог да да се сретамо и пратимо
За дуги низ љета и година
У здрављу и весељу.
У чи смо дом помого га Бог!
Висјело му кутње шљеме,
А под шљеме свако сјеме,
Под сач му се надимало,
Под поњавом мирно спало.
Здрав си, газда, имао вазда
Сачувао те Бог од сваке муке и бруке:
Биједе и душманске руке,
Зла дуга и невјерна друга,
Куће капавице и жене псовачице,
Зла ненаднога и порода нераднога,
Црна образа и танка повраза,
Лоша комшије и отровнице змије,
Пута прашљива и коња садљива,
Уска сокака и бијесна вучјака,
Крива кантара и празна амбара,
Трула моста и нежељена госта,
Пушке чађавице и кучке лајавице.
Фала ти, домаћине, на ову и на сваку
Ђе чуо и ђе не чуо!
Нек ова пуна софра
И на њој свака ђаконија
Буде међу нама највиша мрзија,
Сви здрави редом под овом гредом!
За даље не умијем без да попијем.

ШЕЋЕРУ СЕ НЕ БИХ РАДОВАЛА *

Шећеру се не бих радовала,
младу момку не бих вјеровала,
вјера му је ко јесења грана:
граном мани по зеленој трави,
граном мани а лишће опани —
таква ти је вјера у момка.

ПОХВАЛЕ

У Васојевићима, када се истиче ваљаност некога или нечега, каже се овако:

- Ваља три царева града. (За ђевојку)
- Ваља крв јуначку.
- Ваља комат земље.
- Ваља кутију дуката. (За коња)
- Ваља товар блага. (За неко имање)
- Ваља коња јайћега (јахаћега).
- Ваља вола из рала.
- Ваља бирану овцу. (Бритва за бријање)
- Ваља небројено благо. (За неког човјека)
- Ваља што му живот ваља.

НЕКИ ОБИЧАЈИ, ВРАЧАЊА И ВЕРОВАЊА

- Кад засврби у'о (уво) — предзнак да ће падати киша.
- Кад засврби нос — предстоји свађа са неким.
- Кад засврби чело — неко ће да умре.
- Кад засврби образ — смрт у ближој родбини. Везано за појаву гребења по образу за најближима.
- Кад се „запали“ десно у'о — хвали ме неко.
- Кад се „запали“ лијево уво — куди ме неко.
- Кад „заигра“ очни капак — хоћу да плачем.
- Кад „заигра“ усна — хоћу да се љубим с неким.
- Кад десно уво запјева — предстоји добар глас.
- Кад запјева лијево уво — предстоји лош глас.
- Кад засврби десни длан — треба да дајем паре.
- Кад засврби лијеви длан — треба да примам паре.

Прије рата био је обичај да се на Ђурђевдан нико никоме не одазива. У противноме му се за

ту годину предавао „љетњи мор“ (љетњи дријем, љетња мука, љетња грозница) на следећи начин:
Ја видим зелен бор, предајем ти љетњи мор!
Ја видим зелен дријен, предајем ти љетњи дријем!
Ја видим зелен букву, предајем ти љетњу муку!
Ја видим зелену ораницу, предајем ти љетњу грозницу!

Кад неко има брадавице с циљем да их се ослободи, видјевши да неко јаше насатице, каже три пута: „Ко јаше насатице, предајем му брадавице“.

За ријетко добра и лијепа мушкарца у нашем крају се каже:

- род љуцки,
- делија љуцка,
- див љуцки,
- дика братска,
- понос племенски,
- љеп ка ђевојка,
- љеп ка бијела вила,
- да га не оштетиш за брата рођена,
- да му се љепоте не нагледаш,
- да два ока од њега не одвојиш,
- да га очима оштетиш,
- тамна ној на њега да не пане,
- сунце од њега грије,
- за њега би се јадна потурчила,
- с њим би свијет на очи.

КЛЕТВЕ

Узео му Бог што му је најмилије!

Све му пусто остало!

Немао исета у Бога.

Од Бога платио.

Срце му пукло.

Утро му се траг и од одиве.

Живо му срце распало.

Ђаво му се у ресицу укотио!

Одио на дрвене дабогда.

Зборило му се о јаду.

Издвојио те Бог из народа као гаљу из бијелих.

Несрећно му било за његову главу.

Камен му главу разбио.

Пукла му поганска погибија.
Посадио му се камен у младину.
С каменом се разговарала.
Помаман блејао и вечао.
О јаду га Бог смео.
Кукао и не престајао.
Ала га понијела.
Издвојио се дабогда.
С крвљу славио св. Аранђела.
Капља га удрила.
Приш га надуо.
Ђаво те позобао.

(Казивала Рада Зековић из Слатине)

Несрећна невеста

Хусеин Дердемез

И КАМЕЊА МУЈЕ МАЛО

(Народне умотворине из сјеничког краја)

ОВЧАР ОВЦЕ ИСПОД ГОРЕ ЈАВИ

Овчар овце испод горе јави.
Питала га остарела мајка:
Ој, овчаре, кићена јабуко,
јеси л'мајци овце напојио?
Мила мајко, право ћу ти казат::
пола пило, пола прескочило.
Враг нанесе три добре ђевојке,
најстарија овце предвојила,
најмлађија ми памет померила.

ДА НЕ УИЋЕ ЋАВО

Увече се чељад поизувају. Млада све опанке изнесе пред собна врата да и' сложи. Ал' и' не сложи наопосло већ наопако. То није што она не умије — но кастиле тако. Ће су једноме опанку прсти, његовом другу је пета, и све тако. Ово је због тога док је ноћ да у кућу не уићу ђаволи ил вештице.

Док ђаво, налет га било од ове куће, испогађа да уиће у сваки опанак и изиће, пијетли ће за-пјевати, зора ће, ђаво ил вјештица ће да утекне.

МУЗЕ НАПРЕМАСЕ

Нака Неранца Јелска могла је да помузе туђе овце напремасе. Имала је своје само двије—три гуље.

Једно љето је била проптала да музе сушачке овце про клисуре. Музла је некако ђурђевским појасом. На ђурђевску ноћ изатке од вуне црн појас са ресама. То нико није гледо како га изатке.

Кад сушачке планинке пођу увече са штругљама ка тору, Неранца с оне стране клисуре обеси црн појас о лијеску и музе за ресе.

Тако је она музла сушачке овце од Петрову-дне до Илинудне и с мало своје стоке накупила би доста смока.

Само, њезин сир се познаво. Имале су кроз њега неке танке црвене фруге. Препозно то неко и доказо сушачким планинкама. И кад је једаман Неранца сагнала на ријеку да напоји, причекаше је, добро измлатише. Сломише јој ногу и криветала је послен све док није умрла.

(Причала баба Лекса
из Црвска, око 90 година)

ИЗРЕКЕ

Од туђега туга бије, од својега сунце грије.

Свака му је за сто батина.

Купус огради па посади.

Кад ти Бог даје брашно, а ђаво украде врећу. (Људи хоће да ти помогну, а ти нећеш да прихватиш).

Ласно се прође на низак пријелаз.

Кад купус не нађе Петровдан у врту, а Митровдан у кацу, не ваља работа.

Да се искрпи још би ново било, да се измери, претегли би конци. (Кад се нешто више пута поправља и крпи).

И камења му је мало. (Кад је неко грабљив).

НЕПИСАНА НАРОДНА ПРАВИЛА

1) Не веља женско да пије воду гологлаво и стојећи. Кад пије оно треба да чучне и да тури лијеву руку на главу.

2) Не веља по заоду сунца уносит дрва с кладе.

3) Не веља чобанину прој кроз овце. Не смију се ни јајца проносит кроз овце, после оће јајченици да им скачу.

4) Не веља једним прстом бројит овце.

5) Не веља по вакасузу (по заоду сунца) доносит воду.

6) Не веља звиждат по кући, оће да се скупљају налетњаци (ђаволи) ил да се скупљају миши.

- 7) Не веља по ноћи помињат поганицу (змију), у сан се не снила.
- 8) Кад се зове на сарану, не веља улазит у кућу.
- 9) Кад неко једе, не веља женско да плете, оће ономе да се заплету уста.
- 10) Кад се увече сазува, прво се сазује лијева па десна нога, а изутра се најпре обује десна, па послен лијева нога.
- 11) Не веља ђубре после заода сунца избациват из куће, боље га је за врата покрит метлом.
- 12) О Божићу три дана не веља брисат собу и оно ђубре избациват, да се нафака из куће не избаци.
- 13) Не веља звачу на свадбу да је флаша с ракијом (званица) затиснута, неће потљен млада родит (дијете).
- 14) Не веља се чешљат увече.
- 15) Не веља суботом сијат купус, оће после да пристане за сарану.

Рудар

НАРОДНЕ КЛЕТВЕ

Стријела ми те укочањила!
Пас ти се меса најео!
Божја те муња гађала!
Живи те огањ изгорио!
Мртвог те понијели!
Ђаволи те женили!
Вода те попила!
Оста' без образа!
Истражили се дабогда!
Сунце не гледа'!
У живи се огањ претворио!

Одлазак

НАРОДНА ВЈЕРОВАЊА О ТИСОВОМ ДРВЕТУ У ЦРНОЈ ГОРИ

Тисово дрво се често помиње у народним вјеровањима. Служи као амајлија, штити бјецу од урока, даје сигурност ноћу, на далеком путу, на мору и у опасности.

Прича се да тисови јарам може открити вјештице.

Када се јарам направи, у њега се упрегне црни ушкопљени бик и заоре девет бразда по ледини. Онда се јарам однесе до куће за коју се сумња да у њој живе вјештице и пребаци преко крова. Још би требало да се пошкропи крвљу црног кокота.

Истог тренутка се зачује смијех у кући. Онда га замијени мекетави, дивљи крик, врата се отворе сама од себе и напоље излети жена кидајући одјећу зубима, пада у прашину док јој се отквивени, модри стомак наочиглед надима са јасним отиском ђавоље шапе крај пупка.

Тисови ивер се стављао и у колијевку још прије рођења дјетета.

Једном је, каже прича, нека Брђанка провјетравала постељину свог дјетета и заборавила да врати тисову гранчицу на њено мјесто, под јастук. Око поноћи се зачуо шкргут зуба и гласови слични режању, а онда су се даске грубог пода улегле од тежине невидљивог што се упутио колијевци. Мајка је, махнута од страха, скочила да заштити дијете, но нека ју је страшна сила гурнула у груди тако да је пала. Посљедном снагом је зграбила са полице парче тисовине и убацила га у дјечји лежај.

Колијевка, нечим подигнута у ваздух до висине човјечјих груди, благо се залелујала и вратила на првобитно мјесто. Дијете је било спашено.

Препоручљиво је тисовином заштитити и домаће животиње од урока и злог погледа.

Србољуб Митић

У С Л У Т И

КОЛО

Игра коло
Певају
Девојке
Нијају се
Небеса
Зелена
Уронили
Међу лишће
Ветри
Игра коло
Певају
Девојке
Опило се
Сунце
Над игриштем
Од искока
До утона
Милно
Од очију
До очију
Златно
Вас дан коло
Вије се
Игриштем
Вас дан срце
У срце

Улеће

Вас дан кука
Под црквиштем
Жена
Вас дан копци
Над селом
Шестаре
Вас дан цвили
Испод плота
Псето.

ТОЧКОВАЊЕ

Невинога
Злице
Точковале
Мукама га
Да га
Разнемуште
Растезали
Колико може
Точак
Док изађе
Човек
На две дужи
Зазујале
Међ зглобима
Жиле
Ударале
Како игра
Срце
Не изгнали
Из уђута
Љутца
Ни да јекне
Нити о зуб
Зубом
Само му се
Уогњиле
Очи
Озлатнеле
Ко цватући
Невен
Све смешећ се
Ко да грђе
Виде
Бол дижући
Изнад сваког
Слова.

ОКАТИЛО

У човека биле
Очи
Јасне
Као прва вода
Очи
Чисте
Кроз камен му
Гледац
Пролазио
Све довиде
Што уму се
Даде
Пролетао сунчан
Тесто
Тминско
Испод чела
Улазио
Иним
Знао згледат
Оком
Иза ока
Под токама златним
Срце
Срамно
Иза смеја
Чемерила
Рђу
У злаћаном оку
Точак
Црни
Како јури
Цртајућ
Тамнином
Страшне неке
Слике
Безимене.
1979—80.

ПРИКЛОНИ ГЛАВУ ЗЕМЉИ

ГАВРАН НАД ГРКОВЦИМА

Гавран над пољем витла крилом,
Брат страшан изнад завичаја.
Неко се игра нашим билом —
Кратко нас дели, вечно спаја.
Гавран над пољем витла крилом.
Мом селу, од тог, нема лека.
Црне брда под црном свилом,
Насрће курјак на човека.
Тужна су уста — та што зборе,
Тужна празнина у женама.
Кућерци цвиле на прозоре,
Шта се ово догоди с нама!
Где ли је Вишњи да излечи
Од овог што се с нама збило?
Гуши нас ваздух препун речи:
Гавран над пољем витла крилом.

НОЋНА СЛИКА

Сова над мишем. Чудни звуци.
Кроз око авет. Кроз уши вуци.
Из свих облака гром по гром
Гађа у теме, у скрпљен дом.
Страх у срцу. Бог на уснама,
Језа у нама, по колибама.
У саму зору, пред кућом палом,
Пас цвили над мајком посусталом.

КРСТАН

Овде почива Крстан Ненадић, српско тело.
— Слава метку који не промаши чело.
Свака част спроводу, свака част и попу
Што их не беше на моме покопу.
Поштовање теби, моја удовице,
И за црнину и за ведро лице.
Хвала времену у којем ће преци
Да се придруже невиђеној деци.

А теби, Зеленко, без којег не могу,
Хвала што лежиш преко мојих ногу!
Овде почива Крстан Ненадић, српско тело,
Слава метку који не промаши чело!

СТОЈАН, ОДУЗЕТИ

Лежиш ми, Стојане, тако, целог дана?
— Шта могу, десна ми одузета страна.
Нога што лежи крај мене, ко странац —
Скакала је као, испод мене, вранац.
Ово није рука што је слала писма —
Као да то никад ни умео нисам.
Десно ми око, и сам видиш, бели —
За њим, мутни, леже источни предели.
Не владам више једним делом својим —
Ко да сам расечен — упола постојим.
Још за царског рата, тамо, у Сибиру —
Знадох да ми није старости у миру.
Срећа да је срце још тамо где треба —
Не бих ти се, бóлан, нагледао неба.
Али, и овакав, под свој мрамор могу —
Бар ћу се, људски, наругати Богу.

ВЈЕРУЈУ

Једном, заиста било. Гле како сада одлази!
Тужна је, и мирна, и ледна чеона жила —
Ни трага више чудима.
Само се лавезж смирује, и само нови долази:
Земљо испред мене, јеси ли, икад, била
Пољубац својим људима?
Ми смо неми. Немио дахће век — то гоне
Душу преткову, светлу. Ловачки чујем рог:
Има ли, игде, икога?
С пролећа, с јесени — поплава. Из васионе,
Очима згаслих звезда, у нас поглѣда Бог,
Упире творац — у никога!
Приклони главу земљи, где се налази који!
Укопај живо срце! Макар не било боље —
Никад не било сада!
Нада мном који дишем, видим шта стоји:
Осуда на црн долац, оштро глогово копље.
Видим још само — тада!

У ИМЕ СВЕГА
ШТО СЕ НЕ ПРЕДАЈЕ

СТАРИНСКА ПЕСМА

Дозревају сву ноћ дуње
И црвене љуте ниске
Украј сетовеза

Вилинска се кола оспу
Од сватова лудих вриске
И понека звезда

Преко злата и плавети
Празна седла белац мину
Прапораца звук аветни
Насу чемер у тишину

На доксату куле ледне
Жалневеста косе реже
Крвав зумбул слуги

Морни напев вран кад гракну
Сручише се љубве вреже
Марица замути

Преко злата и плавети
Празна седла белац мину
Прапораца звек аветни
Насу чемер у тишину

* * *

Богови
Бандо олињалих ћупа
Ево ме — Дишем
Облак што дивље ври
Ко ме то зове
Ко изнутра гута
Па морно шапће
Запретан плави крик

Божјаци другар
Божјаци умилни
Што немо лебде несвесни промаје
Или на Дрини
На Морави силни
Сплаваре
Љубе
Раж и коње гаје

Ја срцу њином вечност намењујем
Свет једино њима поверити могу
У њих се кунем
И за њих страхујем
Од сваког грома
Од звери у логу

За босоноге
Заљубљене
Мудре
За давно мртве
За тек прогледале
Подизем руке — Нек њихово буде
Све што су сетне очи им сањале

* * *

У име ватре
У име олује
У име свега што се не предаје
Ја још муцам пред капијом јаве
Ал браним певаче у небу уснуле

Нећу да препевавам Елиота ни Одна
Паунду ево махнућу пријатељски
Дубоки наклон госпођо Европо
Под друкчијим небом
Мене су учили песми

КУКУРИЧЕ ЦРВЕНИ ПЕТАО

ДА СУШИЦУ ПРЕБОЛЕ ЉУБОДРАГ

Сув босиљак на крстачи
За душу Љубодрагу
Сину Стевановом
Сунцу се пренадао
Доста му кише
И доста облака за века беше
И доста мрака...
Одавде пре много година
Сина Стевановог Љубодрага
Испратише на вечни починак.
За наочитим момком
Плакало све живо у селу што се затекло
Па се заборавило...
Да којим случајем
Преболе проклету сушицу
Тај Љубодраг син Стеванов
Могоа је данас имати
Десет јутара оранице
Четири крепка сина
Осам унучади
и двадесеторо праунучади
Као брат његов Стојадин
Кога унуци сваког јутра
Часте препеченицом
И псовкама.

СА СТАРОГ ЈАРМА ПЕВА ЦРВЕНИ ПЕТАО

На старом јарму
Са главом према облацима
Кукуриче црвени петао
Његова песма све више личи
На рику волова
Што давно завршише у кланицама.
Окађени мирисом нафте
Пси су заувек ућутали испод сењака
Само још црвени петао

На старом јарму
Понавља чудну песму
О Бошку и Рушку
Од чијих рогова сеоски мајстори
Одавно направише лепе абажуре.
Ако се стари Петроније
Икада врати из болнице
Можда ће још који пут
Подмазати воловска кола
И стари јарам обрисати од прашине
Као некад у давна времена
Кад се за бербу спремао

Пастир у размишљању

НАЧЕЗНУ СЕ НЕПРЕБОЛНО

Стремио је и вапио пут Месеца њиме опчињен,
к светлости му на тлу самом, којом га тамо сунце
облива.

Но дубином дубљом бола начезну се непреболно
пустог сјаја месечине са очију девојачких...
Иако је, маштоскитник, странствовао звездосветом,
срце тешко девојкама од Земље се не одљуби!...

Често му је радост нека необично душу такла,
свети неки дрхтав пламен, непојамно миље живота.
Но још чешће, тугаљиво као ледом изненадно,
помисао на крај клети што прилази,
на ништавност и улудност овог света,
на пролазност тужну која руши, мења.

У тој се дубини људска машта угаси
ко пламичак свеће у јами заптивеној.
То што се ум људски, бржи од ока и светлости,
на путу кроз космос краја несагледивог,
суочава с бескрајем пучине која плови
на реци трајања без извора и увора —
то се суочава с Богом космичности!

Самоћа

КИЋЕЊЕ ЗБИЉЕ

Истим шинама се и бежи и враћа.
Купеи су коморе људске решености;
они су крцата, разноциљна саћа,
мењачнице речи, вежбање блискости.

У возу се душца подаје промени.
Човек буде и онај из потајних сања,
снови му на плишу буду остварени.
Купеи су цркве лаког веровања.

Многи изненада не би завичају;
таквом, кад је застој није одвећ криво,
јер сваки је застој допринос значају
оног што му га је ускратио живот.

Сви имају причу и свачија важи,
воз је ђердан у ком се замеће доброта.
Воз је храм насушних и пролазних лажи,
где путници гиздају оскудност живота.

Три брата несрећна

Зоран Вучић

ЗАТЕЧЕНИ НА ОБАЛИ ВЕКА

(Записи)

* * *

Све сам буднији: у иловачи на гробљима, на путевима сеоским у уми и смоници, на брдима у пескуши и белици, на угарима у црницу до грла утонуо.

Вратићу ти све твоје: очи и уши, руке и уста што су те славила. Ништа није моје, велика мајко!

* * *

Још у свести, у успомени живе сеоска прела из детињства. Одзвања негде дубоко отегнуто девојачко и момачко певање и натпевање у ноћима септембарским, топлим, пуним месечине. Горе ватре на раскршћима, не да згреју, него да означе да се ту нешто необично дешава. Одзвања кроз ноћ девајачки смех зрелости и радост младости. За нас, децу, то су били празници, мада смо ретко могли да присуствујемо, ужагрених очију, негде у прикрајку.

После је дошло друго доба и села су оглувела. Нисам ни дорастао до прелâ, а већ их није било. . .

* * *

Јасно се сећам оскудног детињства у планинама источне Србије. Сиромаштво је било опште благо мога нараштаја. У свему се шкртарило, само не у игри која је била богата и маштовита. Све што нам је за игру недостајало морали смо сами да измислимо и направимо.

Тако смо рано постајали људи и мајстори.

1977.

* * *

Једино желим да одем у завичај и да у сенци расцветаног глога сатима ћутим, сам и заборављен.

Чему сам се радовао у детињству ако не расцветаном глогу који у јесен донесе румене и тамне бобице на срећу птичјег света са једном домовином.

* * *

У детињству су ми србијанске паланке Сврљиг и Књажевац, у које сам ретко силазио, биле као из бајке чисте, блиставе и чудесно лепе.

А данас ме велики европски градови (у којима сам стицајем околности био) збуњују прљавштином и сивилом.

Само планина у којој сам рођен из дана у дан бива све већа и тамнија.

* * *

На великим вишедневним вашарима у источној Србији гледао сам сељаче у шубарама, шајкачама и качкетима како стоје пред „зидом смрти“, чудом овога века, згурени и збуњени пред новим временом и несносном буком из големих звучника. Гледао сам како снебивајући се купују улазнице, а потом се пењу уз високе металне степенице полако као кад улазе у пореску управу.

Док они горе тихо чекају да представа почне, доле седе возачи у црним чизмама, ћуте и пуше.

После журно силазе на земљу и одлазе за својим послом и судбином, а њихови синови и унуци гину у саобраћајним несрећама по балканским и европским друмовима.

* * *

Кад одлазим у завичај сколи ме нека туга неизмерна. Сваки сусрет са земљацима ми је терет и бол. Знаш да ћу их видети у аутобусу с изанђалим корпама и торбама како се тискају и гужвају, свађају и причају грубе шале.

Тужни лакрдијаши у издрнданом аутобусу враћају се с пазара из паланке где су продали своју муку и купили ситнице. Враћају се у своје пустиње и причају да речима покрију празнину која их је затекла на самој обали овога века.
У јесен 1979.

* * *

Идем старим бановинским друмом који је некад био широк и бео, а сада из њега расте трава и трње по ивицама. Крај друма њивице које је обузео бурјан и купина. По ћувицима и косама напуштене колибе и појате урасле у шибље. Каменим зидовима заграђени пропланци — напуштени, пусти. А некада су у тим заграђеним забранима скакутали јаганци и јарићи. У тим колибама, које сада стоје као споменик једног минулог времена, живели су чобани, ћутљиви и мрки усамљеници који су с бравима разговарали као са децом. Остављали су стада само кад је требало бранити домовину (а требало је често), а потом се враћали своме благу и својој гордој самоћи да лече ране тела и душе.

Стојим и ћутим као да одајем пошту једном минулом свету, а изнад врхова сјаји чисто огледало небеса, спокојна и недодирљива вечност.

Може ли још бити стамених самотника у овом нервозном поколењу?
1980.

* * *

Ћути кућа у којој сам одживео најраније детињство. Закључана. Напуштена. Сама. Иза тамних прозора тишина и мрак, крај басемака бујна коприва и пелин. Отишла је и стричева породица у „срећну будућност“. Ходам по дворишту пуст и сам. Крај бунара бурјан и павитине, уместо лозе која се питомо гранала по јабукама. На стаји отворене вратнице, а унутра мрак и паучине.

У страшној самоћи пред напуштеном кућом детињства пукла је нит што ме везивала за ову долину и доводила у њу. Никад се више нећу вратити. Бежим од духа мртве куће.

Околиште, у јесен 1980.

* * *

Гледао сам једног лета на железничким станицама Беча, Салцбурга, Минхена, Штутгарта моје земљаке с огромним коферима и балама некаквог пртљага. Гледао сам малу децу како прерано ћутљива и озбиљна седе на коферима док нервозни родитељи ходају околу. Сећао сам се у тим тренуцима свога детињства. Сећао сам се несташних другара, благих пролећа и шума по којима смо брали цвеће за нашу учитељицу.

Моје детињство је, збиља, било срећно!

* * *

Кад окопне снегови који подсећају на вечност, на непромену — с првим лишћем пробуди се и слутња јесени.

Све зелени, млади се, и иде ка зрењу.

* * *

Нема ништа сложеније од душевног живота жене. То је оно што жене чини бићима достојним дивљења и поштовања.

У пролеће одједном надођу, набујају и процветају — обасја их нека унутрашња светлост и испуни страшћу и лепотом.

* * *

Људи кад воле бивају леви и одуховљени, обасјани неком чудесном светлошћу. Недостатак љубави гори је од сваке смрти.

Без љубави како ћемо зло припитомити и век разумети?

* * *

Често говорим о смрти, зато сам тако помно загладан у светлост и љубави окренут. Треба бити будан и не дозволити да те прерано победи оно што носиш у себи.

Човек сам и свестан сам исходишта, зато с монашком побожношћу пружам руке у ово мало плаветнила пред очима, у слободу коју сам изабрао.

* * *

Проћи ће свет у журби, а неће ни знати да је био на месту одакле се види само прошлост и пустош.

* * *

Много је данас оних што мрзе. Много је ненавидних, неумних, набуситих. Много је лењих духом и телом.

Хвала Усуду што ме нису мимоишле љубави и болести. Хвала што сам гледао и видео.

Земља ме је учила доброти и срећи; шуме достојанству и храбрости; небеса висини и вечности; вода лепоти и пролазности; животиње милости и трпљењу; старци мудрости и поштовању. Зато говорим.

* * *

Годинама се пише о ратовима, поморима, масовним убиствима (Јасеновац, Сајмиште, Бубањ код Ниша, Крагујевац, Краљево итд.). Навелико се говори о одметницима и злочинцима. Сада „НИН“ објављује фељтон о Војиславу Рајчићу — Пожаревцу, четничком кољачу, који је после толико година коначно осуђен на смрт.

Не знам откуда толика потреба да се стално говори о крви и смрти? Нико не зна колико данас могућих убица хода улицама и седи у кафанама.

Марта 1981.

* * *

Гледајући сеоска гробља у Србији, по забрђима и брежуљцима, увек изложена сунцу и висини, наметала ми се мисао о мртвима и многобројна питања.

Да ли мртви разумеју нашу љубав, бриге, болове и краткотрајне радости?

По који пут то бивамо у људском обличју прошли кроз воде, траве и цветове?

Можда ће једном све бити јасно — лишено тајанства и страха, заборава и немоћи.

Солунски песник

Богосав Драгојевић

ПОД ДРЕВНИМ ХРАСТОМ

Пукло широко и непрегледно бадњевачко поље, покривено ораницама, ливадама и забранима, издељено међама од ситног шибља, трња, шипурака и купина. У пољу расту дивље крушке и јабуке, трешње и багрем. У северном делу поља уздиже се и штрчи, као горостас, велики древни храст, који се са велике даљине види, те путницима служи као путоказ да не залутају, а кад дођу до њега да се под њим одморе и напију хладне изворске воде. Лети служи за одмор и освежење радницима који у пољу раде, а у празничним данима служи мештанима за провод и славље.

Мештани, преносећи усмено с колена на колена, тврде да храст потиче из Карађорђева доба, и да се под њим Карађорђе састајао потајно с устаницима при припреми устанка, за време устанка и после устанка. Зато је овај храст добио име „Карађорђев храст“.

Сада је храст израстао толико да му стабло једва може обухватити шест људи. Његова крошња је ђубаста, густа и широка. Жиле стабла су дебеле и пружиле се далеко. Лишће је толико густо да га сунце и ситна киша ретко пробијају. Хладовина под њим добра је и пријатна. Око стабла постављене су клупе и столови од дрвета, на којима се људи одмарају и обедују, мада то

радије чине на чаршаву или губеру положеном по трави на земљи.

На стаблу се виде резбарије и белеге разних облика и величина. Ту су урезани Карађорђе, Милош, цар Душан, кнез Лазар, Немања, Југ-Богдан, Милош Обилић, Краљевић Марко, Свети Сава, Исус на крсту, и друге историјске и заслужне личности. Исто тако урезане су разне птице и животиње, људи у народној ношњи и групно убијање раје.

Северно од храста, на двадесетак корака, налази се извор из којег тече хладна и бистра вода кроз ужљебљени камен, која је падајући на песковиту земљу створила језерце. Преко лета, кад опече сунце, људи уморни од посла или пута, одмарају се у хладовини храста и причају о свему, а највише како је година понела.

Исто тако хрест служи селу као запис крај кога се одржавају сеоске светковине. Уочи Ђурђевдана поље око храста одјекује од песама, свирке, смеха и шала. Прво се свечери набере довољно мајског пољског цвећа, врбових ластара, дивље руже и грабових гранчица. Ђурђевдански венци оплету се свечери још док се види, а потом се целе ноћи пева и весели. Од песама највише се чују:

„Јеленче, младо умилно,
што си се тако снуждило?
Три дана седим овде,
а моје стадо пасе крај воде.
Сва гора јечи од фруле,
мене моје стадо не чује...“

или

„Мајка Мару преко воде звала:
Јеси л' Маро, обелила платно?
Нисам, мајко, ни до воде дошла,
драги ми је воду замутио.“

Пред зору се сви скупе под хрест, умивају се водом са извора у којој је натопљена дивља ружа да би били румени као ружа. Девојке и момци се грабе за грабово грање, да би се за њих грабили момци и девојке. Девојке се опасују

врбовим прутима, да би биле тајке и вите. Све се ово чини пре изласка сунца. И ђурђевданске венце сви морају да окаче на кућним вратима и и капијама пре сунца. Такође, прво јагње у години мора бити заклано пре сунца, народ тумачи да се јагње поклања светом Георгију. Не изостају ни мађије и враџбине о људима, око женидбе и удаје, да имају успеха у животу, да жене добију пород. Исто тако ради се и са домаћим животињама, да буду напредне и плодне, или да буду неплодне и млеко да изгубе.

На Ђурђевдан нико не ради, сви се одмарају до неко доба дана. Затим устану и први пут у години окусе и једу јагњеће печење. После тога се свечано обуку па иду у шетњу. Ако је влажно и кишовито, комшије и фамилије посећују једни друге. Ако је леп дан, онда мештани дођу под храст. Свако, наравно, понесе нешто за јело и пиће. Места заузму како ко стигне и где стигне; неко на клупи за столом, а неко на земљи на трави. Седећи тако мезете и пију уз приче, шале и песме. Млади се ухвате у коло и играју полетно и плаховито. Деца иду око храста, гледају резбарије и запиткују старце.

- Који је онај високи човек тамо изрезан?
- То је наш велики човек, Вожд Карађорђе, вођа првог устанка, прослављени јунак нашег народа.
- А који је оно човек на коњу?
- То је кнез Милош Обреновић, који је дигао други српски устанак против Турака и ослободио Србију.
- Која су оно три човека с мачевима и копљима?
- То су наши велики јунаци, кнез Лазар, Милош Обилић и стари Југ-Богдан. Сва три су пала на Косову од турског мача.
- Шта значи она слика птица и животиња?
- То су птице и животиње, које тумаче жељу народа, да буде мир, напредак и љубав међу људима.

Више тај храст не постоји. Отсекла га и одвукла окупаторска власт 1916. године, а с њим су однели историју српског народа прошлих времена, која је била исписана простим знацима, које само наш човек може да разуме и протумачи.

Проф. др Богосав Драгојевић, угледан медицински радник и писац целе библиотеке универзитетских уџбеника из трауматологије, хирургије, ортопедије итд, написао је и низ књижевних радова песама, прича, успомена, од којих доносимо овај запис о детињству и завичају.

Т Р К А Ч И

У Сејачима је било много коња пред други светски рат. Али то нису били расни коњи, него они за орање и вучу, који су само узгред служили за провод, јахање у сватовима и возњу чезама, каруцама и фијакерима. Стајко сарач први је у селу купио пунокрвну кобилу, Видру, касачицу. И то ждребну, па је после два месеца ождебила Рашка и Везира. Први је постао галопер, а други ненадмашни прескакач препона. Сарач се тим расним грлима брзо прославио. Учествовао је на тркама по целој Југославији. Он је јахао на Видри, а његова два сина, Богдан и Теодосије, ковачи, мењали су се као цокеји на Рашку и Везиру. Сва тројца често су постизали победе и добијали награде. О њима су писале и новине. То је Стајку сарачу и његовим синовима дало још више воље и снаге да се баве одгајањем расних коња. Направили су велику шталу и купили још два пастува и једну кобилу са чувеним пореклом. И само после неколико година, њихова је авлија била пуна скупоцених, расних коња. Сва тројца су занемарили своје занате. Потпуно су се посветили пунокрвним галоперима, касачима и препонашима. У почетку многи су им се ругали што се замлаћују. А сада се, ето, испоставило да је то далеко уноснији посао од обраде земље и разних заната.

У Сејачима су у то време мислили да од Стајка сарача нема бољег одгајивача расних грла у целој моравској долини, од Сталаћа до Смедерева. Нити да ће неко из овог краја да му конкурише у том послу. А ускоро се испоставило супротно. Супарник му се појавио у самим Сејачима. И то одмах преко пута сарачеве куће. Његов комшија Милојко, један од најбогатијих људи у селу, набавио је два расна грла из Немачке преко свог рођака, Димитрија Љотића, из Смедерева. И то са бољим пореклом од Сарачевих коња, што се одмах испоставило и на тркама. Милојкови коњи су почели да побеђују и освајају награде. Сарач је

тврдио да су његова грла боља без обзира на те победе, које нису биле поштене. Милојко је платио цокејима да ометају његове коње за време трке. Жалио се. И навео многе сведоке. Али тиме није ништа постигао. Само је изазвао Милојка и његовог рођака Димитрија, да се још више окове на њега, као орлови, решени да га сатру и уклоне са свих коњичких трка. Из Немачке су стигла ускоро још три грла, за која се причало да су најбоља у целој држави. И најскупља истовремено. Међутим, Стајко је на тркама у Пожаревцу победио свог комшију у свим гранама, што је громогласно одјекнуло у моравској долини, нарочито овде, у Сејачима. Село се поцепало у два табора. Газде су се окупиле око Милојка и Димитрија Љотића, оснивача фашистичког „Збора“, а средњаци и сиротиња, као и занатлије, определили су се за Стајка сарача и његове синове.

Милојко је купио велики круг земље поред Мораве и ту направио тркалиште. Сарач је своје коње вежбао по сокацима и на ливадама, јер му комшија није дозволио да користи његово тркалиште. То је још више продубило јаз између њих и истовремено повећало мржњу међу њиховим навијачима. Они су их наговарали и подбадали свакодневно. Убеђивали су их да се опкладе у два најбоља грла и да приреде прве коњичке трке у Сејачима. Ко победи, добиће два коња као награду. Тако ће уједно, коначно, да се реши спорно питање — ко је од њих бољи. Та је мисао потекла од Димитрија Љотића. Милојко је одмах прихватио са својим присталицама, самоуверен и сигуран у победу. Стајко је дуго оклевао. Бојао се нечасног суђења и преваре. Али су га синови најзад убедили да пристане. Основана је заједничка комисија, од Милојкових и Сарачевих највернијих пријатеља, који су се заклели да неће бити никаквих подвала, нити подметања. Коначно је склопљен уговор у коме је наведено све до детаља о тој првој коњичкој трци у Сејачима. После тога штампане су плакате, које су биле излепљене по селима и градовима дуж Велике Мораве. Димитрије Љотић је дао свој цип и шофера, а председник Којадин је платио из државне касе два сеоска бирова који

Тужни газда

су наизменично извикивали место и време трке, имена власника и њихових коња, дисциплине у којима ће се надметати, као и награду за победника, која је била много већа него на било којим коњичким тркама, јер је решавала велико спорно питање.

За то време, Милојко и сарач су увежбавали своје коње. Димитрије је довео чувене цокеје из Београда, што је још више повећало сигурност у победу у његовом малом, али моћном табору. Сарачеви навијачи су хтели да сакупе новац за познате цокеје, али се Стајко са својим синовима томе успротивио. Одлучили су да они рукују својим коњима, јер их они најбоље познају. То је смирило њихове навијаче, многобројне, али плашљиве и подозриве, који су се много више прибојавали коначног исхода него сам Стајко сарач са синовима.

Грбави Петроније, Стајков најоданији пријатељ, звани Коњушар, један од најбољих познавалаца коња у околини, долазио је свакодневно код сарача и давао му разна упутства. Пази да ти овај гад не смрси конце, упозоравали су Стајка. Ма не брините се ви за Петронија, одговарао је сумњичавим навијачима из свога табора. Ми смо заједно служили војску. Имам ја веће поверење у њега него у рођеног брата, наглашавао је, са жељом да га више не гњаве тим упозорењима. Међутим, они су му и даље досађивали. Петронијев син, Ирод, служи код Милојка, причувај се да ти се то не освети, скретали су му пажњу. Али сарач тим упозорењима није придавао велики значај све до онога јутра када га је Петроније замолио да уђу у шталу и да тамо поразговарају у четири ока. Прво му је испричао како га је Милојко преко сина дуго врбовао. Понудио ми је дебеле паре да дам твојим коњима овај прашак, наставио је Петроније одмотавајући зјап платнене вреће коју је извукао из недра. Какав прашак, згрануо се Сталета. Донео га је Димитрије Љотић из Смедерева, одговорио му је Коњушар. Да ми потрује коње, матер му луду?! Не да их потрује, него да их овим прашком ошамути и да те победи на тркама, објаснио му је Петроније. Зар и то зна,

нану му подмуклу, опсовао је Сталџета. Ни ми нисмо сисали весла, узвратио је Коњушар. Зато сам и примио паре, да га намамим на танак лед. Сад је у нашим рукама и Милојко и победа, заштиао је Петроније успињући се на прсте. Објаснио му је свој план да Милојку и Димитрију Љотићу узврате истом мером. Њиховим оружјем да их потуку и намагарче. Овај исти прашак, кога су они наменили твојим тркачима, мој Ирод ће да убаци Милојковим коњима, казао је. Међутим, сарач се томе успротивио. То није поштено рекао је. Кад имаш посла са покварењацима, мораш и ти да будеш немилосрдан, засиктао је Петроније. Није му дао да изађе из штале док га није принудио да прихвати његов предлог. У реду, уради онако како мислиш да је најбоље, рекао је сарач на растанку.

Најзад је дошао и дан прве коњичке трке у Сејачима. Био је први септебар четрдесете године. Сјатио се свет са свих страна, више него да је била заветина. Димитрије Љотић је дошао са Немцима, међу којима је био и Клефиш, власник кланице у Плани. Чврсто уверен у победу, Милојко је припремио печене овнове, телиће и прасиће, набавио је пиће, колаче, платио је музикантима и конобарима. Славље је почело још изјутра, јер нико од њих није сумњао у пораз после свих предузетих припрема. Сарач није рекао чак ни синовима о свом разговору са Петронијем. Они и његове присталице, као и дошљаци са стране, међу којима су неки извикивали пароле против Љотићевих „збораша“ и фашиста, чекали су почетак коњичке трке са великом стрепњом.

Стајкова грла су однела победу у свим дисциплинама. Милојко је морао да му преда своја два најбоља грла, као што су се опкладили и предвидели уговором. Пропало је и припремљено славље. Али су то Петроније и његов син скупо платили. Коњушар је нађен заклан у воденици следећег лета, а Ирода су љотићевци неколико пута хапсили и тукли. Годинама је бацао крв и једва је остао жив. Милојко је наговорио Димитрија да Немци одмах одузму све коње сарачу. Али ни његови коњи нису срећно прошли. Ускоро су

почели да обољевају и цркавају од неке непознате и неизлечиве болести. Узалуд је трчао на све стране и доводио наше и немачке ветеринаре, траваре и врачаре. Нико није знао шта је са његовим коњима, нити је могао да им помогне. Мршавили су, куњали и цркавали један за другим. Сумњао је у сарача да му нечим трује стоку, али није имао доказа, нити је успео да га улови, иако га је сваке ноћи вребао. Љотићевци су ухапсили Стајка и одвели у логор због синова који су отишли у Властимирову чету. Међутим, баш у то време, коњи су страдали највише, као да га је Бог кажњавао.

Сарач се вратио из затвора баш онога дана када је Милојку цркавао последњи коњ, онај најскупљи пастув, од чувене немачке расе. У логору се разболео и био је на самрти. Милојку је поручио да му се он осветио. Потаманио му је стоку због Петронија. Али то није крај. Умрећу, рекао је Милојковом брату, али ћу и мртав да му се светим док му не сатрем кућу. Написао је писмо за комшију у коме је навео када ће ко из Милојкове куће да умре. Прво син, па ћерка, па жена, па мати. И најзад он, Милојко. Да прво све сахрани и најзад да цркне као скот. То је био сарачев поздрав за комшију. Овај се насмејао кад је то прочитао и поцепао писмо. Међутим, обистинило се све тачно онако како је Стајко навео у свом последњем писму. То је сам Милојко признао на самрти, кад је дошао ред на њега. О том се дуго причало у Сејачима и нико није могао да објасни како се сарач осветио Милојку.

Милојкова се кућа затрла. Постала је проклето место, зарасло у коров и сметлиште где су бацали цркотине док нису стигли булдожери да раскрче терен за аутопут. О Милојковој кући су смишљене многобројне стравичне приче. Многи су помислили да је са изградњом ауто-пута дошао и њихов крај, али су се преварили. На том месту су честе саобраћајне несреће. Прича се по селу како се ноћу виђају коњи како јуре асфалтом, Милојкови и Стајкови. Још увек се утркују. Отуда се чује топот у глуво доба. И Милојково лелекање на крају, што га сарач непрекидно побеђује својим тркачима.

Христивоје Пејчић

СИНОНИМИ ЗА ГЛАГОЛ „НАПИО СЕ“
(Из говора Лужнице и Горњег Понишавља)

У непосредној околини Пирота виноградарство је и данас прилично развијено, мада се може закључити да је било развијеније у старим временима, нарочито до појаве филоксере¹). У суседној Лужници постоје добри природни услови за гајење шљива и мало је домаћинстава која немају свој „шљивар“. Одвајкада се у овим крајевима, у вину и ракији („ређија“) није оскудевало, па ни штедело. А за оног, ко попије више народ ових крајева ће то казати „напил се“, а најчешће сликовито, на више начина²):

1. земљосал се	15. намузал се
2. мокар брат	16. намокрил се
3. мртвосал	17. намузикал се
4. наврљал се	18. наонодел се
5. навузгал се	19. напасал се
6. надељал се	20. напуцал се
7. надрускал се	21. наразил се
8. надувал се	22. нарољал се
9. накусал се	23. насисал се
10. налибал се	24. наскубал се
11. нализал се	25. насрбал се
12. налокал се	26. натрескал се
13. наљоскал се	27. наћитил се
14. наљуљал се	28. начучал се

1) Владимир Николић: „Из Лужнице и Нишаве“, 1910. год.

2) У народном говору Лужнице и Понишавља инфинитив није у употреби.

29. нацврцал се	45. позавезал се
30. нацвртел се	46. поразил се
31. нацедил се	47. почел да преврскује
32. нацепил се	48. станул ћевлија
33. нацревчил се	49. станул чор-чутук
34. нацугал се	50. уапала га чела за језик
35. начукал се	51. увоштил се
36. начучал се	52. ударила га сливова
гранђа
37. нашљокал се	53. уготовил се
38. не види кола трње	54. удиплил се
39. не види мачку	55. умурдарил се
40. одебелел му језик	56. утавил се
41. опијанил се	58. уштиркал се
42. освињил се	59. уштобличил се
43. пијан ко летва	60. џибросал.
44. пијан ко ћусија	

Одакле оволико израза за један исти појам?

Један од разлога могла би бити одлика народног говора ових крајева: све што се жели рећи, казаће се што изразитије, сликовитије, некако опипљиво, симболично, уз најчешћу употребу разноврсних изрека.

И још нешто. Да су Лужничани и Пироћанци вредни познато је. Али осим „работе“ итекако су знали и за весеље. А весеља обично није било без „рећију и вино“.

„Пијалк је Бог благословил“. Овим речима су Лужничани одобравали пиће.

СИНОНИМИ ЗА ГЛАГОЛ УДАРИТИ

Скупљајући народне умотворине наишао сам на многобројне синониме за глагол *ударити*. Подаци су прикупљени из говора у околини Врњачке Бање. Вероватно да на ширем језичком подручју постоји већи број синонима за овај глагол.

акнути	љукнути	поткачити
бапнути	мазнути	распалити
боцнути	марнути	рикнути
брепити	мароснути	ркнути
бреснути	мернути	рукнути
бубити	млатнути	рупити
бубнути	мунути	сручити
грунути	њокнути	стреснути
гурнути	њукнути	срвити
дарнути	одаламити	табнути
дрепити	одрапити	треснути
дрепнути	оманути	труснути
дрнути	омандркнути	ћупити
дрмнути	окинути	фукнути
дунути	опалити	фиснути
дупити	опајдарити	фиштити
дурнути	опаучити	фљуснути
екнути	опапучити	цвркнути
заврљачити	опалдумити	цепнути
звекнути	оплајвазити	цепити
звизнути	оплести	цокнути
звокнути	офикнути	цупити
згромити	офиштити	чукнути
клепити	очеречити	џокнути
кљукнути	ошајдарити	шамарнути
кокнути	ошамарити	швајзнути
креснути	ошупчити	шокнути
кркнути	ошинути	шопити
лупити	пљеснути	шупити
лупнути	пљаснути	шутнути

ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ
ГОРЊОВАСОЈЕВИЋКОГ ГОВОРА
(III)

К

кабулит = одобравати, пристајати на нешто
 какаризање = кокодакање
 какаризат = кокодакати
 калац = врста траве (расте рано с пролећа)
 камара = одаја, соба
 каница = кривина на путу, окука
 каптисат = напасти, притиснути
 каракол = обруч, опсада
 кастиле = намјерно, с циљем, нарочито
 каталисат = пропасти од жалости
 катана = турски војник
 катаране = ходање тамо и овамо
 катарат = ходати тамо и овамо
 каћуница = каћун
 кача = супњача (кашика)
 качамаглија = дрво којим се мијеша качамак
 качамар = штапић за бракање качамака
 каше = сандуче, коферче, пакетић
 кећав = намрштен, нервозан
 килица = гдрудвица
 киљ = камен који се гађа у игри „пловкање“
 кимац = стеница
 кипра = старо мршаво псето
 клапикур = трава (као млијеч)
 клапит = булазнити, бунцати, причати којешта
 клијет, = одјељење за оставу, шпајз
 кљук = пропаст, зло несрећа
 кљуноноса = особа са оштрим носом
 књига = дио желуца код преживара
 кобрљање = котрљање
 кобрљат (се) = котурати (се)
 — у ковитлац котрљати (се)
 козлиња = котстрет
 коломбоћ = кукуруз
 коломбоћница = кукурузни хљеб, проја
 кондура = ципела
 корет = жалост (за умрлим)
 коретан = ожалошћен, у жалости (за покојником)
 коретоват = жалити
 косибаша = предводник косача, чеони косач
 косица = справа за хватање птица

косиште = косило
 котробан = исјецкан дуван
 кочак = одјељење за јагњад
 кочет = котстрет
 кравосица = сиротица
 крља = трупац за цијепање дрва
 крндуљак = трупчић; дебелушкасто дијете (при тепању)
 крпат се = мучити се путујући, потуцати се
 кртињача = кртињак
 крцелит се = подсмевати се
 кукач = гвоздена направа којом се диже сач, острушка
 куклежат = излежавати се
 кукљивац = чвор, петља
 кукувија = кривина, окука
 кула = кучка
 куљар = стожић, мали стол
 кундра = ципела
 куп = гомила
 курада = рага
 курбан = покор, зло дјело
 кучела = подстрешница.
 кучит се = сагињати се, превијати се
 кушин = јастук

Л

лажав = лажан, лажљиве природе
 лазинак = пропланак, чистина
 лаксит = одлазити, ићи некоме
 ламба = канта
 лапарат = причати којешта, непристојно се изражавати
 ластра = плех
 лашње = лакше
 лашњи = здравији
 леђен = лавор
 лентрање = сликање, фотографисање
 лентрат се = сликати се, фотографисати се
 лентро = огледало; прелијепа особа
 ленџун = чаршав
 летњак = једњак
 либер = забрана
 ливер = либела
 лијечак = малкице, незнатно
 лима = турпија за гвозђе
 лисника = лисната грана
 листра = литица
 литат = лити тећи
 логур = чичак
 лубина = утроба
 лучац = дрвена огрлица (овну за звоно); горњи дио колијевке

МУЗИКА У ПРОШЛОСТИ

Из архивских списа

ЗАПИС ПЕСНИКА ДРАГУТИНА ИЛИЋА О ПОНАРОЂАВАЊУ ЈЕДНЕ ЊЕГОВЕ ЛИРСКЕ ПЕСМЕ

У Архиву САНУ (сигн. 10646) у Београду налази се један необичан мемоарски спис српског песника драгутина ИЛИЋА (1858—1926) са чудним насловом: ПРИВИЂЕЊА и поднасловом „из интимних бележака“, У том спису налази се и један одељак који је занимљив и за фолклористе, јер сликовито говори о једном начину понарођавања песникове песме и њеног популаризовања у народу.

„То је било — прича песник — у селу Влашком Долу. Тамо сам као правник дватри пута провео школско ферије, а покоји пут и ван тога времена тамо ишао. Одседао сам у школској згради, где сам имао лепу собу са прозорима, који гледају у пријатно зеленило, што се над сеоским кућама надноси, и у питому таласасту долину по којој се лепо село расуло.

Једне вечери, полураскомоћен, лешкарио сам на кревету, пушио цигарету и кроз расклопљен прозор слушао како са дна села, на једном „супретку“* сеоске девојке певају нову песму, коју сам по жељи Филипе и Милеве, две врло лепе сеоске девојке, с п е в а о на неколико дана раније. Њих две су биле веште у стварању мелодија, па кад сам их научио тексту, оне за врло кратко

*) супредак — седељка

време склопише мелодију и сада је први пут на овом супретку певају:

„Колико је украј мора градова,
Толико је на мом срцу болова . . .” —

. . .разлегало се кроз благу звездану ноћ, а са осталих супретака, где се до малочас певало, ућуташе девојачки гласови, те да чују текст нове песме што је „Грче” (тако су ме у томе селу називале девојке) спевало, а Филипа и Милева у „арију” сложиле. Мелодија је, уистини, потпуно одговарала ономе осећању што се у тексту песме исказивало. Тужна и пуна чежње, разлегала се она у мелодичној монотонији и мени стаде тако пријатно, тако сетно, да се сав претворих у слух, само да ми ниједан тон мелодичне арије не измакне. А Филипин меки, гибљиви, али пуни глас, и Милевин, готово дечји сопран, извијао се, треперио и ишчезавао кроз јасну месечину у она пространа поља Печке долине, што се у југоисточној даљини, као у магли, оквире са Хомољским планинским ланцима.

— Ала им сад оне са других супредака завиде! — помислих, нагађајући да остали супреци ћуте само зато, да би боље чули нову песму и арију. Па тако је и било. Овај супредак где се, осим Филипе и Милеве, налазила и Рада, синовица мога побратима Косте, стајао је у том погледу „на ратној нози” са супретком у горњем крају села. Прошле године, на горњем супретку избило је неколико нових песама и привукло себи више момака; а ево, сада тај супредак није имао ничега новог, докле овај, напротив, не само да пева нов текст, него и нову арију. Зато се после за дуго време једна кршна девојка, Перса, која ме је звала „Кума Курја”, а ја њу „Кума Лија”, није хтела да здрави са мном, но кад год би се догодило да се на путу сукобимо, она би још издалека штукнула ма где или ми просто окренула леђа док прођем. А била је исто тако добра певачица, само, не и композитор, као Филипа.

Дуго сам тако слушао и гледао у јасну ноћ, коју осветљаваше још и бујно руменило са наложених ватара, око којих су се девојке по супрецима искупиле и преле, и никакве ме мисли нису

узнемиравале, сем што сам тонуо у пријатном осећању једне свежје младости. . .”

Песма „Колико је украј мора градова” о којој је реч у песниковом запису, спевана је негде 80-тих година прошлога века, када је њен писац, Драгутин Илић, имао нешто преко 20 година. Јер, ову његову песму, написану у нешто ређем народном једанаестерцу, песник је убрзо после понорођавања и популаризовања у селу Влашком Долу код Пожаревца, штампао у књижевном листу „Србадија” (бр. 2 за 1882.) са насловом ОДГОВОР („Колико је украј мора градова. . .”).

Овај процес популаризовања једне песникове песме у народу, неочекиван је и ретко кад изведен на овако смишљен начин. Зато нам се с правом намеће питање да ли је ова Драгутинова песма ухватила корена у народу, да ли је постала позната и популарна у ширим народним слојевима. Одговор на то питање, логично, дао би мелограф и његов нотни запис ове песме, као доказ да се и после популаризовања налази у сећању народних певача.

И одиста, у једном нотном бележењу Исидора Бајића (1878—1915) ми срећемо и текст и мелодију песме „Колико је украј мора градова” записану као народну. Прилажући оригинални текст песникове песме ОДГОВОР („Колико је украј мора градова. . .”) ми можемо да закључимо да је ова песма данас заборављена, али остаје као занимљив документ, како су се песме наших песника прихватиле и шириле певајућу се у народу.

Ђорђе Перић

О Д Г О В О Р

Колико је украј мора градова,
Толико је на мом срцу болова:
Што ми драги не долази никако.
Ја му тужна поручујем једнако:
Дођи, дођи, мој лијепи дилбере,
Ко ће да ти белу ружу узбере?
У градини неранца је цветала
Где сам тебе, мој дилбере, гледала.

А драги ми одговара невера:
„Не могу ти драга доћи, не могу!
Друга ружа мени цвати бијела
И неранца румени се весела;
Друга звезда по мом небу трепеће,
Лепше с' злато на мом двору размеће!“
1882.

Поп

НАШИ НАРОДНИ МУЗИЧАРИ ПРЕ ПОЛА ВЕКА

Два истакнута народна музичара из наше даље прошлости, *Адам Милутиновић* — „Вилсон“ и *Радомир Манасијевић*, много више познат под именом *Раде Шамовац*, — ујак и сестрић из села Драгобраћа у средњој Гружи, у Шумадији, деценијама су с великим успехом проносили нашу народну песму и музику, свирајући на фрули и хармоници. Обојица су били самоуци, са великим смислом за мелодију и ритам. Као одлични свирачи и тумачи народног мелоса, били су веома омиљени и много тражени. Без њиховог учешћа тешко се могла замислити било која приредба са музиком на њиховом ужем и ширем подручју. Звуци њихове фруле и хармонике далеко су одјекивали и потресали срца великог броја људи. Као чланови Народног музичког оркестра који је, по конкурс, изабрала комисија у саставу: Милан Димовић, начелник Уметничког одељења Министарства просвете, Коста Манојловић, композитор и ректор Музичке академије у Београду. Петар Крстић, композитор из Београда, Антон Лојевац, музички стручњак из Загреба и Милутин Стојановић, виолиниста и шеф Оркестра — приредили су концерт за ратне војне инвалиде у Прагу 1929. године. Путовали су затим у Лондон (1929), где је снимљено 12 њихових извођења (у оно време на воску) која се чувају у Етнографском музеју у Београду, и у Париз (1930), где су привукли пажњу љубитеља фолклорне уметности, између осталих и славне уметнице Џозефине Бекер.

АДАМ МИЛУТИНОВИЋ — „ВИЛСОН“

Рођен пре више од 90 година (умро у 60-тој), Адам је тако спретно и зналачки свирао на фрули, да му ту, у његовом времену, није било такмаца. Као члан Народног музичког оркестра који су сачињавали пробрани музичари из целе Југославије, који је наступио у Прагу 1929, Адам је

Несрећни чобанин

за ту прилику понео дреново дрво величине око 30 cm, показао га публици и за 20 минута, на очиглед свих присутних, од донетог дрвета израдио фрулу, на тај начин што је бургијом пробушио дрво кроз средину и отворио на њему седам рупа: шест спреда и једну за палац позади, којом се — по његовом изуму — добија полу-тон. Пошто је Адам затим оспособио фрулу за производњу звука, засвирао је на њој и она је дала привлачан и умилан звук, тако да је њен творац побрао огромне аплаузе. Тада је дошао к њему на бину Герхард Геземан,*) срдечно му честитао и рекао: „Више вреде седам рупа на вашој фрули него 14 Вилсонових тачака“. Отада је добио надимак „Вилсон“, по којем је био толико познат да му је остао и после смрти да му чува славну успомену. Адам Милутиновић је био не само истакнути свирач на фрули, већ је свирао на сопственим фрулама које је сам израђивао. Он је имао много утицаја на свог сестрића Рада Шамовца и помогао му да развије свој музички дар и уметничке способности.

РАДОМИР МАНАСИЈЕВИЋ — РАДЕ ШАМОВАЦ

Рођен 1904. године, Раде Шамовац почео је да свира још од седме године живота и отада се није растајао од хармонике, а свирао је и на фрули. После краћих вежбања на једноредној и дворедној први пут је зрело засвирао на троредној хармоници која се тада у народу сматрала као виши ступањ овог инструмента, какав се у то време ређе виђао, тако да је, кад је на сеоским игранкама свирао седећи на столици, једва био примећен. Старији људи су му тада говорили: „Иди, ти мали, прво да подојиш, па онда дођи да нам свираш“. А он је као маторац развлачио велику хармонику.

Од тог времена се све више усавршавао и брзо постигао велике успехе и достигао високе

домете у извођењу народне музике. Имао је веома развијени слух и брзо је хватао мелодије и ритмове. Понајвише је свирао са својим ујаком Адамом, јер су се хармоника и фрула изванредно слагале.

Могло би се рећи да је Раде Шамовац цео свој век провео за хармоником, са прекидом за време окупације у другом светском рату, када није хтео да свира.

Шамовац је за презиме узео име своје мајке Манасије коју је много волео и поштовао и њој био захвалан за све што је у животу постигао.

Радомир Манасијевић — Раде Шамовац и данас свира и пева, у 77. години живота, те би се рекло да га песма и музика посебно освежавају. Као врстан и истакнут извођач народних мелодија, био је у два маха проглашен за првака на хармоници (1929. и 1933), а Републичка комисија за социјално осигурање уметника признала му је право на уметничку пензију.

Живан Радојковић

Планинка

Драган Лакићевић

УЗ ДРУГУ КЊИГУ „ВУК И АЈДУК“

Пјесме, загонетке и приповјести то је готова народна књижевност, којој ништа више не треба него је вјерно, чисто и непокварено скупити, али у писању приповједака већ треба мислити и ријечи намјештати (али опет не по своме укусу, него по својству српскога језика), да не би ни с једне стране било претјерано, него да би могао и учен читати и прост слушати.

(Вук Караџић)

ДВЕ КЊИГЕ збирке *Вук и ајдук* садрже укупно седамдесет и девет нових записа народних приповедака сачуваних и сакупљених у разним крајевима наше земље и на разним подручјима овог језика. Циљ њиховог сакупљања и издавања јесте да се сачувају од заборава и да се преношењем на хартију укаже на њихове књижевне вредности, лепоту, значења.

1.

Приповетке у другој књизи збирке *Вук и ајдук* (која се налази у издавачком плану издавачке куће „Слово љубве“ у Београду — за 1979. годину) потичу са широким географских простора наше земље и са различитих дијалекатских подручја српског језика (из Босне, Далмације, Херцеговине, Црне Горе и Србије). Највећи број примера је са источнохерцеговачког говорног подручја српског језика, као у првој књизи у којој су сви

примери били са тога тла, али има и један део приповедака које припадају такозваном зетско-санџачком дијалекатском подручју, па и граничним местима других подручја српског језика. Међутим, ова чињеница није одузела ништа од јединствености наших народних приповедака, већ је, напротив, довела у везу просторе удаљене за релације усмености и обогатила садржај ове књиге заједничким мотивима. Сваки овакав посао требало би да рачуна на шире географске просторе, односно на језичке просторе јер су само они у књижевности једног народа битни, и у вези са овом оријентацијом, на подршку, рад и помоћ сарадника са терена и са разних подручја у која треба dospети и на којима се примери народне књижевности чувају и сакупљају.

Као и у првој књизи, неизбежни су били општи и међународни мотиви који су заједнички народној књижевности свих језика и мотиви који су најпознатији из наше традиције, из српске народне књижевности: немушти језик, чудотворни нож, ко другом јаму копа, срећа и несрећа, свемоћна трава, глуви човек и други.¹⁾

Ове приповетке садрже богату митолошку грађу. У њима се налазе сви елементи српске народне митологије и религије: магијска, култна и нечиста места (гувна, мостови, бунари, воденице, раскршћа, селишта, сватовска и друга гробља, кућишта, градине, игралишта вила, сугреби, провалије, врзина кола, загађени извори, пећине, језера, вирови и вртлози у рекама), магијске радње (свлачење болести магијским провлачењем, бајање, чарање), појаве (привиђења, чини, уроци, снови, клетве, благослови, обожавање идола), митолошка и хтонична бића (псоглави и вукодлаци, вампири, виле, вештице, куга, баба, Ђоса, чобанин, Свети Сава, Свети Василије Острошки), предмети и ствари (покрив, благо, стожер, штап, капа, нож).

Највећи део усмених казивача ових приповедака јесу жене. Отуда у њиховим световима и мо-

1) У Летопису Матице српске (јул-август 1979.) објављен је, уз избор најбољих приповедака из друге књиге, опширан текст предговора о њиховој лепоти.

тивима толико такозваних женских божанстава, култова и демона: виле, вештице, псоглаве жене и култови биља у првом реду.

За разлику од прве књиге, у овој нема такозваних прича о јунацима које су у првој књизи, а шаљиве приче нарочито, биле новије по постању и знатно слабије и мање лепоте од старијих прича. Међутим, у новој књизи низ шаљивих прича²⁾ садржи сигурне вредности због којих заслужује место у збирци. Ове шаљиве приче су, у релацијама и могућностима шаљиве народне приповетке уопште, добре и вредне издавање на свет.

У првој књизи није било приповедака о животињама (тј. о животињама у ужем смислу, не узимајући у обзир примере са односом човека и животиње као у приповеткама о кућној змији, или у приповеци „Вук и ајдук“, или неке примере у којима се јављају митолошке животиње или полубожанства у лику животиња). У новој књизи налазе се четири приповетке о животињама,³⁾ од којих се у три јавља лукава лисица, као у великом броју народних прича о животињама.

2.

У првој књизи *Вук и ајдук*, коју је „Слово љубве“ у Београду штампало 1978. године, представио сам тридесет и пет својих записа народних приповедака с намером да скренем пажњу на њихове изворне, нове, непознате, старе, интернационалне, и друге књижевне вредности, остављајући по страни фолклорне и формалне чињенице као што су локација приче у географском простору са кога потиче њен последњи усмени облик, односно запис, имена казивача итд. Имена усмених казивача у тој књизи су изостављена, иако сам имена казивача саопштавао пре тога у разним приликама, у књигама, зборницима, часописима, као што су часопис „Расковник“, или књига *Нови записи народног песништва*, издање МСЦ, Београд 1974,

2) Ове приче „Расковник“ доноси у овом броју.

3) „Расковник“ у овом броју објављује три приче о животињама.

и *Село весело*, издање „Светлости“, Крагујевац 1975. После изласка из штампе Прве књиге *Вук и ајдук*,⁴⁾ 1978. године, саопштио сам имена усмених приповедача у „Политици“ уз следеће објашњење таквог свог поступка:

„Приповетке су народне и нисам хтео да их локализујем (географским) простором и казивачем-ствараоцем, који је у ствари народ, иако су приче прошле кроз радионицу изузетног појединца. Ја сам тежиште ставио на њихову општост, универзалност, интернационалност и књижевну вредност — оно због чега се ове приповетке бележе и штампају. Друго је избегавање могућности да се књига схвати као етнографска или фолклорна грађа. Циљ ми је био књижевни: да у првом издању дам интегрални књижевни текст приповедача први пут пренесених на хартију, које својом уметничком вредношћу треба да самостално постоје у времену и у књижевности нашег језика и народа.“

Народној књижевности аутор је народ под којим подразумевамо усмену радионицу ретких и изузетних преносилаца и појединаца. Веродостојност имена казивача није веродостојност књижевности. Намера ме је била да имена казивача примера из прве књиге саопштим у другом издању, или у другој књизи, да дотле оставим извесно време да приче постоје без спољних чинилаца и формалних података, само са својом књижевном вредношћу, уметношћу и лепотом. Међутим, то није било лако схватити и претпоставити. Зато, имајући у виду научну обавезу с једне стране и наше пословичне склоности ка формалном, спољноми повшном, с друге стране, у овој књизи биће саопштена имена људи од којих сам чуо и добио примере и за прву и за другу књигу збирке *Вук и ајдук*.⁵⁾

Највећи број најбољих приповедача испричали су ми неколики казивачи. Међутим, они сами нису, или нису једини извор тих примера. Најбољи

4) После приказа Новака Килибарде, у „Политици“

5) Сви подаци биће штампани у књизи, у Белешкама из којих су узети ови одломци.

Скуп сељака

Сеоска здравица

мој усмени приповедач, Миља Лакићевић,⁶⁾ на пример, казивала је петнаест приповедака из прве књиге и четрнаест из друге књиге. Међутим, она је ове приче слушала од оца Милутина, мајке Петране и од слепог ђеда Богдана. Приче су само у процесу њеног памћења добиле извесну, незнатну обраду. Њихово порекло сеже у дубину, у давнину, у непознату прошлост и доба неписмености прошлог века, у време певачâ и приповедачâ Вука Караџића који није доспео у непроходне крајеве источне и северне Херцеговине и на север данашње Црне Горе, одакле су му долазили понајбољи певачи и усмени приповедачи: Старац Милија, Стојан Хајдук, Максим Шкрљић, Старац Рашко.

Према томе, казивачи ових приповедака јесу људи изузетног памћења и њихови преносиоци. Њихово схватање приповедака које казују јесте и иронично. Неки су забранили помињање свог имена у вези са овим примерима чији су фантастични, сујеверни, религијски и други архаични и књижевни елементи на посебан начин нашег времена и скоројевићке психологије схваћени и излоглашени данас. Његови казивачи нису увек свесни њихових значења и лепоте. Архаичне, бајковите, фантастичне приче за њих су од мање вредности и истинитости од историјских и наизглед истинитих јуначких прича новијег доба, анегдота о личностима из савремене историјске фактографије, вицева, чија је вредност пролазна, мала и безначајна.

Прави аутор ових приповедака јесте српски народ, његов дух и језик, свест која је у временима и наносима митске и фантастичне визије света обликовала и свет усмених приповедака. Теорија о изузетном појединцу је применљива на одређене форме и посебне примере усмене књижевности, и засигурно прихватљива у случајевима изузетних и ретких Вукових певача-стваралаца Филипа Вишњића, Тешана Подруговића и Старца Милије, али у овим приповеткама тог изузетног појединца готово нема. Нешто

6) У књизи о свим казивачима постоје биографске белешке.

од његове стваралачке природе има изузетни усмени казивач Миља Лакићевић. Остали су преносиоци и по томе изузетни. Време за стварање и надградњу је, изгледа, прошло.

Природа усменог приповедања другачија је од природе усменог певања. Народно књижевно стварање у стиху има особине по којима се изразито разликује од усмене прозе. Прво је чињеница да се стихови, везани формом, мелодијом и метричком стопом, боље памте и преносе, а друго да усмени певач више импровизује у временским размацама између стихова по потребама и законима форме, него што то може усмени приповедач који има већу слободу, али и обавезу истинитости ствари о којима казује.

У својим записима, у првој и другој књизи⁷⁾, покушао сам да први пут ставим на хартију изворни говор и језик усменог приповедања, дух српске народне књижевности, дајући му притом облик писмености, редослед и интерпункцију. У примерима које су ми усмено саопштавали казивачи и сарадници бележио сам главне реченице, целине, синтагме и макар карактеристичне речи, васпостављајући потом, накнадно, њихово запамћено приповедно ткиво, трудећи се да причама у потпуности задржим изворни дух народне усмености и језика са оног поднебља на којем су ове приповетке усмено казиване последњи пут писцу ове белешке.

У примерима које су забележили моји сарадници и пријатељи задржао сам њихову целовитост, изворност, језик и садржину и нисам у том смислу уносио никакве измене.

Аутор ове књиге имао је срећу да пронађе изузетне примере до сада незаписаних народних приповедака од којих многе немају познатих варијаната. Развој у стваралачком послу обликовања ове прозе преношењем из усмености у писменост карактерише се новим дубљим залажењем и понирањем у архаичност времена, простора, прастаре свести и мита, а ублажавањем језичког

⁷⁾ Други избор прича из друге књиге објављен је у „Расковнику“, пролеће 1980.

и лексичког набоја у односу на прву књигу. Ово се последње односи нарочито на деформитете у говору на одређеним локалним подручјима, као на особину која није општост ни на том уском простору.

3.

Као за сваку сложену лепоту, потребно је време да се схвати, протумачи и прихвати смисао ових приповедака. Потребни су и стручни и обдарени научници да уђу у многе проблеме, значења и вредности које ове приповетке садрже. Међутим, збирка ове врсте има своје праве и бројне читаоце. Они у њима препознају и откривају свој свет, митску подсвест, осећање рода и језика, веровања и предања. Праве анализе тек треба да дођу, лепота тек да се открива. То остаје будућност.

Везом усмених казивача ових приповедака и њихових извора нова књига сеже до прве половине прошлог столећа, а мотивима у дубоку прошлост, где је порекло и извориште ових светова. Памћење ових приповедака потиче из времена Вука Карацића чији дух и смисао у овом послу постоји као начело којим се руководимо, увек имајући у виду класично дело које је чудесно и непоновљиво остварио родоначелник писања наше народне књижевности, чије име се чува у наслову збирке *Вук и ајдук*, као и име оне митске и симболичне звери која је тотемски и легендарни предак старих Срба у чијој архаичној прошлости и митологији налазимо корене ових примера и њихових светова.

(Одломак)

У Београду, 27. јануара 1979.

„ЗАВЕЈАН ИСПОД БЕЛОГ КАМЕНА“
(о вајару Драгутину Алексићу)

О савременом наивном вајарству Србије до сада је доста написано и речено и код нас и изван наше земље, заправо свуда су била изложена и свету приближена његова чудесна остварења. Изникло из разгранатих корена богатог пластичног наслеђа прошлости, српско савремено наивно вајарство, које се јавља нешто касније од сликарства, бљеснуло је још у самим почецима у свој својој вредности. Оно већ у појави даје дела којима стаје у сам светски врх овог стваралаштва данас.

Самоуки вајар Драгутин Алексић, који се, међу неколицином најзначајнијих, последњи јавља, представља већ десетак година ову нашу ликовну област. Одмах је запажен као изузетно занимљива појава јаке индивидуалности и снажног темперамента.

Драгутин Алексић рођен је 1947. године у планинском селу Сладаји у горњој Ресави. Почине да ваја 1968, а већ 1970. излаже самостално у Галерији самоуких ликовних уметника у Светозареву. Већ тада, у делима која је изложио, постиже пуну зрелост. Изузетно плодан и стално активан, он је, почев од првог излагања, стално присутан на многобројним изложбама ове уметности код нас и у многим европским градовима.

Алексић живи и ради у свом селу Сладаји, познатом и као селу рудара. Веза између средине којој припада и дела које ствара је очигледна. То је свет људи са планине чији живот и судбине представљају за његов рад неисцрпне изворе надахнућа. То су пастири, сељаци, његови суседи и рођаци, рудари. А овај свет је вековима живео недотакнут временским кретањима и продорима новог начина живљења. Живео је унутар своје целине, обједињен у заједничко патријархално друштво за које су неписана правила и норме заједнице непрекршив закон. Затворен

сам у себе, „завејан испод белог камена“ — како сам Алексић пише, свет његових људи са планине живео је увек једнолично и усамљено настајући и нестајући једноставно и тихо. У Алексићевом делу садржан је живот ове заједнице како онај који је ушао у предање и легенду, тако и овај данашњи и свакодневни. Али, уобличавајући своје представе, Алексић не уноси литературу и не препричава сижеа везана за њих. Својим јаким и грубим зарезима, уносећи сву снагу израза, он их поједностављује и уопштава извлачећи суштину, дајући им, на трепутке, далеко шири значај праслике. При овом се често враћа праслици мајке и материнства уопште. Људи су код Алексића целина, заједница. Схвата их као некакво могуће родовско друштво снажно везано. Уносећи живот у своје облике, он остаје веран традицији духа који прожима ово друштво.

Сагледано у целини, Алексићево дело носи у себи озбиљност и уздржану тугу. У средини где је вековима поштована традиција и где се и обичаји и веровања и схватања с колена на колена преносе, Алексић се јавља као њен тумач. Размишљајући о човеку и људским судбинама он осећа сву тежину његовог битисања. Суочен са тегобама, он не бежи у снове или измаштане светове као што то чине многи из света наивних. Напротив, и сам део овог друштва, он се својим делом окреће тешкој страни живота, људским недаћама и човековој угрожености. То су људи угрожени суровошћу природе у којој живе и суровошћу других људи. Вечна борба са тешким судбинама и њихово стојичко примање. Зло које их уништава и које они ипак побеђују, али без тријумфа победника. То је победа унесрећених који ту остају са својом трагиком и својим јадом. И као у неком трагичном миту сва несрећа је исписана на изразима њихових лица у душевном болу, ужасу или грчу смрти. А онда се као у древним легендама појављује змија, вечна митска животиња. Међу људима из планине она је стални нежељени

Сеоски живот сељака (дертаљ стуба)

пратилац, узрок несреће и зла. Код Алексића она је увек остала симбол црне стране, човекове зле коби и нестајања. И никада је неће припитомити. „Несрећна невеста“ умрла је на дан венчања. Њу је ујела змија. Веселе је претворено у жалост, судбина је уништила живот у тренутку највеће среће. Садашњи догађај, или прастари

мит о смрти невесте. Поред „Несрећне мајке“ је мртво дете. И њега је ујела змија. Немила суровост природе, а исто тако и тема смрти детета стара колико и људски род. Али, у животу људи са планине има и других узрока несреће. И усамљеност је несрећа. Пастир, чест Алексићев мотив, вечни је усамљеник брда. „Несрећни чобанин“, живећи далеко од људи, пресвисао је од туге. „Тужни газда“ је тужан јер је остао сам, напуштен од свих. Алексићево дело је тужна песма, жалопојка људи са планине. Чини се да, гледајући га, слушамо звук отегнуте тугованке усамљеника брда где ни дан, ни седмица, ни година не доносе ништа ново у једноличним рефренима свакидашњице давно трасираних токова живота.

Алексић се, мада знатно ређе, окреће и лепшој страни живота дајући је сасвим уздржано. Монументални „Сеоски живот сељака“ представља, неоспорно, најбоље овакво остварење.

Алексићева дела настају нагонски и спонтано, у грчу и заносу који се оваплоћује у облицима грубим, доживљеним у самом стваралачком чину. Дати чак и са неколико зареза, његови облици садрже снажан израз. Он приказује људе. Али, средишње место у његовом пластичном изражавању заузимају главе. Остале делове тела занемарује и изобличује. Ово не чини ни намерно ни смишљено. Сходно схватању наиваца, и Алексић обликује оно што зна и што сматра значајним, а не оно што види. Човек је за њега глава. Домаћин глава куће. Кад приказује породицу, његова је глава највећа, јер је у њој најважнији. И сва снага израза и унутрашњег преживљавања усредсређена је увек на глави. У својој разноврсности ово унутрашње узбуђење иде од крика до смирености и спокоја, од грча до неме туге.

Целина Алексићевог дела носи у себи, истовремено, обележје и наивног и примитивног. Појам наивног код њега се тумачи схватањем ствари, значајем који оне имају за њега и суштином коју он представља. Примитивног у самом

начину извођења који се може означити и као »l' art brut«. Међутим, настало без икаквих утицаја са стране, дело овог самоука је истински изворно, док сваки појединачни рад представља чисто остварење.

Драгутин Алексић потиче из забаченог краја Србије, где је, сходно начину живљења, настала култура пастира и земљорадника. Људска тежња за обликовањем пластике и стварање ове најстарије уметности оставила је и у овом крају своје наслеђе. Материјал у коме је обликована је дрво, као уосталом и другим крајевима Србије. Материјал близак сељаку, који га употребљава у разне намене, резбари и украшава. Поникла на селу као нови облик традиције овог народног ликовног изражавања, савремена српска наивна скулптура сасвим природно усваја дрво као основну грађу обликовања. Стварајући своју пластику Алексић поштује дрво и уклапа се у њега. Вертикалу стабла усваја као основу композиције стварајући издужене фигуре или ниже главе једне изнад других.

Радознао дух, Алексић је заинтересован и за друге облике ликовног изражавања. Поред вајања бави се и сликањем у којем је, као и у овом првом, везан за своје тле.

Размишљање

РУСКИ ЗБОРНИК
О СЛОВЕНСКОМ
И БАЛКАНСКОМ ФОЛКЛОРУ

У оквиру истраживања словенске народне културе, на чему успешно ради група совјетских научника у Институту славистике и балканистике у Москви, ове године је штампан зборник радова под насловом „Словенски и балкански фолклор. Обред. Текст.“ Овај зборник је занимљив за нас и из разлога што се у њему обрађују питања наше традицијске културе, или се, пак, користи грађа са нашег простора за компаративна истраживања. Посебно треба издвојити обиман текст (76 страна) Светлане и Никите Толстоја о бајањима против градоносних облака у Србији (*Прилози о словенском паганству. 5. Заштита од града у Драгачеву и другим српским зонама*). Ово је најпотпунија студија о једној врсти бајања, за коју аутори користе обимну грађу из наших часописа и листова (наведено је око 70 басама од града и њихов упоредни превод на руски језик). Анализирајући значење предмета који се користе у магијским поступцима заштите од града и издвајањем носилаца тих радњи, аутори ове студије врло обухватно износе чињеничну грађу значајну за разумевање обих обичаја, који су се задржали још из паганства. Чини ми се, да је било потребно и извести закључак, да ови ритуали имају јасно хтонско обележје, и да је погрешно везивати их за култ громовника Перуна (као што мисле поједини истраживачи словенске религије и митологије). Студија Светлане и Никите Толстоја је врло подстицајна за даља истраживања бајања од града, у ширим словенским и балканским оквирима.

Под насловом „*Девојачка гатања о удаји у кругу словенских календарских обреда (западно-источнословенске паралеле*“, Л. Н. Виноградова врло документовано анализира значење времена и простора у широко распрострањеним ритуалима девојачких гатања и бајања. Користећи грађу из

области духовне културе Источних и Западних Словена, аутор успешно реконструираше митолошке корене значајне за разумевање система словенских бајања. Везивање ових ритуала за поједине празнике годишњих обичаја, као и за круг реалија, као што су — вода, венци, свеће, сметлиште обућа, прстен и др. указује на прожимање ових ритуала са култом предака. Овај закључак Виноградове потврђен је и на примерима јужнословенске бајаличне традиције (у раду „*Време и простор као семиотички класификатори*“, Градина, Ниш 1980, бр. 3).

Митолошка представа о ласици код словенских народа, реконструираше Александар В. Гура у раду „*Ласица (мустела нивалис) у словенским народним представама*“. Ова студија је значајна за словенски митолошки речник (заснива се и на подацима из нашег фолклора).

Ољга А. Терновскаја, у свом раду „*Опис народних словенских представа везаних са инсектима. Један систем ритуала извођења домаћих инсеката*“ бави се мало проученим ритуалима истеривања бува, стеница, мува и буба-шваба, који представљају посебне целине магијског понашања за време појединих празника (Божића, Ускрса и др).

У овом, вредном пажње зборнику, заступљени су још следећи аутори: Ј. И. Смирнов, Л. Г. Бараг и Н. Л. Ручкина.

Треба напоменути да је већина ових објављених радова поткрепљена подацима који су добијени у теренским истраживањима у области Пољесја (западни део СССР) којим руководи Н. И. Толстој.

ТЕМАТСКИ БРОЈ „КУЛТУРЕ“

Београдски часопис „Култура“ у броју 50 (1980) доноси неколико текстова под општом темом САВРЕМЕНА ЕТНОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА. Заступљено је пет аутора — три наша (Душан Бандић, Рајко Ђурић и Иван Ковачевић) и два страна (Клод Леви—Строс и Владимир Проп).

У тексту „Вампир у религијским схватањима југословенских народа“ Д. Бандић, поред опширног увода методолошког карактера, доказује тврдњу да се по народном схватању „аберантан“ тј. „скренут“ појединац претвара у вампира и да је однос према њему проузрокован положајем који је покојник имао за живота у једној друштвеној заједници. Чињеница је, да вампир нарушава правила „одласка“ на онај свет, исто као што „аберантан“ појединац нарушава правила понашања на овом свету, и по том обележју постоји сличност. Међутим, систем посмртних обичаја има за циљ да сваког покојника „преведе“ у други, загробни свет (који осмишљава религија), и да спречи могућност његовог вампирења. Ако би се тај систем нарушио постоји могућност да свако постане вампир, што је независно од „аберантности“. Свима је познато веровање, да ће се покојник претворити у вампира ако га прескочи мачка (то важи за све покојнике), или, да се покојник не би повампирео, у Тимочкој крајини га опасују кучином. Идеја Д. Бандића, да се кроз појам „вампирење“ регулишу и односи међу живима (кроз претњу да ће се зли и опасни појединци претворити у вампире и вечито лутати између два света) заслужује пажњу и треба је осветлити кроз шири чињенични материјал.

Рајко Ђурић пише о обичајима Рома, упо­ређујући их са староиндијским обичајима. Описују се обичаји око рађања детета, крштење, свадба, посмртни обичаји итд. Међутим, у тексту се не види о којим Ромима је реч, као ни

који су извори и казивачи. Многа поређења са индијским обичајима не казују много, јер су то, углавном, општа места, која се срећу у обичајима и веровањима многих народа. Највећи део ових обичаја се среће код Срба, па би било делотворније да се поређења врше у односу на њих.

Под насловом „Легенда и стварност“, Иван Ковачевић разматра савремену „легенду“ о неоствареном туристичком развоју као етнографску чињеницу. Ради се о причи коју казују мештани неких приморских места, да је њихово насеље имало могућност за развој туризма, али да та прилика није искоришћена (странци пре двадесет година нудили сарадњу, али је та сарадња одбијена, а последица тога је сиромаштво тог места). Ковачевић ову причу своди на двојну супротност идеологије и економије данас и пре двадесет година (доба сукоба са Инфорбиroom). Дата анализа је доста подстицајна и код нас представља новину. Ипак, треба обратити пажњу на следеће моменте: наведена прича нигде није дата као један затворени текст (са именом казивача и одређеног места на које се она односи; дуго, саопштење „пре двадесет година“ нема обележје одређеног времена, већ обележје митског времена које се може исказати као „пропуштени почетак за стварање благостања“. Овај други момент уводи ову причу у шири круг „легенди“ које траже другојачије тумачење.

Своје виђење познатог дела „Морфологија бајке“ В. Ј. Пропа, Код Леви—Строс износи у тексту „Структура и форма“, који је за овај број „Културе“ превела с француског Мира Вуковић. Строс одаје признање овом Проповом делу, али и подвргава критици „формални метод“ анализе приповедака, супротстављајући му метод структуралне анализе. У тексту „Структурно и историјско проучавање бајке“, који је, у преводу Радована Матијашевића, такође објављен у „Култури“, В. Ј. Проп шире образлаже своје теоријско-методолошке поставке примењене у „Морфологији бајке“ и одговара на примедбе Леви-Строса.

Ова два преведена текста требало би да под-
стакну наше исраживаче усменог народног ства-
ралаштва на дубљу анализу композиционе струк-
туре дела, као и изучавање митских законитости
у њима.

Учењак

Драгиша Витошевић

На обронцима Вукове награде

ПОХВАЛА ПРЕГАОЦИМА

„Не, за мене није доказ велике душе, велике културе у способности да се осети језа пред једним само Леонардом, пред једним Сезаном; за мене је велика моћ да се дух открије тамо где је највише запретан, где је у највећој опасности, где је потребна највећа наша интервенција...”

(Радомир Константиновић: „Врати ми моју душу”, „Ник” 30. X 1960.)

Говорећи о култури, говоримо о свему, само најмање о њему — њеном непознатом, „незадуженом“, неплаћеном трудбенику, одушевљенику, *прегаоцу*, који обично тамо негде иза божјих леђа, ствара мноштво малих вредности, које понекад, посебно у свом збиру, израстају и до нечег истински великог.

Ваља подсетити да је цела наша ранија култура, нарочито у својим почецима и на прекретницама, почивала на прегалаштву; а ваљда је то, у основи, случај и са другим културама, само је то овде, на овој ветрометној раскрсници, можда изразитије но другде. Довољно је споменути оне неуморне путнике и будиоце као што су били Сава Немањић, Доситеј, Јоаким Вујић, Филип Вишњић, или, изнад свега, онај чудесни, „крилати Вук“ (како га је звао пријатељ Мушицки). Оно што су урадили поједини од њих, као и неки други велики прегАОЦИ, сами, о свом руху и круху, не би ни данас могли цели научни институти!

Отуда, одајући заслужену хвалу јунаштву, жртвовању толиких знаних и незнаних за спас народа, што нас је и одржало, не смемо сметнути с ума да нас је, исто тако, држало и одржавало и то друго, често не мање пожртвовано јунаштво, ван бојног поља и „свијетлог оружја“: прегалаштво просветно, културно, стваралачко; она безимена, још увек недовољно примећена поворка свакојаких „дијака“, гуслара, живописца, летописца, усмених казивача и сличних — кроз сва та невремена робовања и побуна, све до новијег и данашњег доба.

Данас, прегалаштво као да се све више повлачи од великих средишта ка такозваним „забаченијим“ крајевима и, рекло би се, бар на први поглед, „забаченијим“ пословима. Ипак, оно траје и истрајава, и сваки град у унутрашњости, па и градић, па скоро и свака сеоска општина — има по неког од тих „загрејаних“, од једва писмених самоука до учених „факултетлија“. То су завичајни заробљеници и рањеници, збирничари разног „некорисног“ и „непотребног“ блага, прибележивачи, прикупљачи, изучаваоци, истраживачи (од археолошких налаза и историјских сведочанстава до народних умотворина), покретачи и оснивачи, будиоци и шириоци, носиоци и подржаваоци (на својим плећима) све до неуморних распрострањивача књиге или страсних закивача „дасака што живот значе“.

Неузоране ледине, некрчене шуме, беспутне стрмени, тамо где је понекад и сам ђаво рекао лаку ноћ — то је, по правилу, родно и „радно“ тле прегача, његово најближе суседство. Тамо, где се од некаквих подухвата нико још није претргао, њему је досуђено да заиста, на изглед лудачки, ради нешто што нико не ради и јури за нечим о шта се нико не граби. И без обзира шта је пре њега учињено, он нема правог претходника ни правог путовођитеља: он увек почиње од почетка, са свим вечитим мукама „пробијања леда“.

„Неки ђаво“ и неко „чудаштво“ (како је то оглашено у очима и ушима света), прегалаштво

је, дакле, страст; али је и дар. Дар као и други, само несрећнији од других. Дар који, у односу на остале, захтева много више смелости и самопрегора, а нуди много мање добрих изгледа. Нико као ови прегеоци нема толико страхопоштовања за оно чиме се бави, и нико, с друге стране, не доживљава, као они, због истог тог божанства — толика понижења.

Као и сваки дар, прегалаштво је проклетство. Почине се живети и радити по другим, неписаним и отуд тежим законима, у којих нема „рупа“, помиловања, опроштаја. Ствари се деле на обичне, грађански речено „практичне“, и оне друге, више; и прве се подређују другима. Човек се осети, макар и у малом, човеком задатка, изабраником и повереником изабраног, припадником једног духовног света и племства, које, као и свако племство, и те како обавезује. Сав укопан у завичају, прегалац живи и ради за неко „небеско царство“, чак — за „далеко неко поколење“, уверен да ће доћи дан када ће то чиме се бави добити неку вредност и управо корисност (сада можда још невидљиву), и живи за тај дан, макар био свестан да га он лично неће дочекати.

Културно прегалаштво је можда најпроклетивији од свих дарова. Јер сваки други има наду да једног дана угледа као плод толиких напора и мука — нешто своје. Прегалац, по правилу, ради нешто друго и за друге, и може себе препознати и радовати се тек (да тако, сурово, кажемо) у туђем, у општем, или у најбољем случају у успеху неке ствари (како би Вук рекао). Тако, на пример, један сељак, страствени скупљач старина и снабдевач суседног градског музеја, имао је само то задовољство да испод изложених предмета прочита називе свог и оближњих села. . .

Изнад свега, прегалаштво је пожртвовање и жртвовање, узиђивање у неку будућу зграду, неки Скадар на Бојани, и то не у његове зидове, где је „свему свету на видику“, но у темеље, тамо где се не види и неће знати.

Смелости да се издвоји и крене придружује се и воља да се истраје. Јер, повише њих по-

чиње и покушава, али их први ветрови препрека и прве слане неуспеха охладе и пресеку. То нису, дакле, били они прави, иако би, с мало среће, тј. подстицаја или вођства и они могли до неког брежуљка изгурати. Али прегалаштво и јесте то зато што удара кроз непроходе и беспућа, у најбољем случају стазама које су већ зарасле у шибље и трње. Као онај јунак из народне песме што је утекао из тамнице, и прегалац зна само за напред, јер једино тамо има неког смисла и наде:

Ако тамо куд напријед немам,
Ни натраг се немам куд вратити.

Прегалаштво је увек било и ваљда ће увек бити у раскораку и сукобу са средином, из које је вечито „стрчало“, и са бирократијом — у коју се никад није „уклапало“. Па како онда уопште опстаје? — навире питање. То је оно што је и најтеже објашњиво. Посматрачи то често, у немоћи, не могу да протумаче друкчије до „ћакнутошћу“; а кад се успе, учини немогуће — све изгледа натприродно, чудесно и као однекуд „дато“. Отуда и она позната изрека: „Прегеоцу Бог даје махове“, која је, у ствари, и нехотице можда најбоља слика прегеоцеве — усамљености. . .

Правом прегалаштву нема плате ни награде. Оно је ненадокнадиво, у нас поготову, где је често било, а понегде још увек остало, једини и насушни облик неког културног или просветног рада.

Шта учинити са њима и за њих, данас?

Вукова награда је могла постати велика и драгоцену потрага за прегеоцима. На жалост, она је то досад била ретко и изузетно, издвајајући међу њима само неколицину и иначе најпознатијих (Љубиша Ђенић, Рајка Боројевић, Балинт Вујков, М. Милошевић Бревинац, Ахмет Шеховић, Драгољуб Јовашевић, Никола Стојић, Радојко Николић и још покоји) и „спуштајући“ се само једном до села, па и то да би, додуше сасвим оправдано, одала још једно признање омиљеном дечјем песнику Момчилу Тешцићу.

Несрећна мајка

Знатно је више „срећних добитника“ који су ово „високо признање“ заслужили седећи по канцеларијама!

Сами прегеоци о награди најчешће и не сањају. Њима је, на жалост, понекад доста већ и то: да их нико не омета! Да их пустимо да на миру раде свој посао, који је одиста дубоко њихов, али и не мање наш. Јер било је, авај, не мало случајева да су и у том основном онемогућавани, па и злостављани. (Подсетимо на познати случај лесковачког учитеља који је због „самовољног“ описмењавања морао — „одговарати!“)

Ипак, иоле мудра културна политика морала би рачунати и с овим „слободним стрелцима“. Ако им се већ не може (па и не помишља!) одузети, ако „високе награде“ чува за позната имена и „своје људе“, она би морала и ове „безимењаке“ бар подржати и подстаћи. За то нису потребни никакви новци: довољно је било какво признање и охрабрење озго. Једна, рецимо, најобичнија похвалница (или, ако хоћете, „отменије“ названо, „диплома“) може усамљеном човеку доћи као драгоцен ослонац, сведочанство да није сам и, што је (у његовој средини) још важније, да није „луд“. И прави плодови би се тек онда могли очекивати!

Зато, дајте, другови из културних и других заједница, штампајте бар такве похвалнице! За оне многе који ништа не очекују а некакво признање одавно заслужују! Доделите га бар онима најупорнијима, тј. „најлуђима“, да не би и даље важили као „луди људи“. И да би их било, не само што више, но и уопште, јер су нам и данас, као и јуче, као и увек, добродошли и неопходни! Јер, као и сваки други, и велики културни бој не бије „свијетло оружје“ већ пре свега јуначко, прегалачко срце!

ЗАДУЖБИНЕ НЕКАД И САД

Постоји ли на глобусу земља са толико особених споменика какве су наше задужбине, не знам. Погледајмо само наше градове. Не можемо да не приметимо да готово у сваком граду у нас, и нема улице без које задужбине, тог изузетног примера општенародних добротвора. Уосталом већина расадника просвете и културе у Срб'ији смештена је баш у задужбинама.

Један од ретко значајних писаних подсетника и доказа о добротворству и племенитости све самих обичних смртника из прошлог века написао је Милан Ђ. Милићевић 1887. године, дајући му име „Поменик знаменитих људи у српског народа новијег доба“, а мало доцније и „Додатак поменику“.

Приклањајући се сенама свих знаменитих покојника о чијим је делима писао у овој књизи, писац у њеном предговору истиче свој основни потицај и разлог што је оваквом послу приступио:

„Сећао сам се да се у нас чешће говори:
Срби су народ незахвалан: захвалност је
биљка која ретко ниче
и слабо напредује на земљи српској!
Е па ко је томе крив?
Нико више до нас самих.“

Да се подсетимо како је у Рјечнику српског језика Вук објашњавао какво је народно схватање речи „задужбина“.

„Највећа је задужбина начинити манастир или цркву, као што су српски цареви, краљеви; по том је задужбина начинити ћуприју на какој води или преко баре, калдрму по рђаву путу, воду довести и начинити близу пута (и то се каже градити и починити — себи — задужбину), усадити или накалемити воћку близу пута, гладног нахранити, жедног напојити, голог одјенути итд. Турци и данашњи дан граде и чине

све таке задужбине. Док су Турци у Србији владали, многи су бегови босански по њој надгледали и оправљали чесме и ћуприје, које су њихови стари прије стотине година градили, као н. п. Рустанбеговић из Зворника Дугу чесму у Тршћанском пољу, Јадранску ћуприју између Љешнице и Липнице. Такве задужбине други не смије нипошто оправљати, него онај чије су од старине. . .“

Споменимо и запамтимо речи Милана Ђ. Милићевића: „ Лепота у делима предака мора изазвати дивљење у очима потомака: а од дивљења до захвалности није далеко.“

Завештајући и поклањајући своја имања, куће и друго, ови обични земаљски путници пролазници мислили су на будућност поколења, но истовремено враћали су и дуг својим прецима.

У име захвалности према дародавцима и задужбинама прошлог столећа споменућемо само нека имена, првенствено оних који су својим даровима омогућили и допринели развоју писмености, просвете и културе уопште у нас. „Људи који су својим радом отаџбину и нас толико задужили. . .“ (М. Ђ. М.)

Анастасијевић Миша, познатији као
капетан Миша
Коларац Милосављевић Илија
Атанацковић Платон
Бошковић Јован
Ђуровић Ђуро
Лакетић Јевросима
Радовановић Петар Брдар
Гавриловић Јеврем
Гавриловић Јован
Ивановићева Катарина
Игуманов Андрејевић Сима
Карађорђевић Александар
Красојевић Вићентије
Манчић Дина
Миливојевићка Марија
Неранчић Илија
Стратимировић Стеван
Текелија Поповић Сава

Трандафиловица Марија
Цукић Коста
Чупић Никола
Анђелић Стеван, као и многи други из
свих крајева земље.

И данас, мада не често, појединци завештавају своју имовину друштву — остављајући аманет како да се она користи. Да ли се те жеље дародаваца поштују?

У сећању нам још живе познати случајеви скрнављења и злоупотреба задужбина. Један се догодио у Крагујевцу о коме смо могли сазнати из чланка објављеног у „Вечерњим новосима“ од 19. јануара 1970. године, из пера књижевника Милана Николића. Дознали смо тако како се нова крагујевачка радио станица уселила у зграду једне задужбине, претходно иселивши из ње библиотеку. Није поштована воља изречена и у тестаменту покојног власника куће, професора музике Јована Мирковића, који је поклонивши своју кућу са библиотеком општини, изричито желео да ова постане и остане храм књиге и тишине. Крагујевчани су се тада сигурно обрадовали што су, у замену за „стару“, добили просторно већу библиотеку, али нису се могли обрадовати, макар не они који имају поштовања за добра и лепа дела предака, што ову „задужбину носи талас 312“ (М. Н.).

Други пример, представља још много безобзирније, или безобразније опхођење наших „малих богова“, којима је све дозвољено. Догодио се такође у Крагујевцу. То је добро познати случај једног од крагујевачких потпредседника општине, коме су задужбину једног часног Крагујевчанина општинари са пуним правом дали за становање, ни мање ни више...

На концу ове белешке, уместо закључка а као свој лични дуг написаћу и следеће. Прва слова из буквара срицала сам као ђак осмогодишње школе која је носила име „Јован Јовановић Змај“, у Београду у улици Народног фронта. Сада је то математичка гимназија и носи име „Вељко Влаховић“, сутра ће ту можда бити не-

каква друга школа и носиће такође име каквог заслужног човека. . .

Но зграда школе је задужбина трговца, Ристе и његове жене Персе Миленковић, с почетка овога века.

Кад год прођем покрај ове куће дирне ме у дубину душе њено уредно умивено и окрећено лице и башта цветна испред улаза. Готово без изузетка, бацим поглед горе, према њеном челу да видим стоје ли тамо још имена дародаваоца. . . Обрадује ме и смири то, што се тако јасно виде и читају.

ПОВОДОМ ЗАДУЖБИНА

Племениту идеју задужбина требало би поново оживети и дати јој место у нашем времену онакво какво је некад било. Велики споменик човек себи диже даривањем свог народа, „отечества свог“, даривањем које ће омогућити проширивање видокруга човека, продужити националну културу, очувати вековне вредности нашег народа.

Какав би то био догађај када би неки дародавац завештао своју кућу за излагање предмета наше народне културе и уметности, када би омогућио штампање књига из области народног стваралаштва, када би доводио сваке недеље врсне певаче и казиваче из наших села — да млади нараштај чује и види праве вредности, да се не стиди што су њихови очеви или дедови били сељаци.

Ето, то је споменик који човек треба себи да дигне, ако може, а не бетонске тврђаве по гробљима, у инат комшији, у инат свима, а највише себи.

Љ. Р.

ЈЕСЕЊИ ДНЕВНИК

Песник и завичај

У Колашину, вароши између Бјеласице, Сињавине, Вучја и Острвице, готово нико не зна да су из тог краја у наше народно песништво дошла двојица од најбољих Вукових певача: Старац Милија и Старац Рашко. Милија је, између осталог, испевао Караџићу Бановић Страхињу и Женидбу Максима Црнојевића, а Рашко, између осталог, Зидање Скадра и Маргита дјевојка и Рајко војвода. — Предлажем Српској академији наука да (у сарадњи са заинтересованим установама које су за то вољне) обележи ову двојицу Вукових певача, изузетних усмених песника, на тај начин што ће сваке треће или четврте године, рецимо, у Колашину (где однедавно има нови Спомен-дом), или на Биоградском језеру крај Колашина, или било где, организовати књижевно-научни састанак зналаца усменог песништва, који ће излагати своја нова тематска истраживања и на

коме би се додељивале награде (плакете, или дипломе): „СТАРАЦ РАШКО И СТАРАЦ МИЛИЈА“ — за научно-истраживачки (историјско-критичко-теоријски) рад и за најбоље изворно песничко остварење које се у савременој домаћој књижевности макар својим кореном везује са усменим стваралаштвом и народним песништвом.

Пошто Колашин има мало улица, а много заслужних људи, предлажем да се мост на Тари, испод Бабље греде, који колашинску варош повезује са светом којим су Старац Рашко и Старац Милија кренули у тај свет — назове **МОСТОМ СТАРЦА РАШКА И СТАРЦА МИЛИЈЕ**.

Кад би толики град читао

Кад ујутро погледам преко београдских брда, помислим како у овом нашем највећем граду има толико становника који су писмени, који су школовани, који су свесни потребе за културом. А знам да се Коларчева мала дворана ретко напуни на књи-

жевним вечерима. Да се ретко који тираж књига од хиљаду примерака — распрода.

Како се књига чита

Нашем читаоцу потребно је да се око књиге почне причати па да је и он потражи, да је прочита. Довољно је да дође до незнатног препознавања у књизи па да читаоци похрле да се увере у обелодањење нечега што су већ знали или претпостављали. (Постоје ловци на спорне књиге, на „проскрибована“ дела, који само то читају, а и аквизитери би радије продавали такве књиге.) Кад, рецимо, тужилац у Смедереву, у Тузли, било где, спомене могућност „обустављања дистрибуције“ неке књиге, читаоци заузму ред испред књижаре и испред библиотеке, као за кафу. А ако у књизи има политичких алузија или ако иста добије неку награду о којој пишу новине — књига ће заиста бити читана и неће више месецима недирнута стајати у полицама библиотеке.

Закаснили коментар

Вратим се мало уназад и сетим се како је те године, рецимо 1978, понајбоља прозна књига била књига приповедака Видосава Стевановића Периферијски змајеви. Хтео сам тада о њој да пишем. Чак сам и наслов текста био измислио: „Трактат о савршенству“, или тако нешто. Али се писати о тако добрим књигама —

не да. Још кад се томе дода један лични моменат причу „Прокоп“ читао сам у „Политици“ док лежах у болници. — Књигу јесте издао „Нолит“, али није имала одјек какав је заслужила. (Мада данас готово ни једна књига нема тај одјек, ако га заслужује. За одјек су потребне друге неке ствари.) Мислим да је то било и зато што није добила ниједну награду. А заслуживала је или Андрићеву, или Октобарску, или (те године) обадве.

Ко жели да предаје књижевност на Београдском универзитету

На Филолошком факултету Универзитета у Београду, чуо сам, прошле и ове године примили су асистенте за народну књижевност и за српску књижевност XX века. Нису бирали асистенте, него су их п р и м а л и. Лепо, расписан је конкурс за асистента-приправника и ко жели да за следећих педесет година буде наставник књижевности на Београдском универзитету — нека изволи, нека се јави ако испуњава одређене, скромне услове. Предност имају они кандидати који најдуже чекају на посао и који су најслабијег материјалног стања.

Ни реч о Вуку

У време овогодишњег Вуковог сабора и септембарског научног састанка слависта у Вукове дане, у Београду је на неколико

књижевних и културних трибина било говора о различним књигама и разним писцима (с разним поводима), а о Вуку и његовом делу — нигде, ништа.

Едиција „Вуков сабор“

Београдска издавачка кућа „РАД“, у заједници са Вуковим сабором из Тршића, већ три године објављује едицију „Вуков сабор“. Сваке јесени, у време када се одржава Вуков сабор, овај издавач донесе на свет једну књигу посвећену Вуку Караџићу, његовом делу и питањима која се везују за то дело. Године 1979. то је било ново издање **Прве године српскога војевања на даије**, са предговором Мирослава Крлеже; године 1980. штампана је књига **Копитар и Вук** коју је приредио др Голуб Добрашиновић, а ове године изванредна студија професора др Миодрага Поповића: **Јота**.

Невоље око језика

У другом септембарском броју листа „Књижевна реч“ објавио је проф. Драгољуб Петровић из Новог Сада изврстан чланак о данашњем стању нашег језика, под насловом **Невоље око језика**. Врло прецизна и одмерена критика садашњег стања у овом језику и у науци о њему дошла је у последњи час и штета што није објављена у новинама и часописима од веће читаности, са већим тиражом. (Надамо се да ће „Нин“ или

Сеоски богаташ

„Политика“ прештампати бар неке од ставова Драгољуба Петровића — они понекад имају смисла за те ствари.) — Једини недостатак овог чланка је што се у њему не нуде никаква решења. — Волели бисмо да Драгољуб Петровић у „Расковнику“ допуни свој текст из „Књижевне речи“, да напише идеје и предлози могућа решења тешких питања о којима говори.

Суђење песнику

Септембар ове године, како су нас обавестиле београдске дневне новине, песник Гојко Ђого осуђен је на две године затвора, због прекршаја против народа и државе, које је начинио у својој књизи песама **Вунена времена**, штампаној у „Просвети“ 1981. године, забрањеној и уништеној спаливањем ове изузев тринаестак распродатих примерака. — Књигу Ђогових песама нисам читао, јер је на време уништена, па ми остаје да суду и његовим вештацима верујем за тежину прекршаја. Међутим, мислим само о томе како ће кроз сто година да се зна да је један песник због једне песничке збирке која је спаљена — осуђен на две године затвора. А у то време живели смо, радили, мислили и писали — ми.

Више и ниже побуде

У једном, за наше прилике необично оштром, отвореном не непригодном интервјуу, у листу „Зум репортер“ од 6. августа

1981. године, познати и признати глумац Павле Вујисић вели: „Ја у овом 'Тринаестојулском устанку' играм из националних побуда. Да ми се не рече...“

Па помишљај да је новинар био неспретан, или се глумац потајно боји да (опет) не „заигра“ у слабом филму. Али, све у свему, ако се Вујисић није шалио, а није, нису му неке побуде због којих би ваљало играти у лошем филму, као ни играти у лошем тиму, или певати у лошем хору. Не знам какав ће бити филмски пројекат „Тринаестојулски устанак“, али би глумцу профила једног Павла Вујисића више одговарале побуде уметности, професије, игре, стварања.

Време кад се рукописи „предају“

Сваког септембра писци опседају издавачке куће. У Београду, поготово, издавачке куће се претварају ових дана у праве тврђаве које хиљаде захукталих списатеља покушавају да освоје својим делима што треба да задиве свет и да прославе своје познате творце.

Септембар је месец када се књига у рукопису „предаје“. Писци се са отвореним или тајним поносом осећају срећнима када рукопис остане код притворно љубазних секретарица, оних што обавезно траже адресу аутора на коју ће му наравно, послати обавештење да је дело „примљено“, или ће му — што је, и он зна,

много вероватније — на исту адресу вратити рукопис с поруком да дело има извесне квалитете, али...

Већ их видимо како излазе из возова са ташнама у којима су њихова капитална дела, за сваки случај фотокопирана, умножена, јер их ваља понудити разним издавачима, за случај да се, не дај боже један издавач превари у оцени новог романа, збирке песама или какве друге научне грађе. Примерак је остао и код куће, за сваки случај, да остане као доказ о ауторству ако рукопис нестане, или се појави штампан под туђим именом, или ако, — да не чује зло — аутор погине на несигурним стваралачким путевима од радне собе до секретарице редакције.

Већ их видимо како су обукли нова одела, припремили синопсисе са укратко препричаним садржајима својих књига и са свим важним обавештењима о потреби издавања и могућностима продаје дела, о броју страна и свим врстама вредности истог за науку, културу и будућа поколења — све то за уредника који нема времена и стрпљења да се задржава на стотинама страница и стотинама рукописа који се налазе на столу.

На чијој страни да будеш — не знаш: да ли навијати за уредника који за плату мора да чита све те писаније и који за плату, опет, мора да одбије неки даровити рукопис, или навијати за аутора

који из своје џалове испразности већ двадесет или четрдесет година цеди реченице, понавља речи и пише странице и томовете дела у чију је вредност само он уверен.

За толико плодних стваралаца тешко је наћи толико едиција, издавача, штампарија. Па ипак, све књиге које су написали — штампали су.

Стеван Кордић

„Књижевне новине“ су у последње време отвориле своје странице резервисане за књижевну критику текстовима и ауторима који су успели да оштро и отворено прокоментаришу толике књижевне промашаје, лажне вредности и подвале који се у нас масовно појављују у штампаним књигама. Један од писаца ових текстова у којима се на прсте чиниоце разлажу књижевни (мање-више очигледни) сурогати, зове се Стеван Кордић, критичар који не живи у Београду, или нам макар није познат из београдских чаршијских кругова, али нам све више бива познат по смелом, документованом, поштеном, разложном оцењивању књига и појава које под фирмама издавача, награда, уредника и аутора озбиљно угрожавају ниво савремене књижевности и искривљују слику те књижевности.

Наставиће се кад дође зима

Драган Лакићевић

ПАРАСТОС
ЕТНОГРАФСКОМ
МУЗЕЈУ

Ове јесени, тачније, 21. септембра 1981. године, свечаним скупом у Српској академији наука и уметности обележена је осамдесета годишњица Етнографског музеја у Београду. Обично се, у оваквим случајевима, говори о успесима, с поносом се гледа на године које су прошле, деле се награде заслужнима, а публика добија значке (златну, сребрну и бронзану!). Али, ова установа није ни СОУР за трговину, нити издавачка кућа за прештампавање класика, нити удружење грађана, него музеј у коме се чувају и изучавају сведочанства о нашем народу, о његовом обичном (мукотрпном и сиромашном) животу, његовој, зачудо, задивљујућој култури — па, ето, све то, зећ „убичајено“ је изостало. И не само то. Довољно је било саслушати неколико почетних реченица из излагања управника овог музеја Гвоздена Јованића, па да се ова светковина схвати као **парастос** једној заслужној установи из области културе створеној на почетку овог века — за наше прилике и наше кратко памћење далеког „почетка“. Ево тих речи: „Етнографски музеј није ни једини нити најзначајнији, али је јединствен и од великог значаја за кул-

туру и историју народа. Данас је Музеј затворен. Зграда на Студентском тргу тоне и пуца. Благо које је у њој смештено, прикупљано више од стотину година, озбиљно је угрожено и изложено постепеном пропадању. Зграда је препуна, а музејске збирке нису употпуњене.”

Однос према Етнографском музеју, који је, ето успео да преживи и два велика рата, најбољи је пример небриге за националне вредности. У исто време, то је затварање малог прозорчића преко кога се могло навирити у историју народа с нашег поднебља — људи су сигурнији кад виде стабло дрвета на чијој грани седе. Али други манир влада код нас. Историја, то је само данашње време, и то треба оковати гвожђем и бетоном. Подигли смо музеј савремене уметности да бисмо могли лакше да видимо колико смо сиромашнији у поређењу са сличним галеријама код других. А нисмо изнели из тамних остава народну уметност, да се види колико смо богатији овим благом од других. Треба, сигурно имати и музеј савремене уметности и друге музеје, али, ипак, кућу треба градити од темеља. Да ли ће нараштаји који дођу после нас имати поштовања за наше вредности, ако ми не поштујемо вредности предака?

Љ. Раденковић

„СТРАХ ИМА ВЕЛИКЕ ОЧИ”

или уредничко „поправ-
љање” „неподобних” сти-
хова

Једна од наших појава
о којима се говори али се
не пише јесте и извесно
нарочито уредничко „пре-
прављање” песама. Изгле-
да чак да је прилично ра-
ширен тај обичај: да се
при објављивању песама
избацује из њих све што
(негде, некое) може из-
гледати „сумњиво” или
„неподобно”.

Ево неколико примера
који су се, само у једном
часу, нашли на дохвату.
Рецимо, песник напише
песму „Нека певају други”
и објави је недавно у јед-
ном од бољих часописа.
У песми су била и ова два
стиха:

Како си сам и усправан
пред неписменом домо-
вином, Ујевиху!

Некоме ће то изгледати
прејако, али мало коме —
далеко од истине: јер, ако
нисмо баш (сви) неписме-
ни, полуписмени богме је-
смо, што је често (по пос-
ледицама) још много горе!
А најгоре је што нам уп-
раво ти полуписмени често
и представљају домовину,
чак и тамо — изван до-
мовине!

Шта је уредник ту ура-
дио није тешко погодити:
песму је објавио, али је
придев о неписменој до-
мовини — изоставио, па је
смисао испао сасвим дру-
ги, заправо — супротан.
Песник је пред домови-
ном, рекло би се ту, по-
носан. Све је у реду, до-

мовина писмена, а песма
„исправна”. Благо нама!

Други песник састави
песму „Сарајево град”, а
збирка му се управо шта-
мпа у том граду. Уредник
се замислио: песма као
песма, ко зна шта се ту
може тражити и (чак) „на-
ћи”! Има свакојаких људи
и ћуди. Нисмо ли земља
(што би рекао Скерлић)
„свестручњака и свезна-
лица”? А уредник, као уре-
дник, хоће пре свега да
— мирно спава. Зато узме
оловку и лепо прецрта
Сарајево. Остане само:
Град. Тако већ може: не-
ка то буде било који град,
важно је само да није
наш, да то нисмо ми!

Трећи песник у трећој
републици у поеми „Грб-

ље у завичају" имао је и ове стихове:

Помирени са звијезда-
ма
и са громовима
са камењем у завјери
почивају Србљи
из црних брда.

Овде (или, ако хоћете, „овдје“) уреднику је испала „сумњива“ реч „Србљи“ и он ју је, древну и безазлену, „отфикарио“. Тако је остало само: „почивају из црних брда“. Који то почивају — не зна се, и не треба да се зна: неки, непознати, безимени. У ствари, чак ни неки, но — никакви. Име им се не поменуло!

Надахнут сарајевским атентатом (ето нас опет, авај, код „Сарајева града“!), песник испева песму „Из Принципових стопа“: четири строфе по четири стиха. Уреднику се то учини „превише“, па објави само прве две строфе. Једна од изостављених, трећа, овако гласи:

Миран, смртне поготке
бројим.

Србијо, то се срце цепа
часног лица пред ликом
твојим,
леп као што си сама
лепа.

Опет је, дакле, „одсечена“ Србија: неки уредници као да се прибојавају и самог њеног помена. И није важна ни историја, ни чињенице, ни Принцип, ни принципи...

И ту још није крај о овој песни. Њу је прештампвао, тако осакаћену, угледни београдски лист, али уредник је и ту, за сваки случај, нешто изоставио: први стих који

гласи: „Постоји сада. Никад затим“. Боже благи, шта ли је у овом стиху уредник нашао „сумњиво?“

Народ је давно и дивно рекао: „У страху су велике очи“. Превелике!

Како видимо, за уреднике-душебрижнике све може бити „неподобно“: најобичнији придеви (као неписмен), називи градова, имена народа...

А песници? Они се углавном јадају међу собом и својима. О томе, заправо, нерадо говоре и неки су и овде пожелели да им се изостави име. Очигледно, не желе да за собом заувек затворе уредничка врата.

Није никаква утеха да сличних много горих примера има и другде. Када је један угледни совјетски прозни писац добио високу државну награду, у разговору за један тамошњи лист изјавио је да му у раду и животу од свега најтеже падају „исправке“ његових радова које чине лектори. Читаоци су, наравно, углавном разумели да је ту најмање реч о лекторима. Постојање таквих „лектора“ и у нашем друштву нагони нас да се озбиљно замислимо. И забринемо.

Тужно је сазнање да песме које читамо нису оне које су песници написали. Сада, после суђења и осуђивања песника Гојка Ђога, постоји очита опасност да таквих случајева буде још много више. И то би свакако била најнесрећнија последица тог и иначе нимало срећног суђења! (Д. В.)

Планинска свадба

**МИЛОШ Б. ЈАНКОВИЋ,
УЧИТЕЉ, НАЈСТАРИЈИ
ПРЕТПЛАТНИК
„РАСКОВНИКА”**

Није нимало случајно што се на листи сталних претплатника и читалаца нашег часописа нашао учитељ, али је пријатно сазнање да се за наш рад интересује човек с повећим бременом година. Милош Б. Јанковић, учитељ у пензији, коме је сада 97. година, чита „Расковник” и са гостима у свом стану у Београду редовно размењује мисли о текстовима које је прочитао. То нам је дало повода да са старим учитељем поразговарамо о књизи, односно часопису.

Да би читаоци поближе упознали нашег саговорника, дужни смо забележити да је рођен у Ужицу (данас Титово Ужице) 9. маја 1885. године, да се школовао у овом граду, а Учитељску школу похађао је у Јагодини (а стицајем околности, ванредно је матурирао у Алексинцу, 1906).

Само годину дана касније један је од оснивача Клуба учитеља социјалиста, а после првог светског рата Клуба учитеља комуниста. Сада је једини живи утемељач ове социјалистичке учитељске организације у првој деценији овог века.

Од године 1908. па све до 1941. о свом трошку издавао је и уређивао прву педагошку марксистичку библиотеку „Будућност”, у којој су објављене 82 свеске у тиражу од око 200.000 примерака (ово је

најстарија педагошка библиотека на Балкану.)

Други светски рат провео је у логорима: најпре Бањица, па Маутхаузен, одакле се вратио тежак 45 килограма „са животом оконцу” — како би наш народ рекао.

Оснивач је и пуних 19 година уредник „Савремене школе” (покреште 1946), а 1961. проглашен је за доживотног почасног председника Савеза педагошких друштава Југославије. Добитник је 19 високих друштвених признања, која сведоче о неуморном и истрајном раду овог педагога.

Поменимо да је члан Српске социјалдемократске странке постао 1906, Комунистичке партије Југославије од њеног оснивања (1919), а његов стан у Београду, у времену илегалног живота напредних бораца, био је „комунистички конзулат”.

Учитељевао је у селима Србије: Рановац, Кобиље, Рашанац, Мајиловац, Сकेда, Жабал, Плавна и од 1935. године у Београду, где је пензионисан 1941.

Читањем књига које ни су спадале у обавезну литературу бавио се још од средњошколских дана. Његовом иницијативом у Учитељској школи у Јагодини основана је ђачка дружина „Филип Вишњић” почетком овог века, у којој су ученици слободно разговарали не само о Филипу Вишњићу и народној књижевности већ и о социјалистичким идејама, читали дела Светозара Марковића, Васа Пелагића и других соција-

листичких бораца и писаца.

„Комунистички манифест“ научио је напамет управо у том времену, што је била не само смелост већ и опасан потез! Захваљујући сталној жељи да шири напредне идеје, прву књигу објавио је далеке 1906. године и она се звала „Мисли из социјалистичке литературе“, што већ по наслову упућује читаоца да је њен аутор морао доста књига да прочита, како би из њих одабрао само поједине мисли.

Пратио је све педагошке часописе не само на српскохрватском језику већ и на неким страним језицима. У најдражем сећању остао му је „Српски књижевни гласник“, најзначајнији наш књижевни часопис, нарочито у периоду када га је уређивао Јован Скерлић. Прилика је да кажемо да је лично познавао и повремено се дружио са низом најистакнутијих социјалистичких бораца, почев од Драгише Лапчевића, Радована Драговића, Димитрија Туцовића па до Јована Скерлића и других савременика.

Иако у подмаклим годинама, поред „Политике“ с којом му дан заиста почиње, чика Милош Б. Јанковић редовно прима и прати све педагошке листове и часописе на нашем и неким страним језицима, затим лист „Вести“ из Титовог Ужица, сомборске „Домете“, пожаревачко „Браничево“, наш „Расковник“, ревију „Завичај“ и да не набрајамо више.

Оно што је најзначајније то је чињеница да их

чика Милош Б. Јанковић помно чита и запамти толико појединости да са њим није лако разговарати, јер прети опасност да многе ствари упамти боље од младих читалаца!

„Расковник“ посебно воли због неговања народног стваралаштва и речи хвале и охрабрења могу се чути из уста човека који чита више од девет деценија!

Али, чика Милош добро зна да се данас мање чита него у „његово време“. Без икаквог устезања изјавио је:

„Данас учитељи нису на оној висини на којој би требало да буду. Доказ је бескрајно мали тираж многих стручних педагошких листова и часописа који је такав због слабог интересовања учитеља.“

Ове речи могу да послуже и као позив учитељима (и не само њима) да се са књигом више дружимо, како бисмо што боље упознали благо које се крије између корица.

У Шарпланинској број 5, у којој чика Милош Б. Јанковић стално живи, светло гори до у неко доба ноћи. Није тешко знати због чега је то тако: стари учитељ дочитава странице листова и часописа који су тог дана стигли на његову адресу.

Пожелимо нашем сталном читаоцу да нам још дуго поживи, како бисмо заједнички обележили и онај жељени стоти рођендан, а тада да се договоримо за оне остале!

Пример који објављујемо заиста је бољи од било каквог прекора!

Мил. П. Ђоковић

НОВЕ КЊИГЕ

„Народне приче”, приредио и изабрао Драган Лакићевић, издање „Рада”, Београд 1980.

„Народне лирске песме”, избор и предговор Драгана Лакићевића, издање „Рада”, Београд 1981.

Милан Б. Кнежевић: *Прелаз на месецу* (избор народних умотворина), библиотека „Расковник”, издање „Народне књиге”, Београд 1981.

Бранка Радовановић — Ерић: *„Дабина воденица”* (легенде), издање „Бука Караџића”, Београд 1981.

Миодраг Поповић: *„Јота”*, заједничко издање Вуковог сабора и „Рада”, Београд 1981.

Монографија *„Драгачево”*, Чачак 1981.

Момчило Тешић: *Мирис завичаја* (изабране лирске и дечје песме), издавач „Развигор”, Пожега 1980.

„Руковети завичаја” (други зборник чланова књижевног клуба „Прво зрно сунцокрета” из Брекова), издавач „Развигор”, Пожега 1980.

Добрица Ерић: *„Дуба дулека”*, *„Три сонетна венца”*, *„Чардак између чегури јабуке”* (три књиге), издавач „Вук Караџић”, Београд 1980.

Зоран Вучић: *„То прошло”* (песме), библиофилски издање Драгана Момчиловића 1980.

Туга

ДОДАТАК „РАСКОВНИКА“

ТРИ ГОДИНЕ РАДА
ЈЕЗИЧКО-КЊИЖЕВНЕ
ТРИБИНЕ
ПРИ БИБЛИОТЕЦИ
„ПЕТАР КОЧИЋ“
У БЕОГРАДУ

СТЕЦИШТЕ ЈЕЗИЧКИХ ПОДУХВАТА

Изненађује колико је мало интересовање за наш језик у широкој јавности, па и у нашем културном животу уопште. Када би се површно гледало на ову појаву могло би се помислити да је у погледу језика све на своме месту и да нема ни неког посебног разлога да се о њему више говори, или ако се говори, да се само размишља, као што то чине наши филолози, да ли се нешто каже (или пише) овако или онако. Међутим, ми у овом нашем садашњем времену проживљавамо озбиљна језичка кретања. Језик нам се издваја из релативно стабилних оквира писане књижевности и прелива се широм целог српскохрватског језичког подручја изван тих граница рушећи разлике између писане и говорне речи, а тиме уноси у наш писани језик такве новине да се он под притиском говорног језика свакидашњице мења и добија друге облике које раније није имао, а који и јесу у извесном смислу сведочанства нашег времена. Живот је са своје стране нанео у језик, за последњих неколико десетина година, велик број нових речи које нису потекле из народа, нити су на народном језику нашле ослонаца, па се мора поставити питање да ли се таквим позајмицама не одвајамо од своје лексике и свог језика стварајући јаз између своје савремености и своје прошлости? И, најзад, није могућно ни заобићи појаву која нам је свима туђа, наиме, појаву затварања језика у нејасноћу, појаву неког језичког замагљивања онога што се хоће рећи тако да речи падају на све стране а мало говоре. Тај, како га неки називају „бирокарски језик“ узео је доста маха и у нашој штампи, на радију и нашим телевизијама.

Све што се у нашем језику данас догађа ми осећамо мање или више јасно, али о томе не говоримо довољно. И зато је иницијатива једне библиотеке, библиотеке „Петар Кочић“, дошла у добро време да покрене разна језичка питања, да окупља око себе језичке зналце, да негује језик и популарише науку о језику, да побуђује интере-

совање за лепоту језика, за лепоту говорне и писане речи уметничког израза, и да својим примером покаже како је данашње време управо такво да морамо о језику више мислити, буднији бити, опрезније га чувати, свестраније га развијати према указаним потребама нашег врло разубуђеног друштвеног и културног живота.

Не мали број предавања о језику ова библиотека је до сада већ била организовала. И та предавања, пропраћена разговорима о њима, већ су показала да се интересовање за језик шири, да се број посетилаца повећава, тако да се дејство ове наше библиотеке већ осећа у довољној мери, па је охрабрило њене руководиоце и организаторе, да на овом послу истрају. Нови програм предавања који је планиран за наредних неколико година још више проширује тематику предавања и разговора о језику и још оштрије испољава основне намере библиотеке „Петар Кочић“, на овом језичком подручју.

Библиотека је већ стекла леп углед не само код љубитеља језика, већ и код наших језичких стручњака који су решени да је у овим, њеним задацима свесрдно помогну. Библиотека постаје све више и средиште младих људи који посећују предавања о језику тако да се може рећи да се шири језичко образовање на један савремен начин кроз непосредан контакт омладине са нашим најбољим језичким стручњацима и научницима. Библиотека је остварила и непосредну сарадњу са нашим највишим лингвистичким институцијама, на универзитету и ван њега, са Удружењем књижевника Србије, са штампом, радијем и телевизијом, са образовним установама и школама, тако да заиста постаје нека врста стожерне тачке кроз коју се прожимају језичка струјања која тако видљиво карактеришу и наше савремено друштво.

*проф. Ђорђе Костић,
председник Програмског савета*

ОСНИВАЊЕ И РАД ЈЕЗИЧКО-КЊИЖЕВНЕ ТРИБИНЕ

Три године рада Језичко-књижевне трибине „Петар Кочић” и успеси које је она постигла намећу потребу да се осврнемо на почетке ове делатности Библиотеке „Петар Кочић” у Београду.

Доласком (1977. г.) Данице Лале Јевтовић, писца, етнолога и друштвено-културног прегаоца за управника Народне библиотеке „Петар Кочић”, у Библиотеци се почела јављати мисао о неговању, лепоти и чистоти нашег језика.*

С јесени 1977. године, на састанку Секције за културу и образовање при Општинској конференцији ССРН Врачара, којом је руководио Петар Јанковић, Даница Лала Јевтовић изнела је своју замисао о раду једне трибине за језик, при Библиотеци. До званичног отварања Трибине дошло је 8. маја 1978. године. Том приликом одржан је свечани програм с називом: О ЛЕПОТИ ЈЕЗИКА. Учествовали су уметници: Оливера Марковић, Маја Димитријевић, Стево Жигон и композитор Жарко Петровић.

Лала Јевтовић, управник Библиотеке, обратила се те вечери бројним гостима, љубитељима лепе речи: „Захваљујући великом разумевању Интересне заједнице културе Врачара, успели смо да пристојно обновимо просторије, и сада, у новим условима, много повољнијим за рад свечано отпочињемо са разговорима о бројним питањима нашег матерњег језика. Покушаћемо да одговоримо на најразличитије теме када је реч о његовој чистоти и лепоти. Између осталог: није ли се савремена књижевност подоста удаљила од правог изворног језика.”

Први састанак Уређивачког одбора Трибине одржан је 25. септембра 1978. године.

Чланови Уређивачког одбора били су: др Асим Пецо, професор Филолошког факултета у Београду; мр Бранислав Брборић, лингвист; др Драгиша Витошевић, научни сарадник Института за књижевност и уметност у Београду; Драган Граочанкић, правник у Народном позоришту у Београду; Даница Лала Јевтовић, књижевник, управник Библиотеке „Петар Кочић” у Београду; Милован Данојлић, књижевник; Мирјана Влаховић, књижничар у Библиотеци „Петар Кочић” у Београду; др Славко Вукомановић, професор Филолошког факултета у Београду.

На овом првом састанку истакнуто је како у Београду нема ни једног места, нема га чак ни при Ака-

* Подсећамо узгред да је Лала Јевтовић, поред многих својих делатности, за које је добијала разна признања (међу њима и Златну значку Културно-просветне заједнице Србије 1979.) члан уредништва „Расковника“ од његовог првог броја, а данас члан Издавачког савета „Расковника“ (напомена уредништва).

демији наука, где би се могло расправљати о језику. Одлучено је да рад Трибине започне предавањем: **ЈЕЗИК У ДЕЛИМА ПЕТРА КОЧИЋА**, а да предавач буде *Милан Шипка*, директор Института за језик и књижевност у Сарајеву. Међутим, како ово није могло бити остварено, о овој теми говорили су: проф. др *Асим Пецо* и др *Драгиша Витошевић*.

Други састанак Уређивачког одбора одржан је 11. јануара 1979. године. Тада је коначно дат и назив Трибине: **ЈЕЗИЧКО-КЊИЖЕВНА ТРИБИНА „ПЕТАР КОЧИЋ”**. На предлог професора Филолошког Факултета др *Славка Вукомановића*, одлучено је да се разговори о језику воде у оквиру четири тематска круга: *Језик и друштво; Језик, мишљење и значење; Језик и уметничко дело; Пuteви и странпутице у нашем књижевном језику и правопису.*

Тако је рад Трибине текао по плану. Водитељ Трибине била је *Мирјана Влаховић*. Она је врло успешно, брижљиво и с љубављу обављала овај посао до краја 1980. године. Од тада тим послом бави се библиотекар *Радмила Кунчер*.

О раду Трибине најбоље говоре одржана предавања, снимљене траке и бројни објављени написи у штампи, а можда понајвише награда Културно-просветне заједнице Београда „Златни беоцуг” (1980. године), која је додељена за њену двогодишњу делатност.

Сада радом Трибине руководи Програмски савет.

Поред редовних предавања Трибина је предузела да организује велико научно саветовање о питањима језика у СР Србији под називом **РАДНА РАСПРАВА: АКТУЕЛНА ПИТАЊА ЈЕЗИЧКЕ КУЛТУРЕ У НАС**.

За рад овог скупа Библиотека као организатор добила је средства у износу од 170.000,00 динара од Републичке заједнице за науку, Републичке заједнице за образовање, СИЗ за културу Београда и ОИЗ за културу Врачара (све у току 1981).

Своорганизатори Саветовања су: Филолошки факултет у Београду, Институт за српскохрватски језик у Београду, Институт за експерименталну фонетику и патологију говора у Београду и Марксистички центар ЦК СК Србије.

Представници сворганизатора и Програмског савета Трибине сачињавају Организациони одбор Саветовања:

Представници Програмског савета Трибине

1. Др *Ратко Божовић*, — професор Факултета политичких наука
2. *Бранко Брборић*, — стручно-политички радник
3. Др *Драгиша Витошевић*, — научни радник
4. *Мирјана Влаховић*, књижничар у Библиотеци „Петар Кочић”
5. *Даница Лала Јевтовић*, — књижевник, управник Библиотеке

6. Радмила Кунчер, — библиотекар у Библиотеци „Петар Кочић”

7. Првослав Плавшић, — водећи истраживач у Центру РТВ за истраживање програма

Представници Института за српскохрватски језик

1. Др Петар Сладојевић, — виши научни сарадник у Институту

2. Др Егон Фекете, — виши научни сарадник у Институту

3. Др Драго Ђупић, — директор Института

Представници филолошког факултета

1. Др Душан Јовић, — професор

2. Др Радоје Симић, — професор

3. Др Божа Ђорић, — професор

Представници Института за експерименталну фонетику и патологију говора

1. Др Смиља Васић, — председник Научног већа Института

2. Проф. Ђорђе Костић, — Директор Института у пензији

Представници Марксистичког центра ЦК СК Србије

1. Др Првослав Ралић, — директор Центра

Поред предавања на Језичко-књижевној трибини одржани су „округли столови“:

1. Проф. Ђорђе Костић, Проф. др Славко Вукомановић, Проф. др Душан Јовић: **КАКО СМО ОРГАНИЗОВАНИ ДА ПРАТИМО И РЕШАВАМО ЈЕЗИЧКА ПИТАЊА У СР СРБИЈИ**, (12. 11. 1979.)

2. Љиљана Булатовић, уредник програмских акција РТВ, др Драгиша Витошевић, виши научни саветник Института за књижевност у Београду, Драга Јанош, спикер радио Београда, проф. Ђорђе Костић, Директор Института за експерименталну фонетику и патологију говора, проф. Драган Крстић, Мића Марковић, помоћник генералног директора РТВ, Првослав Плавшић, водећи истраживач у Центру РТВ за истраживање, Раша Попов, уредник у Научном Програму РТВ, Цевад Сабљаковић, књижевник, проф. др Фирдус Џинић, директор Центра за истраживање и др Смиљка Васић, научни саветник у Институту за експерименталну фонетику и патологију говора: **УЛОГА РТВ У НЕГОВАЊУ ЈЕЗИКА**, (19. XI 1979.)

3. Александар Спасић, Иван Чоловић, Јован Јанићијевић, Срђан Ђурђов Рашковић: **ДОПРИНОС ПРЕВОДИЛАЦА**, (27. XI 1980.)

И сада су у току припреме за „округли сто”: **ЈЕЗИК ЗАКОНА**. У припремама учествују: др Смиљка Васић, др Драгиша Витошевић, др Миодраг Јовичић, др Марко Младеновић, др Миодраг Орлић, др Јаков Радишић, др Обрад Станојевић, др Драго Ђупић и др Радомир Лукић.

Одржавање разговора о језику закона предвиђено је за 5. XI 1981.

Р. К.

ПРЕГЛЕД ПРЕДАВАЊА НА ЈЕЗИЧКО-КЊИЖЕВНОЈ ТРИБИНИ „ПЕТАР КОЧИЋ“

I ГОДИНА 1978—1979.

Свечано отварање Трибине: О ЛЕПОТИ ЈЕЗИКА (8. 5. 1978)

Теме:

1. Проф. *Асим Пецо* и др *Драгиша Витошевић*: **ЈЕЗИК У ДЕЛИМА ПЕТРА КОЧИЋА** (19. XII 1978.)

2. Проф. *Бранислав Брборић*: **ВУК И МИ** (26. I 1979);

3. Проф. др *Славко Вукомановић*: **КЛАСИЦИ МАРКСИЗМА О ЈЕЗИКУ** (22. II 1979.);

4. Проф. др *Ранко Бугарски*: **СТАВОВИ ПРЕМА ЈЕЗИКУ** (27. III 1979);

5. Књиж. преводилац *Драгослав Андрић*: **ЖАРГОН ЈЕЗИЧКИ ЛАЈТ-ШОУ** (12. IV 1979);

6. Проф. др *Јошко Симончић*: **ЗАГАЂИВАЊЕ И ОТУЂИВАЊЕ МАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА** (17. IV 1979);

7. Проф. др *Александар Костић*: **ЛЕТОПИС ПОСТАЊА МЕДИЦИНСКОГ РЕЧНИКА** (22. IV 1979);

8. Др *Митар Пешикан*: **ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА И СТРУЧНА ТЕРМИНОЛОГИЈА** (7. V 1979);

9. Др *Милорад Милошевић-Бревинац*: **НАРОД НА СЕЛУ ПОУЗДАНИ ЧУВАР СВОГА ЈЕЗИКА** (6. VI 1979.);

10. Проф. др *Владета Кошугић* и *Милован Данојлић*, књижевник: **ЈЕЗИКОСЛОВАЦ ХАЦИ-ТОДОР ДИМИТРИЈЕВИЋ** (13. VI 1979);

II ГОДИНА 1979—1980.

Теме:

12. Проф. *Милан Младеновић*: **ПИТАЊЕ ФИЛОЗОФСКОГ ЈЕЗИКА** (15. X 1979);

13. Проф. *Миодраг Лалевић*: **НОВИНАР, ЛЕКТОР И КОРЕКТОР** (28. X 1979);

14. Проф. *Ђорђе Костић*, проф. др *Славко Вукомановић*, проф. др *Душан Јовић*: **КАКО СМО ОРГАНИЗОВАНИ ДА ПРАТИМО И РЕШАВАМО ЈЕЗИЧКА ПИТАЊА У СР СРБИЈИ** (Округли сто, 12. XI 1979);

15. Љиљана Булатовић, уредник програмских акција РТВ, др Драгиша Витошевић, виши научни сарадник Института за књижевност у Београду, Драга Јонаш спикер Радио Београда, проф. Ђорђе Костић, директор Института за експерименталну фонетику и патологију говора, проф. Драган Крстић, Мића Марковић, помоћник генералног директора РТВ, Првослав Плавшић, водећи истраживач у центру РТВ за истраживање, Раша Попов, уредник у Научном програму РТВ, Џевад Сабљаковић, уредник Програма за културу РТВ, Ђоко Стојичић, књижевник, проф. др Фирдус Џинић, директор Центра за истраживање РТВ и др Смиљка Васић: УЛОГА РТВ У НЕГОВАЊУ ЈЕЗИКА, (Округли сто, 19. 1979).

16. Проф. др Душан Јовић: ИНФОРМАТИВНОСТ НОВИНСКОГ ТЕКСТА (17. XII 1979).

17. Књиж. преводац Југана Стојановић: ЈЕЗИЧКА СТВАРНОСТ КАО ИСТОРИЈСКА (11. II 1980);

18. Др Бранко Поповић: ПОЕЗИЈА И НАШ ЈЕЗИК (18. II 1980);

19. Проф. др Душан Јовић: БЕЛИЋ У СВОМ И НАШЕМ ВРЕМЕНУ (17. III 1980);

20. Др Милорад Радовановић: ЛИНГВИСТИКА КАО СОЦИОЛИНГВИСТИКА (26. V 1980.);

III ГОДИНА 1980—1981.

Теме:

21. Властимир Ђаковић, преводац: ЈЕЗИК — ШТА ЈЕ ТО? (22. X 1980);

22. Проф. Бранислав Брборић и др Иван Клајн: ЈЕЗИК · ОКО НАС (разговор о књизи Ивана Клајна, 13. X 1980);

23. Др Живојин Петровић и Проф. Миодраг Лалевић: ЈЕЗИК У МОМ ЦЕПУ (разговор о књизи, 27. X 1980);

24. Др Првослав Ралић: ОТВОРЕНА ПИТАЊА О ТЕМИ: ЈЕЗИК И РАД (24. XI 1980);

25. Александар Спасић, Иван Чоловић, Јован Јанићијевић, Срђан Ђурђов Рашковић: ДОПРИНОС ПРЕВОДИЛАЦА (Округли сто, 15. XII 1980);

26. Ђорђе Мартић, новићар: ЈЕЗИК И ЖИВОТ У ЈЕЗИКУ (29. XII 1980);

27. Проф. др Александар Ђ. Костић: ПОРНОГРАФИЈА КАО ФАКТОР ЗАГАЂИВАЊА ЈЕЗИКА (23. II 1981);

28. Мр Љубиша Рајић: ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА И ПЛАНИРАЊЕ ЈЕЗИКА (Шта, ко, како и за кога? 3. III 1981);

29. Проф. др Славко Вукомановић: КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК И ВАРИЈАНТЕ (1. IV 1981);

30. Проф. Миодраг Лалевић: ЈОВАНОВИЋ-АТАНАЦКОВИЋЕВ СИСТЕМАТСКИ РЕЧНИК СРПСКОХРВАТског ЈЕЗИКА (28. IV 1981);

31. Др Смиљка Васић: ЈЕЗИК И ПСИХОФИЗИОЛОШКЕ ОСОВИНЕ ЛИЧНОСТИ (5. V 1981);

32. Радојица Таутовић: КОМПЈУТЕР И ГУСЛЕ (9. VI 1981).

ЧЛАНОВИ ПРОГРАМСКОГ САВЕТА ЈЕЗИЧКО-КЊИЖЕВНЕ ТРИБИНЕ „ПЕТАР КОЧИЋ“

1. Др Ратко Божовић, професор Факултета политичких наука
2. Мр Бранко Брборић, лингвист и стручно-политички радник
3. Љубица Вајда, професор у ОШ „Светозар Марковић“
4. Др Смиљка Васић, председник Научног већа Института за експерименталну фонетику и патологију говора, потпредседник Програмског савета Трибине
5. Др Драгиша Витошевић, научни радник
6. Драган Граочанкић, правник у Народном позоришту
7. Др Јован Деретић, професор Филолошког факултета
8. Бранимир Живојиновић, преводилац
9. Др Душан Јовић, професор Филолошког факултета
10. Душан Калић, књижевник
11. Проф. Ђорђе Костић, директор Института за експерименталну фонетику и патологију говора, председник Програмског савета Трибине
12. Др Радомир Лукић, професор правног факултета
13. Др Александар Пејовић, начелник Одељења посебних фондова Народне библиотеке Србије
14. Др Ружа Петровић, професор Филозофског факултета
15. Др Асим Пецо, професор Филолошког факултета
16. Првослав Плавшић, водећи истраживач у Центру РТВ за истраживање програма
17. Др Бранко Поповић, директор Педагошке академије за васпитаче
18. Радован Поповић, новинар „Политике“
19. Др Првослав Ралић, директор Марксистичког центра ЦК СК Србије
20. Александар Спасић, уредник ТВ Београд
21. Радојица Таутовић, књижевни критичар
22. Мирослав Чангаловић, оперски певач
23. Др Драго Ћупић, директор Института за српскохрватски језик

Чланови Програмског савета из колектива Народне библиотеке „Петар Кочић“

1. Вјера Богдановић, правник
2. Мирјана Влаховић, књижничар
3. Манојле Гавриловић, виши књижничар
4. Зорка Голубовић, библиотекар
5. Даница Лала Јевтовић, књижевник, управник Библиотеке
6. Радмила Кунчер, библиотекар, водитељ Трибине
7. Ратомир Милић, библиотекар
8. Хранислав Михајловић, шеф матичне службе
9. Митра Мишић, књижничар
10. Љупка Младеновић, библиотекар
11. Нада Студен, библиотекар

НАША ШТАМПА О РАДУ ТРИБИНЕ

„Већ је одржан први разговор на Трибини, који је привукао немали број оних којима је стало до лепоте речи. Присуствовали смо том занимљивом разговору посвећеном језику у делима Петра Кочића, који су започела два наша добра језикословца...

Међу онима који су те вечери дошли да чују разговор, или да и сами у њему учествују, било је доста и ученика старијег узраста, а дошли су и њихови наставници српскохрватског, које проблем језика посебно тишти зато што у усмени говор ученика, а и у њихове писмене саставе, све више продире такозвани административни језик, потискујући тако и из ђачких свезака књижевну реч. То непроцењиво благо којег се, чини се, лака срца одричемо...”

Вук Трнавски: *Кочићева трибина, Политика*, 16. 1. 1979. године.

„У Београдској Библиотеци „Петар Кочић” недавно је почела да се остварује једна занимљива и корисна иницијатива. Реч је о Језичко-књижевној трибини „Петар Кочић”, за сада једином месту у граду где ће се говорити и расправљати о језику, бринути да се он сачува од ружних утицаја и неправилности, нарочито оном језику којим се у нас пише, уметнички изражава и говори.”

Бранка Криловић: *Брига о језику, Књижевна реч*, 10. 2. 1979. година.

„На трибини Библиотеке „Петар Кочић” у оквиру разговора о језику, данас ће говорити проф. Универзитета Славко Вукомановић о односу класика марксизма према језику.

Иако се никада нису посебно и издвојено бавили проучавањем језика, Маркс, Енгелс и Лењин су веома често писали о односу језика, мишљења и друштва. Управо ће тај однос у њиховом делу бити предмет разматрања на овој Трибини. Мало је коме познато да је Енгелс учио и наш језик. У једном писму Марксу он пише да учи српскохрватски језик читајући „пјесмарицу” Вука Караџића коју је добио од једног пријатеља”.

З. Т. *Класици марксизма о језику, Борба*, 22. 2. 1979. године.

„У Словенији је, стога, с разлогом, баш Социјалистички савез прихватио да размотри јавну употребу словеначког језика и да у своју трајнију акцију укључи стручњаке свих врста, па и оне најодговорније за судбину језика: писце, новинаре, наставнике, политичаре. Свесна своје улоге у развоју језика, штампа је увела рубрике о правилном писању и говорењу. Али, све то није довољно, односно сваки нови напор те врсте користан је и за похвалу.

Тим пре вредан је пажње подухват Библиотеке „Петар Кочић” која је одлучила да стогодишњицу рођења писца чије име носи обележи настављајући на савремен начин његову борбу за народни језик. Од децембра до сада у 4 тематска круга: Језик и друштво, Језик и уметничко дело, Странпутице у нашем књижевном језику и правопису, Језик, мишљење и значење — одржано је 10 разговора.”

Бранка Оташевић: *Писати како треба, Политика*, 22. 6. 1979. година.

„Петар Кочић, беспштедни борац за људску правичу и неукротиви трагалац за свежим и бујним народским језиком, надахнуо је својом снагом Библиотеку, која са поносом носи његово име...”

Уз широку јавну подршку друштвено-политичких организација наше општине, Библиотека „Петар Кочић” је покренула језичко-књижевну трибину која је постала место одакле су сви они који знају да би без језика био незамислив организовани умни или друштвени живот, кренули у борбу за једноставно, спонтано, разумљиво казивање”.

(Драшко Брајовић): *За чистоту језика, Глас Врачара*, 18. 5. 1979.

„У сали за предавања Библиотеке „Петар Кочић” 12. априла је одржана језичко-књижевна трибина на којој је говорио Драгослав Андрић, преводилац и књижевник о теми „Жаргон, језички лајт-шоу” из тематског круга „Језик и друштво”.

Они који нису дошли на ово предавање остали су сиромашнији за једно надахнуто излагање. О материји која се тиче језика, говора и лингвистике, причати без крутих, филолошких и језикословних дефиниција, може само преводилац „Штихова”, „Света у капи росе”, књижевник и стваралац „Речника жаргона”.

Публика, која је до последњег места испунила невелику салу, аплаузима и одобравањем је учествовала у анегдотском и песничком објашњењу психолошких и социолошких корена жаргона”.

Драшко Брајовић: *Језички-лајт шоу, Глас Врачара*, 3. 5. 1979. године.

„Шта је то језик, а шта култура говора? Како говоре и пишу Југословени, а како Кинези и Индијци? На ова и многобројна друга питања покушао је у синоћном предавању у Библиотеци „Петар Кочић” да одговори проф. Ђорђе Костић, директор Института за експерименталну фонетику и патологију говора.

— Језик се не ствара у кабинетима и академијама — рекао је проф. Костић. — Стварају га појединци. Они не смеју да му робују, али ни да га скрнавје. Језик се мења и само треба пратити његов развој”.

Ж. М. В. Р.: *О језику, Политика*, 9. 10. 1979. године

„Дискусију је започео др Асим Пецо, проф. Филолошког факултета.

— Ово је једина трибина у Србији која има највеће говорно подручје, на којој се дискутује о језику. Да је то занимљиво за многе сведочи увек препуна сала ове немале библиотеке. Нажалост, ова једина трибина у нас сведочи такође колико ми водимо рачуна о језику...

За неписменост, на жалост, нико не одговара. Када би се људи због тога кажњавали, просвета би била најбогатија институција. Оваквих трибина као што је ова требало би да буде по целој Србији”.

Лепота говора, Политика, 13. 11. 1979. (писац непознат)

„Др Смиљка Васић из Института за експерименталну фонетику и патологију говора говорила је о потреби једног одговорнијег односа новинара и професионалних говорника на радију и телевизији — према свом звању. Као и о једном строжијем поштовању критерија и одбира људи за говорне програме, чији је основни предуслов способност говорних органа, а касније, и професионална обавеза, да се усавршавају — јер се језик мења. Дobar говор се развија учењем и — мукотрпним радом! Постоје истраживања по којима је 30% речи у ТВ дневнику — страног порекла, па се сада питам: колика је онда количина пренете поруке?”

Н. С. Анђелић: *Језик треба градити, Политика експрес, 21. 11. 1979. године.*

„Написати праву информацију, чији ће садржај бити интересантан широкој лепези читалаца, веома је тешко. Уз то пронаћи језик којим се то саопштава, приступачан и неквалификованом раднику и доктору наука, а да им он не смета у праћењу вести, захтева од новинара огроман труд”. Ове речи смо чули на предавању проф. др Душана Јовића „О информативности новинског текста”, које је одржано на Језичко-књижевној трибини Библиотеке „Петар Кочић”.

Драшко Брајевић: *Морталитет — узрок смртности, Глас Врчара, 21. 12. 1979. године.*

„Петар Кочић” и ваша Трибина?

— Велика веза и обавеза. Знамо како је Петар Кочић писао чистим и лепим језиком. Знамо и то да је живео животом револуционара свога времена. Данас његово име носи наша библиотека. Зато смо, с великом одговорношћу и засновали рад ове Трибине...

— Рад Трибине пропраћен је великим интересовањем?

— Често је мала и претесна наша просторија у којој се говори и дискутује о језику. Теме су разноврсне, актуелне, стручне, али популарне. Предавачи су стручњаци, зналци језика. Примерима указују на грешке и отуђења, указују на лепоту језика...

Шта је највећи успех Трибине?

— О великом успеху не можемо да мислимо. Али велико је задовољство, па и успех, што је Трибина први пут окупила скоро све највеће стручњаке за језик у Београду, да заједнички траже решења за разна језичка питања.”

Божидар Милидраговић: *Живи језик* (интервју са Лалом Јевтовић), *Вечерње новости*, 24. 1. 1980. године.

БИБЛИОГРАФИЈА НОВИНСКИХ НАПИСА О ТРИБИНИ

1. О ЛЕПОТИ ЈЕЗИКА. — *Вечерње новости*, 8. V 1978.
Белешка
Обавештење о свечаном отварању Трибине „Петар Кочић”.
Учествују драмски уметници: Оливера Марковић, Маја Димитријевић, Стево Жигон и пијаниста Жарко Петровић.
(аутор текста непознат)
2. В. Р. Р. С.: ЈЕЗИЧКО ЧИСТИЛИШТЕ. — *Политика*, 26. IX 1978.
Белешка
Договор у Библиотеци „Петар Кочић” о раду Трибине.
Прва тема: Језик у делима Петра Кочића.
3. Р. С.: ПОЧИЊЕ РАД КЊИЖЕВНО-ЈЕЗИЧКЕ ТРИБИНЕ. — *Политика*, 19. XII 1978.
Белешка
Први разговор о теми „Језик у делима Петра Кочића”.
Говоре др Драгиша Витошевић и др Асим Пецо.
4. Трнавски, Вук: КОЧИЋЕВА ТРИБИНА. — *Политика*, 16. I 1979.
Записи о људима — о управнику Библиотеке „Петар Кочић”, Лали Јевтовић и о значају Трибине.
5. Влаховић, Мирјана: ЈЕЗИЧКО-КЊИЖЕВНА ТРИБИНА „ПЕТАР КОЧИЋ”. *Глас Врачара*, 19. I 1979.
Обавештење о раду Трибине у оквиру четири тематска круга.
6. И. Ж.: РАЗГОВОРИ О ЈЕЗИКУ. — *Политика експрес*, 26. I 1979.
Белешка
Обавештење о теми: „Вук и ми”, предавач проф. Бранко Брборић.
7. СТРАНПУТИЦЕ ЈЕЗИКА. — *Вечерње новости*, 26. I 1979.
Белешка
Обавештење о теми: „Вук и ми” предавач Б. Брборић (Писац непознат).
8. Х. Н.: О ЛЕПОТИ ЈЕЗИКА. — *Политика*, 27. I 1979.
Белешка
Тема: „Вук и ми”. Цитиран проф. Бранко Брборић.

9. Тарле, Звонко: ШКОЛА МАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА У БИ-
БЛИОТЕЦИ, — *Борба*, 7. II 1979.
Истакнут значај Трибине и заинтересованост људи
за разговоре о језику.
10. Криловић, Бранка: БРИГА О ЈЕЗИКУ. — *Књижевна
реч*, 10. II 1979.
Истакнута корисност Језичко-књижевне трибине „Пе-
тар Кочић”.
11. И. Ж.: РАЗГОВОР О ЈЕЗИКУ. — *Политика експрес*,
22. II 1979.
Белешка
Обавештење о разговору „Класици марксизма о језику“,
Предавач професор Филолошког факултета др Славко
Вукомановић
12. К. Р.: КЛАСИЦИ МАРКСИЗМА О ЈЕЗИКУ. — *По-
литика*, 22. II 1979.
Белешка
Обавештење о предавању на Трибини. Тема: „Класици
марксизма о језику”, предавач др С. Вукомановић.
13. Тарле, Звонко: КЛАСИЦИ МАРКСИЗМА О ЈЕЗИКУ.
— *Борба*, 22. II 1979.
Белешка
Обавештење о теми: Класици марксизма о језику,
предавач професор др. С. Вукомановић
14. З. Т.: ЗНАЧАЈ КУЛТУРЕ ГОВОРА. — *Борба*, 27. III
1979.
Белешка
Обавештење о теми: „Ставови према језику”, предавач
проф. др Ранко Бугарски .
15. К. Р.: ЗАГАЂИВАЊЕ МАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА, — *По-
тика*, 17. IV 1979.
Белешка
Обавештење о теми: „Загађивање и отуђивање матер-
њег језика”, предавач др Јошко Симончић, професор
универзитета у Нишу.
16. ПРЕДАВАЊЕ О ЈЕЗИКУ, — *Борба*, 17. IV 1979.
Белешка
Обавештење о предавању Јошка Симончића, тема:
„Загађивање и отуђивање матерњег језика”.
(писац непознат).
17. Д. Б.: ЈЕЗИЧКИ ЛАЈТ-ШОУ. — *Глас Врчара*, 3. V
1979.
Белешка
18. ЗА ЧИСТОТУ ЈЕЗИКА. — *Глас Врчара*, 18. V 1979.
Белешка
Истакнут значај Језичко-књижевне трибине „П. К.”
Планирање издавања зборника од досадашњих пре-
давања на трибини. Примедба на пасиван однос прос-
ветних радника према Трибини.
19. К. Р.: О МЕДИЦИНСКОМ РЕЧНИКУ — *Политика*,
22. IV 1979.
Белешка
Обавештење о теми: „Летопис постања медицинског
речника”, говори проф. Александар Костић

Напис о предавању Драгослава Андрића, тема: „Жаргон језички лајт-шоу”

20. И. Ж. : РАЗГОВОР О ЈЕЗИКУ. — *Политика експрес*, 6. VI 1979.

Белешка

Обавештење о теми: „Народ на селу — поуздани чувар свога језика”, предавач др Милорад Милошевић -Бревинац.

21. И. Ж. : РАЗГОВОР О ЈЕЗИКУ. — *Политика експрес*, 7. V 1979.

Белешка

Обавештење о теми: „Језичка култура и стручна терминологија”, предавач др Митар Пешикан, .

22. К. Р. : О ЈЕЗИКУ ХАЏИ ТОДОРОВОМ. — *Политика*, 13. VI 1979.

Белешка

Обавештење о теми: „Језикословац Хаџи-Тодор”, предавачи проф. др Владета Кошутић и Милован Данојлић, књижевник.

23. Оташевић, Бранка: ПИСАТИ ҚАКО ТРЕБА. — *Политика*, 22. VI 1979.

Књижевно-језичке расправе на Трибини Библиотеке „Петар Кочић” о језику којим пишемо и говоримо. О језику у средствима информисања. Осврт на досадашњи рад Трибине.

24. Ш. М. В. Р. : О ЈЕЗИКУ. — *Политика*, 9. X 1979.

Белешка

Осврт на предавање проф. Ђорђа Костића „Језичка и говорна култура”.

25. С. Ч. РАЗГОВОР О ЈЕЗИКУ ФИЛОЗОФИЈЕ. — *Политика*, 15. X 1979.

Белешка

Обавештење о теми: „Питање филозофског језика”, говори проф. Милан Младеновић.

26. К. Р. : НОВИНАР И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК. — *Политика*, 29. X 1979.

Белешка

Обавештење о теми: „Новинар, лектор и коректор”, предавач проф. Миодраг С. Лалевић.

27. А. П. : РАЗГОВОР О ЈЕЗИКУ. — *Политика експрес*, 12. XI 1979.

Белешка

Обавештење о теми: „Како смо организовани да пратимо и решавамо језичка питања у СР Србији”. *Округли сто*, у разговору суделују: проф. Ђорђе Костић, проф. др Славко Вукомановић и проф. др Душан Јовић.

28. ЛЕПОТА ГОВОРА. — *Политика*, 13. XI 1979.

Белешка

Осврт на разговор за *Округлим столом* на тему: „Како смо организовани да пратимо и решавамо језичка питања у СР Србији”.

29. Б. Ц. : ЈЕЗИК РАДИЈА И ТЕЛЕВИЗИЈЕ. — *Политика*, 12. XI 1979.

- Белешка
Обавештење о разговору „Улога РТВ у неговању ма-терњег језика”.
30. Н. С. А. : О ЈЕЗИКУ НА РАДИЈУ И ТЕЛЕВИЗИЈИ. — *Политика експрес*, 19. XI 1979.
Белешка
Обавештење о разговору за *Округлим столом*. Тема: „Улога РТВ у неговању језика”. Наведена имена учесника: Љиљана Булатовић, уредник програмских акција РТВ, др Драгиша Витошевић, Драга Јонаш, спикер, проф. Ђорђе Костић, проф. Драган Крстић, Мића Марковић, помоћник генералног директора РТВ, Првослав Плавшић, саветник у центру за истраживање РТВ, Раша Попов, уредник у Научном програму РТВ, Џевад Сабљаковић, уредник програма за културу РТВ Ђоко Стојчић, књижевник, проф. др Фирдус Џинић, директор Центра за истраживање РТВ и др Смиљка Васић.
31. Н. С. Анђелић: ЈЕЗИК ТРЕБА ГРАДИТИ. — *Политика експрес*, 21. XI 1979.
Напис о разговору за *Округлим столом*”. Тема: „Улога РТВ у неговању језика”.
32. В. О. Т. : О РОДУ И ЈЕЗИКУ. — *Политика*, 1. XII 1979.
Напис о разговору за *Округлим столом*. Тема: „Улога РТВ у неговању језика”.
33. Р. Ж. : ЈЕЗИЧКА ТРИБИНА О НОВИНСКОМ ТЕКСТУ. — *Борба*, 17. XII 1979.
Белешка
Обавештење о теми: „Информативност новинског текста”, предавач проф. др Душан Јовић.
34. Брајовић, Драшко: „МОРТАЛИТЕТ — УЗРОК СМРТНОСТИ”, — *Глас Врачара*, 21. XII 1979.
Белешка
Истакнут значај предавања проф. др Душана Јовића о теми: Информативност новинског текста“
35. Милидраговић Божићдар: ЖИВИ ЈЕЗИК. — *Вечерње новости*, 24. I 1980.
Интервју са Лалом Јевтовић, управником Библиотеке „Петар Кочић” о Језичко-књижевној Трибини „Петар Кочић”
36. Д. Б. Т. : ЈЕЗИК И ИСТОРИЈА. — *Вечерње новости*, 11. II 1980.
Белешка
Обавештење о теми: „Језичка стварност као историјска”, предавач, књижевни преводилац Југана Стојановић.
37. К. Р. : О ЈЕЗИЧКОЈ СТВАРНОСТИ. — *Политика*, 11. II 1980.
Белешка
Обавештења о теми: „Језичка стварност као историјска“.
38. Д. Б. : „ЈЕЗИК ЈЕ ЛЕЊ — ТРЕБА ГА РАЗДРМАТИ”. — *Глас Врачара*, 25. II 1980.
Белешка

- Наведени су цитати др Бранка Поповића и књижевника Душка Радовића.
39. НА ЈЕЗИЧКО — КЊИЖЕВНОЈ ТРИБИНИ. — *Политика експрес*, 18. III 1980.
Белешка
Обавештења о теми: „Белић у свом и нашем времену“, предавач проф. др Душан Јовић
 40. И ВУК ВИ ЧЕСТИТАО. — *Глас Врачара*, 28. III 1980.
Истакнута вредност и значај Језичко-књижевне Трибине „Петар Кочић“. Изнет је предлог Програмског савета Трибине о одржавању Саветовања. Наведени су организатори Саветовања: Марксистички центар ЦК СК Србије, Филолошки факултет, Институт за српско-хрватски језик и Институт за експерименталну фонетику и патологију говора.
 41. Г. Ж.: ЈЕЗИК — ШТА ЈЕ ТО? — *Политика експрес*, 22. IX 1980.
Белешка
Обавештење о предавању „Језик — Шта је то?“ — предавач Властимир Ђаковић, књижевни преводилац.
 42. М. Ч.: Језик шта је то? — *Политика*, 22. IX 1980.
Белешка
Обавештење о предавању „Језик шта је то?“, предавач В. Ђаковић
 43. Д. БТ.: РАЗГОВОРИ О ЈЕЗИКУ. — *Вечерње новости*, 23. IX 1980.
Белешка
Напис о одржаном предавању на Трибини, Тема: „Језик шта је то?“, предавач В. Ђаковић.
 44. Б. Ц.: О КЊИЗИ „СРПСКО-ХРВАТСКИ У МОМ ЦЕПУ“. — *Политика*, 27. X 1980.
Белешка
Обавештење о предавању Миодрага С. Лалевића „Српско-хрватски у мом цепу“.
 45. Д. В.: НАУЧНИ СКУП О ПИТАЊИМА ЈЕЗИКА. — *Расковник*, бр. 25. јесен 1981.
Белешка
Дато обавештење о планирању Саветовања где би се расправљало о проблемима српско-хрватског језика у СР Србији. Наведени организатор и суорганизатори Саветовања и језичке области о којима ће се расправљати.
 46. Мартић, Ђорђе: ЈЕЗИК ТЕЖАК И ЗА СТРУЧЊАКА. — *Политика експрес*, 3. X 1980.
Разговор вођен са управником Библиотеке „П. К.“ Лалом Јевтовић, књижевником.
 49. Б. Ц.: ДОДЕЉЕН „ЗЛАТНИ БЕОЧУГ“. — *Политика*, 14. I 1981.
Белешка
„Златни беоцуг“ — доделила Културно-просветна заједница Београда диригенту Францу Клинару и Језичко-књижевној трибини „Петар Кочић“.
 50. „ЗЛАТНИ БЕОЧУГ“. — *Глас Врачара*, 19. I 1981.
Белешка

- Обавештење о додељивању „Златног беоцуга”. (писац текста непознат).
51. В. Р. : УЉУДИМО СЕ, ЉУДИ. — *Политика*, 24. II 1981, Белешка
Кратак осврт на предавање професора др Александра Костића: „Порнографија као фактор загађивања језика”.
52. ПЛАНИРАЊЕ ЈЕЗИКА. — *Политика*, 3. III 1981. Белешка
Обавештење о предавању мр Љубише Рајића: „Језичка политика и планирање језика”.
53. В. П. : „ДОВИТНИЦИ БЕОЧУГА”. — *Политика експрес*, 19. III 1981.
Обавештење о одржавању свечаности поводом добијене награде „Златни беоцуг”.
54. Брајовић, Драшко: ПРИЗНАЊА ЗА ПРЕГАЛАШТВО. — *Глас Врачара*, 30. III 1981.
Поводом додељивања „Златног беоцуга” кратак разговор са Францом Клинаром, диригентом и Даницом Лалом Јевтовић, управником Библиотеке „Петар Кочић”.
55. К. Р. : КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК И ВАРИЈАНТЕ. — *Политика*, 1. IV 1981. Белешка
Обавештење о предавању проф. др Славка Вукомановића: „Књижевни језик и варијанте”.
56. К. Р. : РАЗГОВОР О РЕЧНИКУ. — *Политика*, 28. IV 1981. Белешка
Обавештење о предавању Миодрага Лалевића: „Јовановић-Атанацковићев систематски речник српскохрватског језика”.
57. КОМПЈУТЕР И ГУСЛЕ. *Глас Врачара*, 13. VI 1981. Белешка
Кратак осврт на предавање Радојице Таутовића: „Компјутер и гусле”.
58. З. В. : ЈЕЗИЧКО-КЊИЖЕВНА ТРИБИНА „ПЕТАР КОЧИЋ”. — *Расковник* бр. 23, пролеће 1980.
Дат је кратак преглед рада Трибине.

На основу члана 17 Статута Народне библиотеке „Петар Кочић“ у Београду Збор радника Библиотеке и Програмски савет Језичко-књижевне трибине „Петар Кочић“, на одвојеним седницама, одржаним 30. септембра 1981. године, донели су

ПОСЛОВНИК ЈЕЗИЧКО-КЊИЖЕВНЕ ТРИБИНЕ „ПЕТАР КОЧИЋ“ У БЕОГРАДУ

Члан 1

Да би успешније извршавала своје културно-образовне задатке, Народна библиотека „Петар Кочић“ у Београду (у даљем тексту: Библиотека) основала је Језичко-књижевну трибину „Петар Кочић“ (у даљем тексту: Трибина).

Члан 2

Задатак је Трибине да негује српскохрватски језик и да спречава његово изопачивање и отуђивање, те да језик и књижевност приближава људима.

Члан 3

На Трибини се одржавају предавања и разговори о језичким и књижевним питањима и појавама.

Трибина може припремати скупове и саветовања о језику и књижевности.

Члан 4

Средства за рад Трибине утврђују се финансијским планом Библиотеке.

Члан 5

Рад Трибине усмерава Програмски савет Трибине (у даљем тексту: Савет).

Састав и број чланова Савета уређују се општим актом Библиотеке.

Члан 6

Савет од својих чланова бира председника и заменика председника Савета.

Члан 7

Савет се састаје по потреби, а најмање два пута годишње.

Члан 8

Седницу Савета сазива председник, а у његовој одсутности заменик председника.

Члан 9

О сазивању седнице Савета чланови се обавештавају писменим путем.

Позив за седницу шаље стручна служба Библиотеке, најмање 6 дана пре одржавања седнице.

Члан 10

Седницом руководи председник, а у његовој одсутности — заменик председника.

Члан 11

Не могне ли доћи на седницу, члан Савета о томе обавештава Библиотеку.

Члан 12

Савет утврђује програм рада Трибине (тримесечни, полугодишњи, годишњи и вишегодишњи), одређује теме и предаваче, прати и анализира рад Трибине, даје предлоге и предузима мере за побољшање њеног рада, обавља и друге послове Трибине.

Члан 13

У појединим случајевима предавање, разговор или сл. могу заказати председник Савета и управник Библиотеке и мимо претходно утврђеног програма Трибине.

Члан 14

За обављање појединих задатака Трибине Савет може образовати посебно тело (одбор, комисију, редакцију и слично).

Задатке тела из претходног става утврђује Савет.

Члан 15

На седницама Савета и на седницама тела која је он образовао воде се записници.

Члан 16

Организацијско-стручне послове Трибине обавља библиотекар задужен за културно-образовни рад и он је водитељ Трибине.

Члан 17

Трибина ради у просторијама Библиотеке, а у посебним случајевима, нарочито у сарадњи с другом организацијом, — и изван Библиотеке.

Члан 18

Предавања на Трибини одржавају се по правилу једанпут месечно.

Члан 19

О раду Трибине води се и чува потребна документација.

Предавања и разговори се ауторизују и по могућности објављују.

Председник Програмског
савета Трибине

(проф. Ђорђе Костић)

Број 184

Председник Збора радних
људи Библиотеке

(Хранислав Михаиловић)

ОКВИРНИ ПРОГРАМ РАДА ЈЕЗИЧКО-КЊИЖЕВНЕ ТРИБИНЕ „ПЕТАР КОЧИЋ“

I

1. Језичка политика и језичко планирање
2. Стандардни језик и језик књижевности
3. Стандардни језик и супстандардни језик
4. Стандардни језик — издаваштво и лектура
5. Стандардни језик и језик самоуправног општења
6. Стандардни језик и варијанте
7. Струјања у савременој лингвистици
8. Језици у контакту, двојезичност и вишејезичност

II

1. Загађивање језика
2. Стварање нових речи у језику
3. Језик закона
4. Језик науке и струка
5. Језик јавних гласила
6. Језик уџбеника и школа
7. Социологија језика
8. Проблеми говорне патологије
9. Културно-антрополошки видови језика

III

1. Језик преводаштва
2. Језик критике
3. Језик певане речи
4. Језик поезије и поезија
5. Језик позоришта и филма
6. Језик привреде — рекламе, фирме, називи
7. Језик и потрошња

IV

1. Језичка истраживања
2. Проблеми језика у оквиру когнитивне обраде информација

V

1. Дечја књижевност и књижевност за децу
2. Методика књижевног стварања
3. Економска основа издаваштва и књижевности
4. Наша књижевност у европским и светским оквирима
5. Приређивање старих текстова
6. Проблеми континуитета и дископтитиуитета у нашој књижевности
7. Проблеми наше савремене књижевности
8. Вредновање књижевних дела

Додатак о Језичко-књижевној трибини
„Петар Кочић“ припремила Радмила Кунчер

3. РАСКОВНИК

Заврзе ме лозна грана (народне песме из ибарског краја — Тихомир Д. Ђорђевић)
Певај, зоро те ме разговарај (жетелачке и љубавне песме из ибарског краја — Милорад Мишић)
Оде урок као јунак (басме са кордуна — Вукосава Опачић — Лекић, Станко Опачић и Ђуро Михајловић)
Мједено гувно (народне приповетке у новим записима — Драган Лакићевић)
Под шљеме свако сјеме (народне умотворине и вјеровања из Васојевића — Батрић Зековић)
И камења му је мало (народне умотворине из сјеничког краја — Хусеин Дердемез)
Народне клетве (Милорад Радусиновић)
Народна вјеровања о тисовом дрвету у Црној Гори (Зоран Д. Чукић)

39. ОБЗОРЈА

Србољуб Митић: Услути (три песме)
Милан Ненадић: Приклони главу земљи (пет песама)
Андреј Јелић Мариоков: У име свега што се не предаје (три песме)
Предраг Вајчић: Кукуриче црвени петео (две песме)
Радоје Драгутиновић: Начезну се непоболно (песма)
Зоран Костић: Кићење збиље (песма)
Зоран Вучић: Затечени на обали века (записи)

55. СВЕДОЧЕЊА

Богосав Драгојевић: Под древним храстом (сећање из детињства)
Љубиша Јовановић: Тркачи

65. ЈЕЗИК НАСУШНИ

Христивоје Пејчић: Синоними за глагол напио се
Станоје Бојовић: Синоними за глагол ударити
Љубиша Рајковић: Прилог познавању горњовасојевачког говора (III)

69. МУЗИКА У ПРОШЛОСТИ

Записи песника Драгутина Илића о понарођавању једне његове лирске песме (Ђорђе Перић)
Наши народни музичари пре пола века (Живан Радојковић)

77. ОДЗИВИ

- Драган Лакићевић: Уз другу књигу „Вук и ајдук“
Милица Маширевић: „Завејан испод белог камена“
(о вајару Драгутину Алексићу)
Љубинко Раденковић: Руски зборник о словенском и бал-
канском фолклору
Љубинко Раденковић: Тематски број „Културе“

95. ПОЈАВЕ

- Драгиша Витошевић: На обронцима Вукове награде —
Похвала прегаоцима
Драгана Алимпић: Задужбине некад и сад
Поводом задужбина (Љ. Р.)

105. ГОДИШЊЕ ДОБА

- Јесењи дневник (Драган Лакићевић)
Парастос Етнографском музеју (Љ. Раденковић)
„Страх има велике очи“ или: уредничко „поправљање“
„неподобних“ стихова (Д. В.)
Милош Б. Јанковић, учитељ, најстарији претплатик
Расковника“ (Мил. П. Ђоковић)
Нове књиге

117. ДОДАТАК

- Три године рада „језичко-књижевне трибине при библиотеци
„Петар Кочић“ у Београду

КЊИЖЕВНА РЕЧ

СВАКОГ 10. И 25. У МЕСЕЦУ У КИОСЦИМА
ШИРОМ ЗЕМЉЕ

Најбољи начин да дођете до „Књижевне речи“ је годишња претплата од 300 динара на жиро-рачун Књижевне омладине Србије, Београд бр. 60805-678-10397. Уплатом одговарајућег износа за 1981. годину обезбедићете редовно добијање листа.

Позивамо: Младе ствараоце (песнике, прозаисте, књижевне, ликовне, позоришне, филмске критичаре), филозофе, социологе, психологе, потом графичаре и ликовне ствараоце да нам шаљу своје прилоге. Текстови не би требало да пређу обим 5—10 шлајфни — картица — страница.

Уз текстове шаљите нам нове прилоге, сугестије, примедбе, и наравно, критике на наш рачун (ако то заслужујемо).

„Књижевна реч“ вам широм отвара странице!

КП ПРЕТПЛАТА
11000 БЕОГРАД
Маршала Тита 16
тел. 657-737

ПРЕТПЛАТА НА 23 БРОЈА ЗА 1981. ГОДИНУ ЈЕ 300 ДИНАРА — ЗА ПРАВНА ЛИЦА И ИНОСТРАНСТВО 600 ДИНАРА. БРОЈЕВЕ ЋЕТЕ ДОБИЈАТИ РЕДОВНО.

СВОЈИМ ПОТПИСОМ ГАРАНТУЈЕМ ДА ЋУ ИЗНОС ГОДИШЊЕ ПРЕТПЛАТЕ ОД 300 — ПОЛУГОДИШЊЕ 150 ДИНАРА, ЗА ЧЛАНОВЕ КЊИЖЕВНЕ ОМЛАДИНЕ СРБИЈЕ — 200. — (ЗА ПРАВНА ЛИЦА И ИНОСТРАНСТВО ДВОСТРУКО) УПЛАТИТИ НА ЖИРО РАЧУН КЊИЖЕВНЕ ОМЛАДИНЕ СРБИЈЕ, БЕОГРАД БР. 60805-678-10397.

(име и презиме)

(адреса на коју хоћете да се шаље лист)

М. П.

(датум)

(потпис)

ИЗДАВАЧКИ САВЕТ

Милорад Бревинац
Драгиша Витошевић
Милован Данојлић
Јован Деретић
Милојко Ђоковић
Гвозден Јованић (потпредседник)
Лала Јевтовић
Цвета Котевска
Вера Колаковић
Тања Крагујевић
Пеђа Милосављевић
Радослав Миросављев
Радојко Николић
Видак Перић
Раденко Станић (председник)
Момчило Тешић
Божидар Тимотијевић

На насловној страни
„Петак“ Ивана Рабузина

Корице и опрема
Радоја М. Кавецкића

Ликовни прилози
Драгутина Алексића

